

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(DİNLER TARİHİ)

SÖMÜRGEÇİLİK VE MİSYONERLİK BAĞLAMINDA HAİTİ’NİN
HIRİSTİYANLAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Alex-Jacques REMY

Ankara-2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(DİNLER TARİHİ)

SÖMÜRGEÇİLİK VE MİSYONERLİK BAĞLAMINDA HAİTİ’NİN
HIRİSTİYANLAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Alex-Jacques REMY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU

Ankara-2022

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

(DİNLER TARİHİ)

SÖMÜRGEÇİLİK VE MİSYONERLİK BAĞLAMINDA

HAİTİ’NİN HİRİSTİYANLAŞTIRILMASI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU

TEZ JÜRİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU

2- Prof. Dr. Durmuş ARIK

3- Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÜNGÖR

20.12.2022

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU danışmanlığında hazırladığım “Sömürgecilik ve Misyonerlik Bağlamında Haiti’nin Hristiyanlaştırılması (Ankara 2022)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 20.12.2022

Alex-Jacques REMY

ÖN SÖZ

Tarih boyunca Haiti çeşitli inançları içerisinde barındırmıştır. Yapılan araştırmalara göre Haiti adasında Avrupalılarca bulunmadan önce Kızılderililer ve onların benimsediği geleneksel dinî yapıları bulunurdu.

XV. yüzyılda başlayan coğrafi keşifler ile birlikte dünya haritası birçok açıdan değiştirmiştir. Bu keşifler Afrika, Avrupa ve Amerika kıtaları arasında daha önce kullanılmayan bir bağlantıya yol açmıştır. 1492 yılında Christophe Colomb ile başlayan Amerika keşif tarihi Haiti’de ekonomik, sosyolojik, kültürel ve dinsel anlamda büyük değişikliklere yol açmıştır.

1500’lü yılların başından itibaren Portekiz, Fransa ve İspanya tarafından Afrika’nın sahil bölgelerinde başlatılan köle ticareti sonraki dönemlerde “Üç Köşeli Ticaret” olarak adlandırılacaktır. Yaşanan tarihî gelişmeler halkın (Kızılderililerin) neredeyse yok olmasına neden olmuş ve Amerika Kıtası’nın birçok bölgesine köle olarak getirilen Afrikalıların bir kısmı Haiti’ye getirilerek Kızılderililerin yerine mağaralarda ve çeşitli alanlarda çalıştırılmıştır. Farklı dinlere mensup olan Afrikalılar köle konumunda olmaları sebebiyle Avrupalılar tarafından Hristiyanlaştırılmıştır.

2020 yılında Pew Araştırma Merkezi (Pew Research Center) tarafından yapılan araştırmalara göre dünyada yaklaşık 2,5 milyar Hristiyan nüfusun bulunduğu ifade edilmektedir ve Hristiyanlık en çok mensubu olan din olarak kabul edilmektedir. Birçok Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi Haiti’de de toplumun %88,2’sinden fazlasının Hristiyan olduğu aktarılmaktadır. Ülke her ne kadar laik olarak bilinse de Hristiyanlığın etkisi sosyolojik, ekonomik ve eğitim alanlarında güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Günümüzde Haiti’de mevcut olan Hristiyanlığın varlığını ve etkisini anlayabilmek adına arka planda bulunan tarihî gelişmeleri incelemek önem az etmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada Haiti Cumhuriyeti’nde zaman içerisinde yaşanan din değişikliği ve buna bağlı olarak meydana gelen bazı sonuçlar ele alınmıştır. Bu

Çalışmayı yaparken Christophe Colomb'un Haiti'ye ulaşmadan önceki ve sonraki dönemleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. İlaveten Haiti'deki Hristiyanlığın gelişim süreci ve Haiti halkının Hristiyanlaştırılması için uygulanan yöntemler ele alınmaya çalışılmıştır.

Bir dinin terimi açısından hassas olunması gerektiğini bilerek çalışmamızı objektif ve dinler tarihinin bakış açısıyla ele alarak her türlü duygusal yaklaşımdan uzak durduğumuzu ve çalışmamız boyunca bilimsel verilere dayandığımızı belirtmeliyim.

Bu çalışmayı hazırlarken benden desteklerini esirgemeyen, bilgi birikimi ve deneyimleriyle çalışmamıza farklı alanlardan yaklaşmamızı sağlayan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROğLU'na şükranlarımı sunuyorum. Aynı zamanda çalışmamızda büyük emeği geçen ve beni hiç yalnız bırakmayan eşim şeyma KöSEOğLU REMY'ye gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Alex-Jacques REMY

Ankara 2022

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
bk.	Bakınız
bs.	Baskı
c.	Cilt
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
ö.	Ölüm, ölümü
s.	Sayfa
sy.	Sayı
trc.	Tercüme
vb.	Ve benzeri
ev.	Çeviren
Yay.	Yayınları

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
KISALTMALAR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	1
2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları.....	4
3. Haiti'nin Hristiyanlaştırılmasında Uygulanan Yöntemler	8
3.1. Misyonerlik.....	9
3.2. İnkültürasyon.....	12
3.3. Sömürgecilik.....	15
3.4. Asimilasyon.....	17
4. Haiti'nin Kısa Tarihçesi ve Haiti'de Yaşayan Topluluklar.....	20

BİRİNCİ BÖLÜM

HAİTİ'DE HİRİSTİYANLIK ÖNCESİ GELENEKSEL İNANÇLAR VE HAİTİ'NİN HİRİSTİYANLAŞTIRILMA NEDENLERİ

1. Haiti'de Hristiyanlık Öncesi Geleneksel İnançlar.....	24
1.1. Tanrı (Zemi/Cemi).....	25
1.2. Animizm.....	28

1.3. Totemizm.....	30
1.3.1. Haiti'deki Kızılderililerin Totemleri ve Totemin Önemi.....	33
1.3.2. İbadette Totem.....	38
2. Siyahilerin İnanışları.....	40
2.1. Vodu Geleneği.....	41
3. Haiti'nin Hristiyanlaştırılma Nedenleri.....	46
3.1. Dinî Nedenler.....	48
3.2. Siyasi Nedenler.....	50
3.3. Sosyal Nedenler.....	52
3.4. Ekonomik Nedenler.....	54
3.4.1. Sömürgecilik ve Köle Ticareti.....	57
3.4.1.1.İspanya Dönemi (Hispaniola).....	58
3.4.1.2.Fransa Dönemi (Saint-Domingue).....	61
4. Toplumu Şekillendirme Yöntemleri.....	64
4.1. Kızılderililerde İtaat Yöntemleri.....	64
4.1.1. Şiddet İçeren Yöntemler.....	65
4.1.2. Kutsal Nesnelerin Yok Edilmesi.....	68
4.1.3. Eğitim (Hristiyan İlmihali).....	69
4.2. Siyahilerde İtaat Yöntemleri.....	72
4.2.1. Şiddet İçeren Yöntemler.....	72
4.2.2. Eğitim (Hristiyan İlmihali/Kateşez).....	74
4.2.3. Ham'ın Laneti Efsanesi (Psikolojik Baskı).....	75
4.2.4. Kara Kanun.....	78

İKİNCİ BÖLÜM

HAİTİ'DE HİRİSTİYANLIĞIN KURUMSALLAŞMASI VE GÜNÜMÜZDEKİ HAİTİ HİRİSTİYANLIĞI

1. Katolik Anlayışının Oluşum Evreleri.....	82
1.1. Katolik Egemenlik Dönemi: 1492-1804.....	83
1.2. Cumhuriyet Dönemi: 1804-1860.....	85
1.3. Damiens Antlaşması Dönemi (Konkordato): 1860-1986.....	87
1.4. Asimilasyon Dönemi: 1986'dan Günümüze.....	90
2. Katolik Misyonerlik Faaliyetleri.....	93
2.1. Dinî Cemaatler.....	93
2.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsani Yardım Faaliyetleri.....	95
2.3. Eğitim Sistemi.....	96
3. Haiti'de Protestanlığın Gelişim Süreci.....	99
3.1. Protestanlık Anlayışının Oluşum Evreleri.....	99
3.1.1. Kuruluş Dönemi: 1816-1860.....	101
3.1.2. Yayılma ve Deneme Dönemi: 1860-1920.....	102
3.1.3. Kurumsallaşma Dönemi: 1920-1960.....	103
3.1.4. Entegrasyon Dönemi: 1960'dan Günümüze.....	105
4. Protestan Misyonerlik Faaliyetleri.....	108
4.1. Ana dilin (Haiti Kreyolu) Kullanılması.....	108
4.2. Neo-Pentekostalizm.....	109
5. Günümüz Hıristiyanlık Anlayışının Topluma Olan Etkileri.....	113
5.1. Dinî Etkiler.....	113
5.2. Siyasi Etkiler.....	114
5.3. Ekonomik Etkiler.....	116

SONUÇ.....	119
BİBLİYOGRAFYA.....	123
ÖZET.....	139
ABSTRACT.....	140

GİRİŞ

1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

1492 yılında başlayan coğrafi keşifler Haiti'nin kaderini oldukça etkilemiştir. 5 Aralık 1492 tarihinde Christophe Colomb'un Haiti'ye varmasıyla birlikte Haiti'de Hristiyanlığın ilk adımları atılmıştır. Dönemin yerel halkı olan “Kızılderililer”in İspanyollar ile olan ilk teması oldukça sıcaktır; yerli halk gelenlere misafirperver davranmıştır ve İspanyollar da aynı şekilde yumuşak bir tavır sergilemişlerdir. Ancak Haiti'ye giriş yaptıktan kısa bir süre sonra İspanyolların Kızılderililere olan yumuşak tavırları radikal bir şekilde değişmeye başlayacaktır.

Katolik Kilisesi yeni temas edilen toplumu medenileştirmek ve kurtarmak gibi düşünce ve gerekçelerle Hristiyanlaştırmaya karar verir. Bahsi geçen Hristiyanlaştırma uygulaması esnasında ilk olarak papazlar İsa'nın öğretilerini yerel halka aktarmaya çalışmış ancak mevcut dil, kültür ve tanrı anlayışından kaynaklanan görüş ve anlayış farklılıklarından dolayı ilgili öğretiler istendiği gibi aktarılamamıştır. Daha sonra İspanyollar 1494 yılından itibaren asker ve silah kullanarak aynı zamanda din adamı sayısını artırarak güçlü bir pozisyon elde etmiş ve şiddet içeren uygulamalarda bulunmuşlardır.

Artık güçlü pozisyonda bulunan İspanyollar zorla yerel halkı hem köleleştirmiş hem de Hristiyanlaştırmıştır. Çeşitli ikna, işkence ve baskılar neticesindeki ölümler ile Kızılderililerin sayısı oldukça azalmış, kültürel ve dinî bakımdan onarılamayacak kadar büyük kayıplara yol açmıştır. Kızılderililerin yok oluşu ve Afrika'dan gelen insanların köleleştirilmesi Haiti'deki Hristiyanlığın teşekkül sürecini hızlandırmıştır.

Günümüzde Haiti, bölgedeki diğer birçok ülkede olduğu gibi, ağırlıklı olarak Hristiyan bir nüfusa sahiptir. Bu yüzyıllarca süregelen Batı sömürgesinin ve hegemonyasının bir sonucudur.

Çalışmamız Hristiyanlığın Haiti'ye girişini, teşekkül sürecini ve günümüzde Haiti'de Hristiyanlığın durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. “Sömürgecilik ve Misyonerlik Bağlamında Haiti'nin Hristiyanlaştırılması” başlığını taşıyan araştırmamız Haiti'nin Hristiyanlaştırılma nedenlerini, sömürgecilik, misyonerlik, inkültürasyon, asimilasyon kavramları çerçevesinde halkın nasıl değiştiğini, dinin kültür üzerindeki etkisini ve halkın kendi gelenek ve göreneklerini koruyup koruyamadıklarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda öncelikli olarak Haiti'de yaşayan yerli halkın dinî inanışlarına ve ritüellerine yer verilecektir. Sonrasında ise Hristiyanlığı empoze etmek adına yapılan misyonerlik faaliyetleri ve bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde kullanılan yöntemler ele alınacaktır. Araştırmanın kilit noktasını oluşturan ve günümüze kadar etkisi devam etmekte olan sömürgecilik faaliyetleri kapsamında Afrikalı halkın Haiti'ye gelişi analiz edilecektir. Aynı şekilde adadaki siyahilerin Hristiyanlaştırılma süreci, yöntemleri ve siyahilerin dinleri ekseninde meydana gelen değişimler özelinde Hristiyanlık dini, analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Haiti'de Hristiyanlık öncesi dinî inanışlar ve Hristiyanlaştırma nedenleri yer almaktadır. İkinci bölümde ise Haiti'de Hristiyanlığın kurumsallaşması ve günümüzdeki Haiti Hristiyanlığı konu edilmektedir.

Bu konuyu ele almamızın sebebi Hristiyanlığın Haiti'ye geliş tarihinin ve gelişim sürecinin daha önce incelenmemiş olması ve kültürler arası etkileşimin genel geçer bir yargı olup olmadığının, temelde halkın inanışlarını tamamen kaybedip kaybetmediğinin incelenmesidir. 1860 yılından itibaren eğitimin Katolik tarikat ve cemaatlerin elinde olması nedeniyle Haiti'deki Hristiyanlık tarihi sübjektif ve Batı'nın lehine olacak şekilde tanıtılmıştır. Bu da Haitililerin Afrika kıtası ile kültürel ve tarihi anlamda bağlantı kurmalarında büyük bir engel oluşmuştur.

Afrika kıtasında asırlardan bu yana çeşitli dinler ve inançlar yer almaktadır. Yapılan araştırmalara göre Haiti'ye köle olarak getirilen siyahi insanların birçoğunun Batı

ve Orta Afrika'dan getirildikleri gözlenir. Dönemin Batı ve Orta Afrika dinî haritasını ele aldığımızda İslâm ve Vodü inançları gibi birtakım yerel dinî inançların bölge içinde yaşandığı tespit edilmiştir. Köle olarak getirilen Afrikalıları, din değıştirmek zorunda kaldıklarından dolayı kendi din, örf ve adetlerini yaşatamamışlardır. Haiti'de meydana gelen kölelik süresi boyunca İslâm'a veya Afrika'dan gelen diğer dinî inançlara az rastlanmıştır. Sömürgeci devletlerle iş birliği içerisinde bulunan Katolik kilisesi köleliğin temellerini pekiştirmek adına diğer inançları yok etmeyi hedef hâline getirmiştir.

Haiti'nin Hristiyanlaştırılması XV. yüzyılın sonunda Kilise ve Batı devletleri ile ortaklaşa yapılan sömürgeci anlaşmaların neticesinde gerçekleşmiştir. Haiti'nin Hristiyanlaştırılması meselesinin bu anlaşmaların temelinde İsa'nın öğretilerini veya mesajını sevgi dolu bir şekilde yayma amacı yatmamaktadır. Bu kapsamda çalışmamız geçmişte yapılanları ortaya çıkarmayı, Haiti'nin dinî tarihine objektif olarak yaklaşmayı hedeflemektedir.

2. Araştırmanın Metot ve Kaynakları

Araştırma doğrultusunda literatür çalışması yapılmış ve önemli kaynaklar belirlenmiştir. Kaynaklarımız ekseninde çalışmanın içeriği belirlenmiştir. Bu çerçevede çalışmada hem deskriptif hem de tarihî-karşılaştırmalı metodu tercih edildi.

Türkiye’de bu konu ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamasından ötürü, ağırlıklı olarak Fransızca, İspanyolca ve İngilizce kaynaklara başvuruldu.

Araştırmanın konusunun daha iyi anlaşılması hasebiyle giriş bölümünde “Haiti’nin Hristiyanlaştırılmasında Uygulanan Yöntemler” başlığı altında bu dönemde uygulanan yöntemlere değinilmiştir. Bu bağlamda sömürgecilik, misyonerlik, inkültürasyon, asimilasyon gibi kavramlar açıklanmaya ve tarihçeleri verilmeye çalışıldı.

Aynı zamanda araştırmada kronolojik sırayla olaylar analiz edilip değerlendirildi. Bu bağlamda birinci bölümde Avrupalıların Amerika’ya gelmeden önceki dönemde yerli halkın dinî yapısı ve yaşantısı analiz edildi. Süreci daha iyi anlamak adına çalışmada, sömürgecilik ve kölelik faaliyetlerinin Haiti’nin Hristiyanlaştırılmasındaki konumu, Hristiyanlaştırılmasında kullanılan yöntemler, misyonerlerin ve sömürgecilerin kölelik süresi boyunca yapmış oldukları iş birlikleri, köleliğin devamı adına kullanılan ikna/şiddet yöntemleri, kölelik ticareti boyunca Haiti’de Katolik ve Protestanlar arasındaki iş birliği gibi hususlar objektif bir şekilde değerlendirilmeye çalışıldı. İlaveten Hristiyanlık öncesi inanışların neler olduğu, Kızılderililerin neden katledildiği, Afrikalı halkın neden Haiti’ye getirildiği gibi sorular değerlendirildi.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise Haiti’ye Hristiyanlığın gelişi ve kurumsallaşma süreci incelendi. Bu kapsamda; Katolik ve Protestan akımlarının teşekkül sürecinde izlediği yollar, Haiti devleti ile yapılan iş birliği, Hristiyanlığın Haiti’ye ve halka olan etkileri, günümüzde Haiti’nin dinî haritası gibi hususlar araştırmanın merkezini oluşturmuştur. Sonrasında ise Hristiyanlığın günümüzde Haiti’ye olan etkileri

ele alınmaya çalışıldı.

Araştırmada temel kaynakların kullanımına özen gösterildi. Bu bağlamda kullanılan temel kaynaklar arasında, Papaz Bartolome de Las Casas tarafından yazılan *Kızılderililer Nasıl Yok Edildi? (La Brevisima Relación de la Destrucción de las Indias, İstanbul 1999)* adlı eseri önemli yer tutmaktadır. Bartolome, kitabında sömürgecilere hitaben kullandığı “Beyaz Adam” ifadesiyle Kızılderililere yapılan zulümlerin kimler tarafından yapıldığına işaret etmiştir. Aynı zamanda çalışmada Bartolome de Las Casas’ın bir diğer kitabı olan *Kızılderililerin Tarihi (Las Historia de la Indias, Madrid 1875)* isimli eserden de yararlanılmıştır. Bu eser, Haiti’ye giden ilk nesil İspanyolların, Kızılderililer ile olan ilk temaslarını ve Avrupa devletleri tarafından uygulanan sömürgecilik faaliyetlerini incelememiz açısından birincil kaynak niteliği taşımaktadır.

1492 yılında tayfası ile birlikte Haiti’ye ulaşan Christophe Colomb’un “Journal of the First Voyage of Columbus” isimli günlüğüne de çalışmada başvuruldu. Bu eserde Colomb, Kızılderililer ile olan ilk temaslarını kaleme almıştır. Bu eser ile Kızılderililerin katliama uğramadan önceki süreç analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmayla ilgi Haiti Tarihçisi olan Justin Chrysostome Dorsainvil’in “*Manuel d’Histoire d’Haiti Des Frères De L’instruction Chrétienne, Pour au Prince 1954*” isimli eser büyük önem taşımaktadır. Bu eserde Kızılderililere yapılan katliam değerlendirilmiştir. Ayrıca Haiti’ye köle olarak getirilen Afrikalıların kökenleri analiz edilmiştir. İlaveten İspanya ve Fransa tarafından farklı dönemlerde Kızılderililere ve siyahilere karşı uygulanan kölelik sisteminin tarihsel boyutu incelenmiştir. Bu sebeple bu eser, çalışmanın önemli kaynakları arasında yer almaktadır.

Siyahi köle ticaretini kurumsallaştırmak ve efendi-köle ilişkilerini tasarlamak adına dönemin Fransa Deniz Kuvvetleri Bakanı Jean Baptiste Colbert tarafından oluşturulan ve birincil kaynak niteliği taşıyan *Kara Kanun (Paris 1685) “Code Noir”*na yer verildi. Bu esere yer verilmesinin sebebi, Kara Kanun kurallarıyla birlikte kölelerin

statüsü belirlenmiş ve kölelerin işlemiş oldukları suçlar karşısında karşılanacakları cezalar yasalaştırılmıştır. Böylelikle Kölelere uygulanmış olan haksızlıkların görülmesi ve analiz edilmesi açısından Kara Kanun maddeleri önemli tarihî verilerdir.

Temel kaynaklar arasında Haiti'deki Hristiyanlığın (Katolik ve Protestanlık) gelişim sürecini ele alan Henry Claude Thélusma'nın doktora çalışması olan “Une analyse théologique de la coexistence Hristianisme/vaudou en Haïti: ouverture pour un dialogue interreligieux, Université de Strasbourg 2017” başlıklı tezine başvuruldu.

Aynı şekilde Haiti'deki ekonomik, sosyal, kültürel ve dinî alanlarda yaşanan sıkıntıları anlatan Dantes Bellegarde'nin “*Haïti et ses problèmes*, Canada 1941” adlı eser de temel kaynaklar arasındadır.

Araştırmada ikincil kaynaklar olarak, Kızılderililerin kültürel ve dinî yaşantısını anlatan Ricardo Algeria tarafından kaleme alınmış “*Pre-Columbian Art and Culture from the Carribean*, New York 1998” isimli eserden ve Amerika kıtasına yönelik 1492 yılından itibaren Avrupa tarafından başlayan ilgi ve beraberinde meydana gelen kölelik ve sömürgecilik faaliyetlerini anlatan Leslie Bethell'in “*The Cambridge History of Latin America*, UK 1984” başlıklı eserden de istifade edildi.

Kullandığımız ikincil kaynaklar arasında Jean Pierre Bastian tarafından yazılan “*Amérique Latine 1492-1992: Conquête, Résistance Et Émancipation*, 1991” ve Michel Cliquet'in “*Introduction au Symbolisme Totémique*, 2015” adlı esere de yer almaktadır.

Aynı zamanda araştırmada Micial M. Nérestant tarafından kaleme alınan “*Religion et Politique 1804-1890*, Paris 1494” isimli esere de yer verildi.

Katolik kilisesinin Haiti'de alınan siyasi kararlardaki rolünü inceleyen Louis Gabriel Blot'un kaleme aldığı “*L'Église catholique dans l'espace socio-politique haïtien* (1980-2002), Université De Montréal 2004” isimli doktora çalışması ve Pierre Enocque Francois tarafından kaleme alınan “*Système Éducatif Et Abandon Social En Haïti*, Université Paris 2009” başlıklı doktora tezi de araştırmada değerlendirilmiştir.

André Corten tarafından yazılan “*Pentecôtisme, Baptisme et Système Politique En Haïti, Histoire*, Canada 2014”, Fritz Fontus’un “*Le Chrétien Et La Politique*, Paris 2003”, Vijonet Demero ve Samuel Regulus, tarafından yazılan “*Deux Siècles De Protestantisme En Haïti*, Canada 2017” isimli eser de çalışmada yararlanılan ikincil kaynaklar arasında yer alır.

Kullanmış olduğumuz diğer kaynaklar arasında Lewis Ampidu Clorméus’un “*L’Église Catholique Face À La Diversité Religieuse*, Paris 2014”, Koschorke’nin kaleme aldığı “*Une Histoire Du Christianisme En Asie, En Afrique Et En Amérique Latine*, 2007”, Dussel Enrique tarafından yazılan “*Une Histoire De L’Église En Amérique Latine*, Paris 1981”, L. Parent’in, “*Un Cœur Sur La Main*, Canada 1988”, Ambroise Bergier, “*Mémoire De Congrégations et Communautés Religieuses Fondées Au Xxe Siècle*, Université Angers 2017”, Paul-André Turcotte tarafından yazılan “*A L’intersection De l’Église et De La Secte, L’ordre Religieux*, Canada 1990”, Louis Gabriel Blot “*L’Église Catholique Dans L’espace Socio-Politique Haïtien (1980-2002)*, Université De Montréal 2004” gibi makaleler de kullanıldı.

Araştırmada birincil ve ikincil kaynakların yanı sıra Haiti ile ilgili olan her çeşit ansiklopedi maddelerine, gazete haberlerine, internet alıntılarına da yer verildi ve bazı eserler tezin sonunda bibliyografyada gösterilmiştir.

3. Haiti'nin Hristiyanlaştırılmasında Uygulanan Yöntemler

Haiti'de Hristiyanlığın ilk adımları Avrupalıların bu ülkeyi keşfinden hemen sonra atılmıştır. 1492-1640 yılları arasında İspanyollar tarafından yürütülen sömürgecilik ve misyonerlik faaliyetleri, 1640-1791 yılları arasında Fransızlar tarafından devam ettirilmiştir. Haiti'ye gelen İspanyol ve Fransızların ağırlıklı olarak Katolik mezhebine mensup olması nedeniyle söz konusu dönemlerde ülkeye Katoliklik hâkim olmuştur.¹

İspanyol ve Fransız sömürgeciler, ilk dönemlerden itibaren din adamları aracılığıyla yoğun misyonerlik faaliyetleri başlatmıştır. Adanın farklı konumlarında haç işaretlerinin dikilmesi, kilise inşaatlarının başlatılması Kızılderililerin tepkisine sebep olmuştur. Buna ilaveten, Kilise, misyonerlik faaliyetleri bağlamında yerel halkın dinlerinin yanı sıra isimlerini de değiştirmeye çalışmıştır. Zor kullanılarak yürütülen bu tür faaliyetler ise örf, âdet ve dinî değerlerine bağlı Kızılderililerin Hristiyanlıktan nefret etmesine ve hatta isyan hareketlerinin başlamasına neden olmuştur. Kızılderililerin bu duruma karşı tepkisi ve rahatsızlığı göz ardı edilmiş ve Kilise hedefinden vazgeçmeyerek, uyguladığı misyonerlik faaliyetlerine devam etmiştir. Bu faaliyetler kısa sürede, kullanılan şiddetle halkın egemenliğinin elinden alınmasıyla köleleştirme faaliyetine dönüşmüştür.²

Haiti'deki Kızılderililer (sayısı tam olarak bilinmiyor) maruz kaldıkları yoğun baskılardan dolayı neredeyse yok olmuşlardır. Haiti'de sömürgeciliği devam ettirmek ve adanın zenginliklerinden istifade etmek adına buraya Afrika'dan köleleştirilmiş insanlar getirilmiştir. İspanya Krallığı, sömürgeci faaliyetlerinde Katolik kilisesi ile iş birliği yapmıştır. Bu çerçevede sömürgeci sistem Kilise ile birlikte Haiti'deki hâkimiyetini korumak üzere yeni gelen Afrikalıları dinlerinden, örf ve adetlerinden vazgeçirerek onları

¹ Henry Claude Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti: Ouverture Pour un Dialogue Interreligieux* (Strasbourg: Université de Strasbourg, Théologie et des Sciences Religieuses, Doktora Tezi, 2017), 48-49.

² Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 50-51.

asırlar boyunca Hristiyan olarak yaşamak zorunda bırakmıştır. Daha önceki dönemlerde Kızılderililere yapıldığı gibi Afrikalılara da şiddet içeren yöntemler uygulanmış ve bu yöntemler neticesinde kimlik kaybı, isim ve din değişiklikleri meydana gelmiştir. Günümüzde, Haiti’de Kızılderililerden kalmış tarihî yapıya veya daha önce adada yaşamış olduklarına dair fazla bir ize rastlanmamaktadır. Kullanılan yöntemler arasında misyonerlik, inkültürasyon, sömürgecilik ve asimilasyon gibi uygulamalar yer almaktadır. Sırasıyla her birisi analiz edilecektir.

3.1. Misyon ve Misyonerlik

Misyon kelimesi Latince “missionem” kelimesinden türetilmiş olup Türkçede görev anlamına gelmektedir. Misyon, birine tamamlaması için verilen görevi ifade etmektedir ve yaygın olarak bir dini yayma görevi, bu iş için yapılan konuşma ve filler yani dinî propagandadır.³ “Misyoner” kelimesi, aynı zamanda Yunanca “havari” kelimesinin Latince karşılığıdır. Kilise tarafından görevlendirilen bireylere ve bu faaliyetlerde aktif rol oynayan kişilere misyoner adı verilmektedir.⁴ “Hristiyanlığı yaymak” eylemine, Kilise tarafından yürütülen faaliyetlere misyonerlik faaliyetleri denmektedir. Bu bağlamda misyon aynı zamanda belli bir görevle vazifelendirilen insan topluluğu ve din propagandası yapmakla görevli din adamları teşkilatı anlamına gelmekte ve bu işi yapana misyoner yapılan işe ise misyonerlik denilmektedir.⁵

Evrensel dinlerde misyonerlik genel bir olgudur. Bununla beraber misyonerlik genel olarak dinlerin kendi yöntemleriyle yürüttükleri yayılma faaliyetlerini özel olarak ise Hristiyanlığın bütün dünyada yayılması amacıyla yapılan faaliyetleri ifade

³ Ömer Faruk Harman, “Genel Olarak Misyonerlik”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, ed. Ömer Faruk Harman (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004), 25.

⁴ Ali İsmail Güngör, *Vatikan- Misyon ve Diyalog* (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yay., 2016), 135.

⁵ Harman, “Genel Olarak Misyonerlik”, 26.

etmektedir.⁶ Belli bir ırk veya millete ait ve yalnızca onlarla sınırlı kalmayan, mesajı bütün insanlığa yönelik olan ve herkese hitap eden ve herkesi kendi inancına davet etmek isteyen dinlere Misyoner veya evrensel dinler denilmektedir fakat Misyoner denildiğinde akla ilk gelen din Hristiyanlıktır. Bunun sebebi ise, misyon ve Misyonerlik kavramlarını Hristiyanlığı yayma anlamında kullanan Hristiyan Kilisesi olmuştur ve bunu çok organize bir şekilde yapmaktadır.⁷

Misyonerlik, Hristiyanlığın ve Kilisenin en temel görevidir ve her Hristiyan temelde Misyonerdir. Kutsal kitapta ise misyon kelimesi Tanrı tarafından bir kişinin, Tanrının iradesini diğer insanlara tebliğ etmek üzere gönderilmesi anlamında kullanılmaktadır.⁸ Misyonerlik faaliyetleri Kilisenin veya Hristiyan teşkilatların Hristiyanlığı yayma faaliyetleri olarak anlaşılmakta ve bu anlayış ise kaynağını kutsal kitaptan ve teslis inancından almaktadır. Baba, insanlığın kurtuluşu için oğlunu, oğul da seçtiği havarilerini göndermiştir. Bu vazife de havarilerden Mesih adına ve onun otoritesi ile görev yapan kiliseye geçmiştir.⁹

Misyoner terimi teknik bir terim olarak ilk defa XVI. yüzyılın ortalarında Cizvitler tarafından kullanılmıştır. Kelimenin Ignazio di Loyola'nın¹⁰ dördüncü yemininin İsa'nın Cemiyetini oluşturduğu zaman ortaya çıktığı düşünülmektedir.¹¹ Ancak literatürde misyonerlik, misyonerin mensup olduğu dini bir görev bilinciyle yaymaya çalışması şeklinde bilinmektedir.¹²

Havariler Döneminde öne çıkan en önemli misyoner Aziz Pavlus'tur. Kendisi ilk sistematik misyoner faaliyetlerini başlatmıştır. Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte kiliselerin siyasi alana girmesi misyonerlik faaliyetlerini

⁶ Durmuş Arık, *Kavram Atlası Dinler Tarihi I* (Ankara: Gazi Kitapevi Yay., 2020), 246.

⁷ Harman, "Genel Olarak Misyonerlik", 26-27.

⁸ Harman, "Genel Olarak Misyonerlik", 26.28.

⁹ R. Hoffman, "Mission", *NCE (Nav Catholic Encyclopadie)*, (Washington: The Catholic University of America, 2003), IX/904.

¹⁰ İspanyol asıllı Katolik din adamı ve mistiktir, Cizvitler tarikatının kurucularındandır.

¹¹ Jose C. Coupeau, "Five personae of Ignatius of Loyola", *University of Deusto* (2008), 33-41; Boo Wiki Info, "Missionnaire" (Erişim: 15 Temmuz 2022).

¹² Kılıç, "Misyonerlik ve Türkiye'ye Yönelik Misyoner Faaliyetleri", 328-329.

güçlendirmiştir. Bu çerçevede Suriye, Anadolu, Kuzey Afrika ve Akdeniz sahilleri çoğunlukla Hristiyanlaştırılmıştır.¹³

Orta Çağ Döneminde ise, Hristiyanların misyonerlik faaliyetleri kapsamında Haçlı Seferleri düzenlediğini ve genel olarak Hristiyanlaştırma faaliyeti olsa da özelde ise İslâm karşı yapıldığı görülmektedir. Fakat yapılan seferler doğrultusunda muvaffak olamayan Hristiyanlar yeni reformlar geliştirerek faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.¹⁴

Reform ve Reform Sonrası Dönemde ise Katoliklik anlayışının yanı sıra Avrupa’da yeni mezhepler ve kiliseler ortaya çıkmıştır. Bu ayrışmalardan ötürü bu dönemde misyonerlik faaliyetlerinde duraklamalar olmuştur. Fakat sonrasında XIX. yy.’da bütün Hristiyan camiası bir araya gelerek misyonerlik faaliyetlerine hız kazandırmışlardır.¹⁵

Kilise’nin asırlardır uyguladığı misyonerlik faaliyetleri, dünya genelinde Hristiyanların sayısının artmasına katkı sağlamıştır. Bu çerçevede XV. yüzyılın sonu, Katolik Kilisesi için misyonerlik faaliyetlerinin zirve dönemini oluşturmuştur. Önce Amerika kıtasında sonra Afrika’da dönemin Avrupalı güçleriyle beraber Kilise yoğun misyonerlik faaliyetleri geliştirmiştir. Bugün ise dünyaya yayılmış binlerce Hristiyan misyoner bulunmaktadır. Dinî cemaatlerini misyonlarına göre oluşturan bu sistem, toplumun sağlık, eğitim gibi kilit sektörlerinde faaliyet göstererek büyümeye devam etmektedir.¹⁶ Misyonerlik faaliyetlerinin uygulanmasında kullanılan kavramlar arasında inkültürasyon kavramı da büyük bir öneme sahiptir. Birbirini tamamlayan kavramlar olarak da kabul edilebilir.

¹³ Mustafa Erdem, *Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye* (Ankara: Türkiye Kamu-Sen Yay., 2005), 23-24.

¹⁴ Erdem, *Misyonerlik*, 24.

¹⁵ Harman, “Genel Olarak Misyonerlik”, 20-30.

¹⁶ Kılıç, “Misyonerlik ve Türkiye’ye Yönelik Misyoner Faaliyetleri”, 330-332.

3.2. İnkültürasyon (Kültürleme)

Misyon ve misyonerlik için aynı amacı ifade eden farklı kavramlarda kullanılmaktadır ve bu kavramlar arasında inkültürasyon kavramı da bulunmaktadır.¹⁷

İnkültürasyon yöntemi XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren öne çıkan bir yöntemdir. Bu yöntemin özelliği Hristiyanlaştırılmak istenilen bölgenin ve halkın kültürlerine göre Hristiyanlığın mesajının uyarlanmasıdır.¹⁸ Bu doğrultuda Hristiyanlığın mesajı yerel halkın dili kullanılarak aktarılır, Hristiyanlığın temel inanç ve esasları yerel halkın inançları doğrultusunda paralel olarak yeniden ifade edilir.

İkinci Dünya Savaşından sonra misyonerlik faaliyetleri Avrupa temelli olmasından ötürü tepki çekmeye başlamıştır. Bu sebepten dolayı Kilise, Hristiyanlaştırmak istedikleri halkların ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerini göz önüne alarak yeni yöntem geliştirmiştir. Bu bağlamda İnkültürasyon çalışmaları geliştirilmiştir ve amaç İncil ile kültürler arası ilişki kurmak olmuştur.¹⁹

İnkültürasyon kavramı, Katolik liderlerinin ve ilahiyatçıların son yıllarda Hristiyan İncili ile belirli bir kültür arasındaki etkileşim sürecini belirtmek için kullandıkları terimdir.²⁰ Terim kavramsal olarak hem İncil'in bütünlüğünü korumayı hem de çeşitli kültürel bağlamlara duyarlılığı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. İnkültürasyon terimi, Cizvit Cemaati'nin 32. Genel Kongresinde kabul görmüş bir kavram olarak bilinmektedir.²¹

İnkültürasyon, misyonerin gönderildiği ve mesajının anlaşılabilir olması gereken halkların geleneklerine ve zihniyetlerine dikkat etmeye çalıştığı yeni bir misyonerlik

¹⁷ Harman, "Genel Olarak Misyonerlik", 27.

¹⁸ Ahmet Hikmet Eroğlu, *Kavram Atlası Dinler Tarihi II* (Ankara: Gazi Kitapevi Yay., 2020), 114.

¹⁹ Ali İsra Güngör, "Kilise'nin Yeni Misyon Anlayışında İnkültürasyon'un Yeri" *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (Ocak 2002), 173.

²⁰ Dennis M. Doyle, *The Concept of Inculturation in Roman Catholicism: A Theological Consideration* (Ohio: University of Dayton Religious Studies Faculty Publications 2012), 1.

²¹ A. Roest Crollius, "İnkültürasyon", çev. Ali İsra Güngör, *Dinî Araştırmalar* 1/1 (Haziran 1998), 93.

yöntemidir. Bu misyonerlik yaklaşımıyla, Kilise, geleneksel merkezîleştirici görüşlerinden vazgeçerek, çeşitliliği kabul etme noktasına kadar varan bir görüşü tercih ederek kendini güncellemiştir. İnkültürasyon, evrensel ve özel olanı bütünleştirme sistemidir.²²

İnkültürasyon, kültür ve din arasındaki ilişkiyi inceleyip modern misyon anlayışını oluşturmayı amaçlamaktadır ve bu doğrultuda bu faaliyet Hristiyanlaştırılmak istenilen halkın kültürünün, dilinin ve hâlihazırda var olan inançlarının iyi anlaşılmasıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda Papa II. John Paul'un misyonerlere verdiği tavsiye şu şekilde ifade edilebilir; Misyonerlerin kendi sınırlarını aşarak, gönderildikleri çevreye uyum sağlamaları gerekmekte, o bölgenin dilini, kültürünü öğrenmeli ve bu noktada hatta o çevre ile bütünleşerek kültürünü içselleştirmelidir ve ancak bu şekilde muhatap kitleye ulaşılabilir.²³

Değerlerine ve inançlarına sıkı bir şekilde bağlı olan toplumlarda Hristiyanlaştırılma faaliyetlerinin yürütülmesi oldukça zor kabul edilir. Bu bağlamda ise misyonerlerin ilk olarak yapmaya çalıştıkları ise halkı değerlerinden kopararak asimile etmektir böylelikle kendi kültürlerinden izler taşıyan farklı bir anlayışın benimsenmesi daha kolay olmaktadır. Çünkü değerleri zayıflamış ve dinî hassasiyetleri azalmış toplumların yeni bir kültürü benimsemesi bu senaryoda Hristiyanlığın yerleştirilmesi yani inkültürasyon rahat bir şekilde yerine getirilecektir.²⁴

İnkültürasyon yönteminin başarılı bir şekilde Hristiyanlaştırılan bölgelerce kabul görmesinin nedenlerinden birisi de ortaya yeni ve dışardan müdahale edilemeyen bir kültürün ortaya çıkması ve o bölgeye has bir anlayışın olmuş olmasıdır diyebiliriz.

İnkültürasyon yönteminin hedefleri arasında Hristiyanlaştırma sürecini kolaylaştırmak ve muhatap kitlenin Hristiyanlığı isteyerek benimsemesini sağlamaktır.

²² Géoconfluence, "Inculturation" (Erişim: 28 Ağustos 2022).

²³ Baki Adam, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler* (İstanbul: Pınar Yay., 2002), 106.

²⁴ Erdem, *Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye*, 13.

Bu nedenle en önemli hedefler arasında yeni kilise oluşturulması yatmaktadır. Bu bağlamda yapılmak istenilen o bölgedeki kilisenin muhatap kitlenin kültürünü özümsemesi ve ana dilin öğrenilmesi ve Hristiyanlığın mesajının kültüre yedirilmesidir. Bu şekilde ancak İncil'in mesajı şekillenerek halk tarafından kabul görebilir. Bu açıdan iki kazanç elde edilmiş olur, hem Hristiyanlığın mesajı muhatap kitle ile kaynaşmış hem de muhatap kitlenin kültürü Hristiyanlıkta yer edinmiş olur.²⁵

İnkültürasyon yöntemi Hristiyanlaştırma alanında en etkili yöntemdir. Bu çerçevede Kilisenin etki alanı çok genişlemiştir. Bir bakıma Hristiyanlık her kültürde yeniden hayat bulmuş ve her şartta yeniden canlanmıştır. Anlaşılacağı üzere evrenselliği kazanmıştır demek mümkündür.

Afrika'da Hristiyanlığın zor duruma düştüğü dönemde özellikle İslâm ile birlikte Hristiyanlığın zayıflamaya başladığı dönemde inkültürasyon yöntemi Hristiyanlığın kurtarıcısı olmuştur demek mümkündür. Çünkü bu yöntem ile birlikte Hristiyanlığın dışarıdan kabul ettirilen bir din olmasından ziyade o muhatap kitlenin Hristiyanlığı kendi dini olarak görmesi, kendi hayatı yaşama şekilleri olarak kabul etmesi sonradan gelecek herhangi bir dinin meşrulaştırılmasının önüne geçmektedir.²⁶

Kültürlerin değiştirilmesine dair yapılan her çalışma, uygulanan her yöntem başarılı olmuştur ve en önemlisi asimile edilen toplumlar tarafından kabul görmüştür. Bu sebeple inkültürasyon yönteminin Hristiyanlaştırılma sürecinde kullanılmış ve hâlâ daha kullanılmakta olan en etkili yöntem olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

²⁵ Nasuh Günay, *Günümüz Türkiye 'sinde Misyonerlik Faaliyetleri* (Isparta: Tuğra Matbaası, 2006), 197.

²⁶ Döne Demirkapı, *Hristiyanlıkta Bir Misyon Yöntemi Olarak İnkültürasyon* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 79.

3.3. Sömürgecilik

Greko-Romen antik döneminde, koloni (Latince ‘colere’den gelen, yetiştirmek) kelimesi, kendi bölgelerini terk eden ve bir çorak araziye işleyen bir grup anlamına gelen insanı tanımlamak için kullanılmıştır.²⁷ Sömürgecilik, bir milletin, başka bir millet üzerine, daha kuvvetli toplumun daha zayıf toplum üzerine baskı uygulayarak hâkimiyeti kurması olarak bilinmektedir.²⁸ Genel olarak kendisine ait olmayan ve farklı kökenlerden insanlar getirilerek oluşturulan sömürgecilik bir bölgenin dışarıdan bir güç tarafından işgali anlamına gelmektedir.²⁹

Sömürgecilik faaliyetlerinde yürütülen efendi-köle ilişkisi çerçevesinde iki önemli kavram yer almaktadır. Birincisi Metropol kelimesi, Yunancadan gelen metropolis, meter ve polis kelimelerinin birleşiminden oluşan meterpolis kelimesinin kısaltılması ile oluşmuştur ve anakent anlamına gelmektedir. Aynı zamanda sömürgecilik faaliyetlerinde işgal eden devlet ve kendi egemenliğini sürdüren yapı anlamına gelmektedir. İkincisi ise Koloni kelimesi, Latince den colonia “tarım işletmesi, işlenmek üzere açılan arazi, koloni” geldiği bilinmektedir. Koloni, bir devletin nüfusunun bir bölümünü yerleştirmek için deniz aşırı bir ülkeyi ele geçirerek yurttaşların oraya iskân etmesi halinde meydana gelen yeni yurttur. Bazı durumlarda “sömürge” ile eş anlamda kullanılır fakat sömürgeci farklı bir kavramdır.³⁰

Sömürge ideolojisinin MÖ IX. yüzyılda Fenikeliler ile birlikte ortaya çıktığı düşünülmekte olup sonraki dönemlerde Yunan ve Roma dönemlerinde devam etmiştir.³¹

²⁷ Le Media de l’Histoire, “Colonie, colonisation, colonialisme” (Erişim: 28 Ağustos 2022).

²⁸ Rupert Emerson, *Sömürgelerin Uluslaşması (Asya ve Afrika Halklarının Ortaya Çıkışları)*, çev. Türkkaya Ataöv (Ankara: Türk Siyasî İlimler Derneği Yay.,1965), 6.

²⁹ Charles Larue, “La Colonisation”, *Les Yeux du Monde* (2014), 3-4.

³⁰ Larue, “La Colonisation”, 3-4.

³¹ Ahmet Kavas, *Afrika’da Fransız Sömürgeciliği* (Elâzığ: Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi Yay., 2003), 72.

Aynı zamanda sömürgecilik ideolojisi MS XI. yüzyılda Haçlı seferleri ile Batı dünyasının dünyaya hâkim olma düşüncesi ile yeniden gündeme gelmiştir.³²

Avrupa Sömürgecilik tarihi hususunda ihtilaflar bulunmaktadır. Bir görüşe göre Avrupa sömürgecilik tarihinin, Haçlı seferleri ile başladığı ifade edilmektedir.³³ Diğer görüş ise Rönesans döneminde ortaya çıktığını savunmaktadır.³⁴ Nitekim Rönesans ve Reform dönemlerinde Avrupa’da coğrafi keşifleri ve sömürgecilik faaliyetleri yoğun olmuştur. O dönemlerde yaşanan keşifler, dünya tarihini ve jeopolitik dengeleri kökten değiştirerek adeta bir devrimin başlangıcı olmuştur. Keşifler aracılığı ile elde edilen altın ve hammaddeler Avrupa’nın zenginleşmesini sağlamış ve bu doğrultuda sömürgecilik faaliyetlerini geliştirerek yeni topraklar bulmak için seferler çoğalmıştır.³⁵

Avrupa’nın bilim, ilim ve teknik alanlarında elde ettiği gelişmelerden dolayı diğer ülke ve toplumlara göre maddi ve düşünce açısından üstün bir konuma ulaşmıştır.³⁶ Bu pozisyon Avrupalıları, Avrupa’nın dışına çıkma ve diğer kıtalar ile ilişkiler kurmak noktasında önemli rol oynamıştır. Bu durum coğrafi keşiflere uygun bir zemin hazırlamış ve XVI. yüzyıldan sonra ise coğrafi keşiflerle sömürgecilik hızlandırılmıştır.

Avrupa’da gerçekleşen gelişmelerden ötürü dünyadaki dengeler sarsılmıştır ve bunlar toplumlar arasında olan ilişkilerde eşitsizliklere sebep olmuştur. Avrupa genelinde devletlerarasında adalet, eşitlik ve hürriyet gibi kavramlar normalleştirilmiş iken, Avrupa ve Avrupa dışında olan ülkeler arasında aynı muameleler söz konusu olmayıp, derin eşitsizlikler meydana gelmiştir.

³² Haçlı Seferleri hakkında geniş bilgi için bkz. P.M. Holt, *Haçlılar Çağı (11. Yüzyıldan 1517’ye Yakınoğu)*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999).

³³ Marc Ferro, *Sömürgecilik Tarihi (Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl)*, çev. Muna Cedden (Ankara: İmge Kitabevi, 2002), 24.

³⁴ Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, çev. Halim İnal (İstanbul: E Yay., 2000), 13.

³⁵ Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, 16.

³⁶ Pusula, matbaa ve buhar makinesinin icadı, denizcilik alanındaki gelişmeler, Avrupa’daki üstünlüğe sebep olarak gösterilebilir.

Askeri ve ekonomik bakımından güçlü olması nedeniyle Avrupa, keşfedilen yeni toprakları kısa sürede kendi himayesinin altında almış ayrıca bu bölgelerde yaşayan insanları kendilerinden daha aşağı gördüğünden dolayı o halklarının değerlerine saygı göstermeden sömürgecilik faaliyetleri yürütmüştür.³⁷

Sömürgecilik, yerli halkların direnişine ve sömürgecilerin uyguladığı araçlara bağlı olarak vahşice ve şiddetle, yerel halkların soykırımına varana kadar uygulanan bir sömür faaliyetidir. XVI. yüzyılda, koloni kelimesinin kullanımı, Güney Amerika’da Avrupalılar tarafından doldurulan ve yetiştirilen uçsuz bucaksız toprakları kapsayacak şekilde devam etmiştir. Bu faaliyetler sömürgeci güçler tarafından belirlenen dinî, ekonomik veya politik hedefler doğrultusunda yürütülmüştür. Çoğu zaman, yerliler sömürgecilerden farklı bir statüye sahip olmuş, bazı durumlarda metropoller tarafından dayatılan şiddete veya köleliğe maruz kalmışlardır.³⁸

3.4. Asimilasyon

Asimilasyon terimi Latince “assimulatio, assimilatio, simulation” kelimelerinden türeyen ve benzerlik anlamına gelen bir terimdir. Asimilasyon, farklı miraslara sahip bireyleri ve grupları kucaklayan bir kültürün temel alışkanlıklarını, tutumlarını ve yaşam biçimini edinme sürecini ifade eder.³⁹ Bu bağlamda asimilasyon, farklı etnik mirasa sahip bireylerin veya grupların bir toplumun baskın kültürü tarafından özümsemesi sürecidir. Asimilasyon süreci, egemen kültürün özelliklerini, asimile eden grubun toplumun diğer üyelerinden sosyal olarak ayırt edilemez hâle geldiği bir dereceye kadar üstlenmeyi içermektedir.⁴⁰

³⁷ Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, 17.

³⁸ Larue, “La Colonisation”, 3-4.

³⁹ Merriam Webster, “Assimilation” (Erişim: 28 Ağustos 2022).

⁴⁰ Sarah E. Simons, “Social Assimilation”, *American Journal of Sociology* 6/6 (Mayıs 1901), 790-792.

Dinde asimilasyon, çoğunluk veya baskın kültürün dinî uygulamalarının ve inançlarının bir azınlık veya alt kültür tarafından benimsenmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple bireylerin azınlık inancından baskın inanca dinî dönüşümünü içermektedir. Haiti’de meydana gelen asimilasyon, önce Kızılderililere daha sonra Afrika’dan getirilen siyahilere uzun süre boyunca uygulanmıştır.⁴¹

İnkültürasyon ile benzerlik gösteren akültürasyon (kültürleşme) kavramının asimilasyon kavramı ile paralel olduğu görülmektedir. İnkültürasyon yöntemi akültürasyon kavramına bağlı olarak oluşturulmuş bir yöntemdir. Akültürasyon ve asimilasyon arasındaki bağa baktığımız zaman benzerliklerini görmemiz mümkündür. Fakat asimilasyon kavramı dinamik bir süreçtir, bireysel veya gruplar hâlinde kendini gösterir, tek yönlüdür, doğrudan temas içerir, değerlerde değişimi gerektirir, iç değişim gerektirir ve grup dışı kabul gerektirir.⁴² Diğer bir yandan akültürasyon, dinamik bir süreçtir, bireysel veya gruplar hâlinde kendini gösterir, çift yönlüdür, doğrudan temas içerir, değerlerde değişim gerektirmez fakat etkileşim gerektirir, iç değişim gerektirmez, grup dışı kabul gerektirmez.⁴³

Bu her iki kavrama baktığımız zaman bir kültürün unsurlarını özümsemeyi içerdiğini görmemiz mümkündür fakat asimilasyonun tek yönlü ve sınırlı olduğu bunun aksine akültürasyonun ise daha serbest bir alanı olduğunu görmemiz mümkündür.⁴⁴

Yapılan araştırmalar çerçevesinde akültürasyonun istemli bir eylem olduğu görülmektedir. Asimilasyon ise ister zorla ister zor kullanmadan iki kültürün aynı çatı altında yaşaması bağlamında güçsüz olan tarafından güçlü olan taraf tarafından asimile olacağı görülmektedir. Aynı zamanda araştırmalara bakıldığında asimilasyon sürecinin (zorla uygulanmamış olan) sosyolojik açıdan analiz edildiğinde insanların hayatlarındaki

⁴¹ Freddy Moran, “Missionary Work and Assimilation”, *South Dakota State University* (2020), 3-6.

⁴² Salich Tzampaz, “Asimilasyonculuk Sonrası Dönemde Asimilasyon”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 16/2 (2021), 71.

⁴³ Tzampaz, “Asimilasyonculuk Sonrası Dönemde Asimilasyon”, 71.

⁴⁴ Tzampaz, “Asimilasyonculuk Sonrası Dönemde Asimilasyon”, 72.

sosyal bir süreç olduğu ve bu etkileşiminin de ilk safhasının temas olduğu belirtilir. Fakat bu etkileşiminde kolektif bir bilinç olarak değil çoğunluğun arasında birliğin sağlanması düşüncesinin etkili olduğu görülmektedir.⁴⁵

Bir toplum tarafından asimilasyonun tamamen benimsenmesi ve kültür hâline gelebilmesi için en az üç kuşağın geçmiş olması gerekmektedir. Bunlar I. Kuşak, toplumdaki az birey tamamen asimile olmuştur ve etnik gruplar asli kültürlerini devam ettirmişlerdir. Köprü kuşak, ailesinin etkisiyle evlerinde asli kültürlerini devam ettirip, ev dışarısında baskın kültürü devam ettirme çabasında olup, iki kültür arasına sıkışmış durumdadır. Asimile olmuş kuşak ise, asli kültürü reddedip hatta hatırlamayıp baskın kültürü benimsemiştir.⁴⁶

Yapılan bir diğer çalışma çerçevesinde asimilasyon sürecinin de aşamalı olarak gerçekleştiği aniden hızlı bir şekilde toplumlara entegre edilmediği görülmektedir. Bu bağlamda, öncelikli olarak asli kültürün kurallarının yeniden tanımı, yeni kültüre katılmak için önkoşullar ile yeni kuralların benimsenmesi ve yeni toplum ile aynı değerlerin ve ideallerin olması şeklinde aşamalı bir süreç olduğu görülmektedir.⁴⁷

Asimilasyon örneğini Haiti özelinde de görmek mümkündür. Kronolojik açıdan bakıldığında zaman önceki zamanlarda ilk üç kuşak sonrası karşımızda tamamen kendi kültürlerini, dinlerini ve değerlerini baskın olan değerle, kültürle ve dinle değiştirmiş bir toplum vardır.

⁴⁵ Tzampaz, “Asimilasyonculuk Sonrası Dönemde Asimilasyon”, 72.

⁴⁶ Celal Kırca, “Göç Sosyal Değişme ve Din”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (Kayseri, 2001), 75.

⁴⁷ Kırca, “Göç Sosyal Değişme ve Din”, 77.

4. Haiti'nin Kısa Tarihçesi ve Haiti'de Yaşayan Topluluklar

Haiti Cumhuriyeti, Amerika'nın Karayip Denizi'nde bulunan bir ada ülkesidir. Amerika yakınlarındaki ada devletleri arasında yer alan en önemli devletlerden biridir. Küba'nın doğusunda yer alan Hispaniola Adası'nı, Dominik Cumhuriyeti ile paylaşan Haiti, adanın batı kısmındadır. Yüzölçümü 27.750 km² olan ülkenin nüfusu 11 milyon olup başkenti Port-au-Prince'tir. Haiti'nin iki resmî dili vardır. Bunlardan ilki kölelik döneminde ortaya çıkan Haiti Kreyoludur⁴⁸, diğeri ise Fransızcadır.⁴⁹ Eski bir Fransız sömürgesi olan Haiti Cumhuriyeti, Kuzey ve Güney Amerika bölgesinde Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra bağımsızlığını ilan eden ikinci ülkedir. Tarihteki en büyük ve en başarılı köle isyanı -senelerce süren mücadelelerin ardından- 1804'te Haiti Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sona ermiştir. O devirde köleliğin kalktığı ilk ülke Haiti olmuştur. İngiltere 26 Temmuz 1833'te, ABD köleliği 18 Aralık 1865 tarihinde kaldırmıştır. Bundan dolayı Haiti “özgürlüğün anası” diye adlandırılmıştır.⁵⁰

Haiti Cumhuriyeti'nin Christophe Colomb'tan önce Kızılderililere ait olduğu bilinmektedir.⁵¹ Bilindiği kadarıyla adada Arawak-Tainos kabilelerine mensup olan Yerli Amerikalılar, bugün Haiti ve Dominik Cumhuriyeti olarak adlandırılan toprakların asıl yerlileri idi.⁵² Tainos ve Arawak kabilelerinin yerleşim yeri Hispaniola (Haiti ve Dominik Cumhuriyeti) ve Porto Riko'nun iç ve kıyı kısımları idi.⁵³ Karayipler'de bulunan Kızılderililerin mirası, XVI. yüzyılın başlarında yeryüzünden neredeyse tamamen

⁴⁸ Kreyolca: Yöre ve kişiye göre gelişen ve birkaç dilin karışımından oluşan bir dildir. Haiti Kreyolcası 18. yüzyılın Fransızcası dışında Afrika dilleri, İspanyolca, Taino dili ve büyük bir oranda İngilizce tarafından etkilenmiştir.

⁴⁹ Wikipedia, “Haiti”, (Erişim 22 Temmuz 2022).

⁵⁰ Pierre Pharès, *Explique moi Haiti* (Indiana: Trafford Publishing, Indiana, 2007), 73.

⁵¹ Jean-Chrysostome Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti* (France: Freres de l'Instruction Chrétienne, 1934), 1-5.

⁵² Giuseppe A. Samonà, “L'insaisissable Religion des Taïnos. Esquisse d'anthropologie Historique”, *Journal de la Société des Américanistes* 89/2, (2003), 7-9; Cain Stoneking, “The Decline of the Tainos, 1492-1542”, *Western Oregon University* (2009), 1-4.

⁵³ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 6-8.

silinmiştir.⁵⁴

Kızılderililerin asırlardan beri kendilerine ait bir yaşam tarzı, geleneği, gelenekleri vardı.⁵⁵ Christophe Colomb'un Haiti toprağına ayak basmasıyla birlikte Kızılderililer ile Siyahilerin kaderi birbirine bağlanmıştır. Bu yolculuğun açtığı kapı Batı için ne kadar iyi bir fırsat yaratmışsa Kızılderililer ve Siyahiler için sonun başlangıcı ve bitmeyen acılara sebep olmuştur.⁵⁶

V. yüzyılda Kuzey Amerika yerlisi Ciboneys kabilesinin, ardından da Güney Amerika'daki Amazon yerlilerinden olan Arawak-Taino kabilesinin (bu kabileler Kızılderili olarak geçmektedir) yurdu Haiti olmuştur fakat İspanyollar günümüzde hiçbir ize yer vermeyecek şekilde bu kabileleri yok etmiştir.⁵⁷

1492 yılından önce Haiti beş büyük krallık tarafından idare ediliyordu. Tainolularda buna Kasika (Kasika, Krallık) denilmekteydi. Bu dönemde her krallığın başında bir kasik (Kasik, Kral) bulunmaktaydı. Sırayla Magua kasikasında Guarionex, Marien kasikasında Guacanagaric, Xaragua kasikasında Bohechio, Maguana kasikasında Caonabo ve Hyguey kasikasında da Cotubanama bulunuyordu.⁵⁸ Hepsi barış içerisinde yaşamaktaydı. Kızılderililer altını işlemeyi, pamuğı toplamayı, toprakla pipo, tabak ve mutfak malzemeleri yapmayı bilmekteydiler. Kısa etek giyip, saçlarını papağan tüyleriyle süslerlerdi ve çoğu zaman vücutlarına roucou⁵⁹ (yöresel bitkiden oluşan bir çeşit boyadır ve deriye sürüldüğünde kırmızı rengini almaktadır) sürerlerdi. Onun için tarihte Kızılderililer anlaşılağı üzere “kırmızı deri” diye adlandırılmaktadır. Karayip Adası'nda bulunan Kızılderililer, Güney Amerika'dan göç etmişlerdi ve bu göçler üç

⁵⁴ Daniel Garrison Brinton, “The Depopulation of Hispanic America after the Conquest”, *Population and Development* 2 (2006), 202.

⁵⁵ Marcus Rainsford, *An Historical Account of the Black Empire Hayti* (Londra: Duke University Press, 2013), 78-81.

⁵⁶ Gérard Magloire, “Haitian-ness, Frenchness and History Historicizing the French Component of Haitian National Identity”, *Pouvoirs dans la Caraibes* (2011), 20-25.

⁵⁷ Armand Viré, “La Préhistoire en Haïti”, *Bulletin De La Société Préhistorique Française* (2018), 108-115.

⁵⁸ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 9.

⁵⁹ Kızılderililerin vücutlarını boyamak için kullandıkları bir tohum.

büyük dönem hâlinde tamamlanmıştır.⁶⁰ Tarihî bilgilere göre MÖ 5000 ve MÖ 3000 yılında birinci göç hareketleri meydana gelmiştir ve bu Ciboneyler'den oluşmaktaydı (Ciboney; Kızılderili bir kabile).⁶¹ İkinci göç hareketi Arawak'la başlamıştır ve bu sefer onlar Ciboneyleri Küba'ya doğru itmişlerdir.⁶² MS 300 ve MS 800 yıllarında üçüncü göç hareketi meydana gelmiştir ve bu hareket Caraibe kabilesi (Kızılderililerin arasında en güçlü ve savaşmayı seven kabile olarak bilinir) ile başlamıştır.⁶³ Böylelikle Arawakları büyük adalara (Günümüzdeki Küba, Haiti ve Dominik Cumhuriyeti, Porto Riko ve Jamaika) doğru kovmuşlardır.⁶⁴ Kızılderililer şarkı söylemeyi, şiir okumayı seven insanlar olarak bilinmekteydi.⁶⁵ Akşamları ateşin etrafında oturup hikâyeler anlatırlardı, bu hikâyeler genel olarak doğa ile ilgili olurdu. Aynı zamanda bazı problemlerden ya da geçmişteki bazı kahramanlardan bahsederlerdi. Kızılderililer balıkçılık yaparak ve hayvan avlayarak geçimlerini sağlardı. Doğaya çok bağlı olan Kızılderililer, mümkün olduğu kadar israf etmemeye çalışırlardı ve çevreyi koruma konusunda yüksek bilince sahiplerdi. Atasözlerinde bundan şu şekilde bahsederlerdi, “Sular yükselince, balıklar karıncaları yer. Sular çekilince de karıncalar balıkları. Bugünkü üstünlüğüne güvenme! Kimin, kimi yiyeceğine, suyun akışı karar verir.”⁶⁶

Kızılderililer, ırk olarak düz siyah saçlı ve kahverengi gözlüdür. Deri renkleri orta kahve ile kızılımsıdır. Avcılık, balıkçılık ve tarımla uğraşırlardı. Doğayı anlayan ve özümseyen ve anlayan bir ırk olarak, sağlıkta şifalı otlar kullanmışlardır.⁶⁷

Kızılderililer genel olarak savaşçı ruha sahip bir topluluktu. Avcılık yaparak geçinirlerdi. İçlerinde pek azı tarımla uğraşır. Savaşçı bir ruha sahip olmalarına rağmen

⁶⁰ Nancy Shoemaker, “How Indians Got To Be Red”, *The American Historical Review*, 102/3 (1997), 627-628; Solidarite Laique, “Haiti: Histoire” (Erişim 03 Eylül 2022).

⁶¹ Stoneking, “The Decline of the Tainos”, 2-4.

⁶² Stoneking, “The Decline of the Tainos”, 5-7.

⁶³ Constantino M. Torres, “The Island of ‘Ayiti’ or Haiti in the 15th Century,” *The Western Quarterly* (2001), 330.

⁶⁴ Stoneking, “The Decline of the Tainos”, 2-8.

⁶⁵ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 3.

⁶⁶ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 12.

⁶⁷ Solidarite Laique, “Haiti: Histoire”.

zalim değillerdi. Kızılderili erkekler her şeyden önce eşine ve çocuklarına bağlı bir aile başkanıydı. Ailesinin bütün ihtiyacını o sağlardı. Ovalarda yaşayan kabilelerdeki erkekler, çok kısa süren av mevsiminde sürekli olarak avlandıkları için vurdukları hayvanlarla kendileri meşgul olmazlardı. Bu görev, kadınlara aitti. Avlanan hayvanın yüzülmesi, etlerinin parçalanıp işlenmesi, postlarının gerilip kurutulması kadınların görevi idi. Hayvan derilerinden yapılan ayakkabılar, elbiseler, yataklar ve çadırların dikimiyle de kadın ve genç kızlar uğraşırdı. Kışın kar bastırınca av hayvanları ortadan çekildikleri için Kızılderililer, yazdan işledikleri etleri yerlerdi ve Kızılderili kadınlar yemek pişirmekte çok ustalardı. Mısır, tütün, patates, kakao ve yerfıstığı gibi yemekleri bulunmaktaydı.⁶⁸

⁶⁸ Samonà, “L’insaisissable Religion des Taïnos”, 8-11.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAİTİ'DE HİRİSTİYANLIK ÖNCESİ GELENEKSEL İNANÇLAR VE HAİTİ'NİN HİRİSTİYANLAŞTIRILMA NEDENLERİ

Haiti'nin kısa tarihinden ve yerli halktan bir önceki başlıklarda bahsedilmiştir. Çalışmamızın kapsamı doğrultusunda öncelikle Kızılderililerin geleneksel inançlarına yer verilmesi ve kronolojik sıra takip edilerek siyahilerin adaya getirilmesi ile birlikte siyahilerin inançlarına yer verilmesi Haiti'nin Hristiyanlaştırma sürecini daha iyi anlamamıza yardımcı olacağı düşünülmüştür. Kızılderililerin inançlarına yer verilmesinin en önemli sebebinin ise, Avrupalılar tarafından Haiti'de uygulanan Hristiyanlaştırma yöntemlerine ilk maruz kalan topluluğun Kızılderililer olması ve bu yöntemlere siyahilerin adaya getirilmesi sonrasında devam edilmesi olarak söylememiz mümkündür. Aynı zamanda çalışmamızın Haiti genelinde olmasından ötürü burada yaşamış yerli halkın inançlarına değinilmesi de büyük bir önem arz etmektedir.

1. Haiti'de Hristiyanlık Öncesi Geleneksel İnançlar

Haiti'deki Kızılderililerin, Hristiyanlaşma süreci başlamadan önce dinî inançlarını ve ritüellerini incelemek araştırmada yer verilecek konuların daha iyi kavranmasına, Hristiyanlığın yayılma sürecinde bu inanışların dinin üzerinde ne gibi etkileri olduğunu analiz etmemize yardımcı olacaktır.

1.1. Tanrı (Zemi/Cemi)

Kızılderililerin tanrılarının genel adı Zemi'dir⁶⁹ ve dinî uygulamaları, Zemis veya Cemis adı verilen tahta, kemik, kabuk ve seramiklere oyulmuş nesnelere tapınma şeklinde gerçekleşmekteydi.⁷⁰ Tanrılar, ruhlar veya kendi atalarından meydana gelmektedir.⁷¹ Tainolular, daha sonra Colomb tarafından onlara zorlanan din dışında, kendi dinlerini kendileri belirlemiştir. Yapılan araştırmalara göre Arawak ve Tainos Kızılderililerin politeist oldukları tespit edilmiştir.⁷² Başlıca Taino tanrılarının adı Yúcahu ve Atabey'dir. Cassava (Tainos'un ana mahsulü) ruhu anlamına gelen Yúcahu, mahsul ve deniz tanrısı olarak kabul edilmiştir.⁷³

Yúcahu'nun annesi Atabey ise, tatlı su ve bereket tanrıçası olarak kabul edilmiştir. Bunlar iki ana tanrıcadır ve birçok ikincil tanrılarda Tainos kabilesinin dinî inanışları arasında yer almaktadır. Bu ikincil Taino tanrılar mahsul yetiştirme, yaşam süreci, yaratılış ve ölümle ilgili durumda karşımıza çıkmaktadır. Bu kabilenin tanrılarının yukarıdaki şekilde olmasının sebebi olarak tarımla uğraşmış olmaları gösterilebilir. Anlaşılabileceği üzere tanrılarının oluşumları yaşadıkları düzene göre şekillenmiştir. Baibrama, mahsul yetiştirmeye yardım ettiği için ve mahsulün zehirli suyundan hastalanan insanları iyileştirdiği düşüncesi ile tapılan ikincil tanrı olarak kabul edilmekteydi.⁷⁴ Boinayel ve ikiz kardeşi Márohu, sırasıyla yağmur ve güzel hava tanrıları olarak kabul edilmektedir, Guabancex ise fırtınaların (kasırgaların) tanrıçası olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁵ Guabancex'in iki yardımcısı bulunmaktadır, bunlar kasırğa

⁶⁹ Ricardo Algeria, *Pre-Columbian Art and Culture from the Carribean* (New York: Monacelli Publishing, 1998), 176-78.

⁷⁰ Algeria, *Pre-Columbian Art*, 204-214.

⁷¹ Stoneking, "The Decline of the Tainos", 13.

⁷² Samonà, "L'insaisissable Religion des Taïnos", 10-11.

⁷³ Stoneking, "The Decline of the Tainos", 14; Leslie Bethell, *The Cambridge History of Latin America* (London: Cambridge University Press, 2008), 83.

⁷⁴ Stoneking, "The Decline of the Tainos", 12.

⁷⁵ Morgan D. MacLachlan, "Archeology and the Ethno-Tyrannies", *American Anthropologist* 92/4 (Aralık 1990), 1011; Stoneking, "The Decline of the Tainos", 13.

rüzgarlarını yaratan haberci Guataubá ve sel sularını yaratan Coatrisquie tanrılarıdır. Maquetaurie Guayaba veya Maketaori Guayaba, ölüler diyarı Coaybay'ın tanrısı olarak kabul edilmektedir.⁷⁶ Köpek şeklindeki bir tanrı olan Opiyelguabirán, ölülerin gözetleyicisi olarak kabul edilmektedir.⁷⁷ Taino'nun soyundan geldiğine inanılan bir erkek kültürel kahraman olan Deminán Caracaracol'a da tapılmaktaydı.⁷⁸

Cemi, aynı zamanda tanrıların temsillerinin de adı olarak kullanılmıştır. Bu temsiller birçok biçimden ve malzemeden meydana gelmiştir ve çeşitli ortamlarda bulunmaktadır.⁷⁹ Cemilerin çoğunluğu ahşaptan yapılmıştır ancak yapımlarında taş, kemik, deniz kabuğu, çanak çömlek ve pamuk kullanılmıştır.⁸⁰

Cemiler birçok sembolle temsil edildiği gibi aynı zamanda mağara resimleri şeklinde de ortaya çıkmaktadır. Cemi petroglifleri⁸¹ derelerde, top sahalarında kayalara oyulmuştur ve aynı zamanda mağaralardaki dikitler üzerinde de oyulmuş bir şekilde bulunmaktadır.⁸² Seramik gibi dünyevi nesnelerde ve dövmelerde Cemi figürlerine rastlanmakta, mahsul tanrısı Yucahu, ekinin verimini artırmak için verimli arazilerde bulunabilen üç köşeli bir nesne ile temsil edilmekteydi.⁸³

Cemiler bazen kurbağalar, kaplumbağalar, yılanlar ve çeşitli soyut ve insan benzeri yüzlerle de temsil edilmekteydi. Oyulmuş Cemilerden bazıları, bir Piptadenia ağacı türünün çekirdeklerinden hazırlanan, "kohoba" adı verilen bir içeceğin bulunduğu bir masa veya tepsi olarak da temsil edilmiştir.⁸⁴ Bu süslenmiş tepsilerin içerisinde koklamak için tüpler yer almakta idi. Dinî törenlerden önce Tainos ya bir çubuk yardımıyla kusarak

⁷⁶ Stoneking, "The Decline of the Tainos", 14.

⁷⁷ Stoneking, "The Decline of the Tainos", 13.

⁷⁸ Buradaki tapılmak Tanrı'ya ibadet etmek anlamına gelmektedir. Maclachlan, "Archeology and the Ethno-Tyrannies", 1011.

⁷⁹ Stoneking, "The Decline of the Tainos", 14.

⁸⁰ Algeria, *Pre-Columbian Art*, 204-214.

⁸¹ Petroglif, bir kaya sanatı biçimi olarak, bir kaya yüzeyinin bir kısmını kazarak, oyarak veya aşındırarak oluşturulan bir görüntüdür.

⁸² Stoneking, "The Decline of the Tainos", 15.

⁸³ Algeria, *Pre-Columbian Art*, 213.

⁸⁴ Bethell, *The Cambridge History of Latin America*, 122.

ya da oruç tutarak kendilerini arındırırlardı.⁸⁵ Önce cemilere, sonra Cacique'ye (Kabile Reisi/Kral), sonra da halka ekmek ikram edildikten sonra maraca (müzik aleti) ve diğer çalgılar eşliğinde köy destanı okunmaktaydı.⁸⁶

Tainoslular vücutlarına yaptıkları değişiklikleri inançlarının bir ifadesi olarak kullanmıştır. Bu da kendilerini bir kültür olarak geliştirdiklerini göstermektedir. Vücutlarındaki piercing (vücudun bir kısmını yüzük veya mücevher takmak için kullanılan metod) veya dövme ne kadar büyük olursa, tanrılarına o kadar yakın olduklarına inanırlardı.⁸⁷ Erkekler genellikle dekoratif dövmeler, kadınlar ise genellikle piercing takardı. Bir Taino sözlü geleneğinde, güneşin ve ayın mağaralardan çıktığı anlatılmaktadır ve başka bir hikâyede ise bir zamanlar mağaralarda yaşayan ve güneşin onları değiştireceğine inanıldığı için sadece geceleri dışarı çıkan insanlardan bahsedilmektedir.⁸⁸

Kızılderililere göre dünyada “Kuvvet” hâkim idi.⁸⁹ Bu Kuvvet'in bütün canlı varlıklarda kendini göstermekte olduğuna inanıyorlardı. İyi kullanılırsa bu kuvvetin iyilik doğuracağına, kötü kullanılırsa kötülük doğuracağına inanıyorlardı.⁹⁰ İyi yaşayabilmek için insanların bu kuvvete erişmeleri, onu memnun etmeleri gerekmektedir.⁹¹ Kitap ve yazı kesinlikle kullanmazlardı, bilgi sözlü bir biçimde aktarılırdı.⁹²

Colomb, Tainosların özelliklerini şu şekilde tarif etmiştir: “Bizimle ticaret yaptılar ve sahip oldukları her şeyi iyi niyetle bize verdiler. Bizi memnun etmekten büyük zevk aldılar. Çok nazikler ve kötülüğün ne olduğunu bilmiyorlar. Ne öldürürler ne de hırsızlık yaparlar. Majesteleri, tüm dünyada bunlardan daha iyi bir insan olduğuna inanılmaz.

⁸⁵ Alfred W. Crosby, *Transformation: Hispaniola Island* (Cambridge: Perseus Yay., 2003), 136.

⁸⁶ Bethell, *The Cambridge History of Latin America*, 126.

⁸⁷ Stoneking, “The Decline of the Tainos”, 15

⁸⁸ Peter Ewald, “The Evolution of Cheifdoms: A Reconstruction of Taino Kinship and Politics”, *American Anthropologists* 91/3 (1989), 620.

⁸⁹ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 11.

⁹⁰ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 12.

⁹¹ Stoneking, “The Decline of the Tainos”, 8-12.

⁹² Bartholomé de Las Casas, *Kızılderililer Nasıl Yok Edildi? (La Brevisima Relación de la Destrucción de las Indias)*, çev. Meryem Ural (İstanbul: Şule Yay., 1999), 56.

Komşularını kendileri gibi severler ve dünyanın en tatlı konuşmasını yaparlar, naziktirler ve her zaman gülerler.”⁹³

Tanrı anlayışına ilaveten Kızılderililerin sahip olduğu dinî inanışlarda iki unsurun izleri görülmektedir. Bunlardan biri animizm,⁹⁴ diğeri ise totemizmdir.⁹⁵ Şimdi sırasıyla bu iki unsuru ele alacağız.

1.2. Animizm

Animizm kavramı Latince’de Animus “rasyonel ruh, zihin, yaşam, zihinsel güçler, bilinç, duyarlılık; cesaret, arzu” kelimesinden ya da Anima (canlı varlık, ruh, zihin, mizaç, tutku, cesaret, öfke, ruh, duygu) kelimesinden geldiği düşünülmektedir.⁹⁶ Felsefe çalışmaları neticesinde Animizm (önce görünmeyen varlık, sonra ruh) kelimesi dinî literatürde farklı anlamlar kazanmıştır.⁹⁷ Çoğu zaman ayrı bir din gibi değerlendirilen “Animizm” dinin türünü değil, dinî inancın yapısını ifade edip ilkel denilen toplumlarda rastlanır. Animizm anlayışı, bir ruha, yaşamsal bir güce, canlıları canlandıran, aynı zamanda taşlar veya rüzgâr gibi doğal elementlerin yanı sıra koruyucu dehalara olan inançtır. Aynı zamanda animizm, insan işleriyle ilgilenen ve insan çıkarlarına yardım etme veya zarar verme yeteneğine sahip sayısız ruhsal varlığa olan inancı ifade etmektedir.⁹⁸

Bu mistik ruhlar, ölümler veya hayvan şekilli tanrıların tezahürleri, maddi dünya

⁹³ Christopher Columbus, *Journal of the First Voyage of Columbus*, çev. Clements R. Markham (London: Hakluyt Society, 1983), 54-55.

⁹⁴ Katherine Swancutt, “Animism”, *The Cambridge Encyclopedia of Anthropology* 1 (Haziran 2019), 10-15.

⁹⁵ G. Le Moal, “Animisme”, *Dictionnaire de l'ethnologie et de l'anthropologie* 22/2 (1992), 108.

⁹⁶ Nurit Bird-David, “Animism Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology”, *Current Anthropology* 40/1 (Şubat 1999), 67-68.

⁹⁷ David Sitton, “The Basics of Animism Spiritual Warfare in Tribal Contexts”, *International Journal of Frontier Missions* 15/2 (1998), 13; Sandra Fancello, “Animisme”, *Dictionnaire des faits religieux* (2010), 38.

⁹⁸ Sitton, “The Basics of Animism”, 14.

üzerinde faydalı bir şekilde veya canlılara etki etmeksizin hareket edebilmektedir. Bu sebeple onlara ibadet edilmesinin uygun olduğu düşünülmektedir.⁹⁹ Animizm kelimesi ilk olarak XVIII. asrın başında Alman Doktor Georg Stahl (ö. 1734), tarafından kullanılmıştır.¹⁰⁰ Stahl, ruhun sağlık üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu iddia etmiştir. Bu sebeple Stahl, tüm organik ve psişik tezahürlerin yalnızca ruhun tezahürleri olduğu ve tüm hastalıkların temel nedeninin ruhun kendisinde olduğunu düşünmüştür.¹⁰¹ Stahl’a göre organlar sadece ruhun kuvvetiyle hareket ettirilen pasif yapılardır, bu kuvvet olmadan canlı madde çürümeye mahkûmdur. Ancak Stahl’ın teorisi dönemin bilim dünyası tarafından olumsuz karşılanmıştır.¹⁰²

XIX. yüzyılın sonlarında İngiliz Antropolog Edward Burnett Tylor (ö. 1917), tarafından yazılan ve 1871 yılında yayımlanan “*İlkel Kültür*” (*Primitive. Culture, 1871*) kitabında Tylor toplumların dinlerini belirtmek için Animizm kavramını ortaya atar ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar bu kavram yadsınamaz bir şekilde kabul görür.¹⁰³ XX. yüzyılda, “dinî etnoloji tarihindeki en önemli referans terimlerinden biri” hâline gelmiştir.¹⁰⁴

Din sosyoloğu Dodji Amouzouvi’ye (d.1968) göre, genellikle belirsiz bir şekilde kullanılan ve sömürgeci çağrışımlarla lekelenen “animizm” kelimesi, geleneksel kültürleri karalama girişiminde uzun zamandır “fetişizm” ile karıştırılmıştır.¹⁰⁵ Amouzouvi’ye göre, evrensel dinler, animizm kelimesini vahşiler tarafından uygulanan bir paganizm biçimi ile bağdaştırarak anlamlandırmıştır. Amouzouvi, şayet bu tabir bir şekilde varlıkları hareketlendiren bir nefese olan inancı ifade ediyorsa o hâlde bütün dinlerde

⁹⁹ Jean-François Dortier, “Animisme”, *Le Dictionnaire des Sciences Humaines, Éditions Sciences Humaines* (2004), 19.

¹⁰⁰ Paul Hoffmann, *La pensée de Georg Ernst Stahl: une théorie de la liberté de l’âme* (France: Presses Universitaires, 1996), 13-17.

¹⁰¹ Hoffmann, *La pensée de Georg Ernst Stahl*, 18-21.

¹⁰² Moal, “Animisme”, 72.

¹⁰³ Mario Chiarapini, *Des suggestions de mots thèmes religieux et sociaux de A à Z* (New Jersey: Paulist Press, 2007), 252.

¹⁰⁴ David Chidester, “Animizm”, çev. Tuğba Aydoğan, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 14/33 (2021), 428-430.

¹⁰⁵ Mélinée le Priol, “l’Animisme” (Erişim 16 Ağustos 2022).

animizm unsurları bulunduğunun yadsınamaz bir gerçek olduğunu ileri sürmektedir.¹⁰⁶ Tarihçi Claude-Hélène Perrot (ö. 2019), bu kültlerin karalanmasının XV. yüzyılın sonunda, Afrika'nın sömürgeleştirilme döneminde başladığını ve Katolik, Protestan misyonerlerin mevcut dinî uygulamaları ortadan kaldırmak ve Hristiyanlığa yer açmak için bilerek bu karalamayı sürdürdüğünü ifade etmektedir.¹⁰⁷

Bütün dinlerde olmasa da birçok dinde doğal unsurlar önemli bir yer tutmaktadır. Kızılderililerin de inanç sistemlerinde animizm unsurlarını görmek mümkündür. Bu inanç sisteminde birçok bitki ve hayvanın, insanlara benzer bir ruha sahip olduğu Kızılderililerce kabul görmüş bir düşüncedir.¹⁰⁸ Kızılderili yerli halklar, kendi kozmolojilerine sahip olmalarına rağmen, insanlar ve insan olmayanlar arasında ontolojik bir ayrım yapmama konusunda hemfikirdirler. Kızılderililer böylece varlıklar arasında metafizik bir süreklilik görürler, böylece beden aracılığıyla veya daha doğrusu her türe özgü duygular aracılığıyla aralarında ayrım yaparlar.¹⁰⁹ Kızılderililer için canlı ve cansız arasında hiçbir ayrım yoktur. Doğa tamamen canlıdır ve her nesne kendi bağımsız ruhu tarafından kontrol edilir. Kızılderililer sadece hayvanların, kuşların, balıkların ve diğer hayvanların değil, bitkilerin de bir ruhu olduğuna inanmaktadır.¹¹⁰

1.3. Totemizm

“Totem” terimi, Kuzey Amerika'nın Algonquin dillerinden biri olan Ojibwa dilinden gelmiş, *Ototeman* (birinin erkek-kız kardeş akrabası) kelimesinden türetilmiştir. Totemizm, antropolojik alanda, belirli insan topluluklarının totemlere ve onların

¹⁰⁶ René Tabard, “La Vie avec les morts: Expériences humaines et foi chrétienne”, *Théologie l'Université* (2010), 532.

¹⁰⁷ Mélinée le Priol, “l'Animisme”.

¹⁰⁸ Philippe Descola, *Par-delà nature et culture* (Paris: Editions Gallimard, 2005), 26.

¹⁰⁹ Descola, *Par-delà nature et culture*, 23.

¹¹⁰ Oksana Y. Danchevskaya, “Concept of Soul Among North American Indian”, *Moscow State Pedagogical University* (2019), 91.

kültlerine dayalı örgütlenmesini ifade etmektedir.¹¹¹ Etimolojik olarak, “ote” kelimesi, aynı anneden olan ve birbirleriyle evlenemeyen erkek ve kız kardeşler arasındaki kan ilişkisi anlamına gelmektedir.¹¹² Kardeşler arasındaki akrabalık ilişkisini belirtir ve daha genel olarak klanı veya ekzogami grubunu belirtmektedir. İlaveten Ojibwa kabilesinin anlayışına göre, ataerkil ve ataerkil klanların her biri ile totemik bir hayvan arasında metaforik bir ilişki olduğu ifade edilmektedir.¹¹³

Totem kavramı akademi camiasında ilk kez 1791 yılında İngiliz tüccar ve çevirmen John Long tarafından kullanılmıştır. Long, Totemi “erkekleri koruyan iyiliksever bir ruh” olarak tanımlamıştır.¹¹⁴ Ancak sonraki dönemlerde Long’un çevirisinin doğru olmadığı tespit edilmiştir.¹¹⁵

Totemizm teorisi, George Gray tarafından Güneybatı Avustralya’daki Aborjinlerin dinî ve sosyal yönünü, onları Kızılderililerin uygulamalarıyla karşılaştırırken tanımladığı 1841 yılından sonra geliştirilmiştir.¹¹⁶

Kuzey Amerika’daki totemizme ilişkin yapılan ilk doğru çalışma, kendisi de Ojibwa kabilesine mensup olan Metodist Misyoner Peter Jones tarafından kaleme alınmıştır.¹¹⁷ Bu çalışmayla anlaşılabacağı üzere totemizm, doğadan alınmış bir dünya görüşüne dayanan çeşitli fikir ve davranış biçimlerinin bir birikimi olduğu, sosyal grupların veya belirli kişilerin hayvanlarla veya doğal nesnelerle, sözde totemlerle ideolojik, mistik, duygusal, hürmetkâr ve sosyo bilimsel ilişkileri bulunduğunu iddia

¹¹¹ Hikmet Tanyu, “Totem, Totemizm ve Tabu Üzerinde Yeni Araştırmalar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/1 (Ocak 1984), 155; Caroline Durand-Rous, *Le totem réinventé: Exploration de l’identité et Redéfinition de soi dans la Fiction Amérindienne Contemporaine* (Fransa: Université de Perpignan, Doktora Tezi, 2017), 23-25; Britanica, “Totemism” (Erişim: 06 Haziran 2022).

¹¹² Lisa Aldred, “Plastic Shamans and Astroturf Sun Dances: New Age Commercialization of Native American Spirituality in The American Indian Quarterly” *The American Indian Quarterly* 24/3 (2000), 330.

¹¹³ Yann Guillaud, “Apposer un Symbole Quelques Réflexions sur le Totémisme et les Signatures Amérindiennes des Traités”, *Anthropologie et Sociétés* 26/2-3 (Haziran 2002), 215-217.

¹¹⁴ Britanica, “Totemism”.

¹¹⁵ Frederico Rosa, *L’age d’or du Totémisme: Histoire d’un Débat Anthropologique (1887-1929)* (Paris: Éditions de la Maison des sciences de l’homme, 2016), 4-6.

¹¹⁶ Guillaud, “Apposer un Symbole”, 219

¹¹⁷ John MacLean, *James Evans: Inventor of the Syllabic System of the Cree Language* (Toronto: Kessinger Yay., 1890), 40.

etmektedir.¹¹⁸

Antropolojik okullarınca, birbirlerinden tamamen ayrılmasalar bile, klan totemizmi ve bireysel totemizm olarak iki totemizm biçiminin varlığı kabul edilir. Tek bir toteme ortak aidiyete dayalı klan örgütlenmesini belirtmek için “kolektif”, “toplumsal” veya “klanik” bir totemizmden söz edilir. Bu totemizm, ekonomisi tarıma veya ekilmiş veya ekilmemiş meyvelerin hasadı ile birlikte avcılık veya balıkçılıktan oluşan karma bir faaliyete dayanan insan grupları tarafından uygulanmaktadır. Klan totemizmi Avusturalya’da (gözleminin birçok sosyolojik teoriye temel teşkil ettiği), Hindistan, Afrika ve Kuzey ve Güney Amerika’da mevcuttur.¹¹⁹ Bu totemizm biçimi, genellikle grubun ilk atası ile hayvan ya da doğal nesne arasında yakın bir bağlantı gösteren mitolojik hikâyelere dayanmaktadır.¹²⁰

Buna karşılık, totemi koruyucusuna bağlayan yakın bir ilişki bağlamında bir “bireysel totemizmden” söz edilmektedir. Bu totemizm biçimine, özellikle Kuzey ve Güney Amerika’da, Hint bölgelerinde ve Avustralya gibi birçok başka yerde rastlanmıştır. Bu anlamda, bireysel totemizm bir pratiktir ama her şeyden önce “yerli-ötesi” bir deneyimdir. Bu yaklaşımda birey, hayatı boyunca kendisine nasıl rehberlik edeceğini bilecek bir koruyucu ruh arayışında olsa bile, koruyucusuna kendini empoze eden totemdir. İnsan, totemini seçmez, totemin temsil ettiği nesnelerin sınıfı hakkındaki hisleri ne olursa olsun, kendisine ifşa edilene uyum sağlamak zorundadır. Bireysel totemizm, aslında, iki evren, insan dünyasının gerçekliği ile ruhlar ve insan olmayanlar dünyası arasındaki bir analogi ilişkisini ima etmektedir.¹²¹

Totemizm, çok çeşitli ilkel inançlar olarak bilinen, ancak her ne pahasına olursa olsun onları arkaik bir geçmişin kalıntıları olarak kabul ederek “uygar” düşünce alanından reddedilmek zorunda olan tek bir sistemde bir araya getirmeyi mümkün kılmıştır.

¹¹⁸ Durand-Rous, *Le totem réinventé*, 27.

¹¹⁹ Durand-Rous, *Le totem réinventé*, 27.

¹²⁰ Durand-Rous, *Le totem réinventé*, 28.

¹²¹ Durand-Rous, *Le totem réinventé*, 29.

Totemizm kavramı, XIX. yüzyılın beyaz ve Avrupalı uygarlığı adına, yazılı kültürü olmayan halkların (Kızılderililer gibi) düşünce sistemlerini reddetmek için üretilmiştir.¹²² Sonraki dönemlerde, totemizm, 1869-1870 yıllarında John Ferguson McLennan'da olduğu gibi, benzersiz bir dinî yapısı ve mitolojik bir boyutu olduğu ileri sürülmüştür. Daha sonra XIX. yüzyılın sonlarında ilkel bir düşünce arayışı içinde olan evrimcilikle birlikte evrensel bir karaktere bürünmüştür ve 1920 yılına kadar, sınıflandırıcı bir fenomen olarak algılanması, Arnold Van Gennep ile kendini kanıtladığı zamana kadar devam etmiştir.¹²³

Genel olarak, bir toplumun tüm üyeleri farklı gruplara (klanlara) dağıldığında, bu grupların her biri belirli bir doğa sınıfıyla (hayvan veya bitki türleri veya totemini temsil eden herhangi bir belirli nesne veya fenomen) ilişkili olduğunda bir toplum totem olarak kabul edilmektedir. Bu grupların her biri kendi totemi karşısında tekil uygulamalar, gözlemler, totem grubu (dış evlilik) dışında evlenme zorunluluğu çok sık görülmektedir.¹²⁴

1.3.1. Haiti'deki Kızılderililerin Totemleri ve Totemin Önemi

Totem anlayışı, doğaüstü bir gücün bir hayvan veya bitki şeklinde ifade edilmesidir. Totemler, Kızılderili yaşamında her zaman çok önemli bir yere sahip olan hayvanları veya bitkileri temsil etmektedir. Kızılderililerin geleneğinde, gençler totem hayvanlarını tanımak istediklerinde vizyon arayışına girerlerdi. Bu süre zarfında dört gün dört geceyi dağda veya ormanda yemeden içmeden geçirmek zorundaydılar. Bu oruç sırasında dua ederler ve Büyük Ruh'tan kendilerine bir vizyon göndermesini isterlerdi.

¹²² Encyclopédie Universalis, “Totem et Totemisme” (Erişim 12 Ağustos 2022).

¹²³ Guillaud, “Apposer un Symbole”, 218-221.

¹²⁴ Rosa, *L'âge d'or du Totemisme*, 50.

Bir hayvan genellikle çok gerçek bir şekilde ortaya çıkar ve o hayvan, görüldüğü kişinin totem hayvanı olarak kabul edilirdi. Kızılderililer, ruh dünyasıyla temasa geçmek için danslarında farklı hayvanları taklit ettiler. Yaşamın ruhsal boyutlarına ve onun çeşitli tezahürlerine olan inanç evrenseldir. Bu bağlamda en yaygın fikir, manevi rehberlerin, insanları niyetleri ve niyetleri hakkında bilgilendirmek için genellikle hayvanları veya hayvan temsillerini kullanmasıdır.¹²⁵ En küçük kelebekten büyük bizona kadar tüm hayvanların, insanlara aktarılabilecek değerli güçlere sahip olduklarına inanılmaktadır. Buna bağlı olarak totemler insana özgü bir karakter özelliğini temsil eder ve kabilenin her bir üyesinin mutlaka bir totemi olması gerekmektedir. Kızılderililer arasında kabul edilen hayvan totemler aşağıdaki gibidir;

Antilop: Bir güç hayvanı olarak, antilop, kişinin elinden gelenin en iyisini yapmasını ve kendine ayırdığı zamanı en iyi şekilde kullanmasının önemini yanı sıra fiziksel değil, zihinsel, duygusal ve ruhsal olarak beslenme ihtiyacını vurgulamaktadır. Bu totemin Yaşamın anahtarı ve özü olan etkili eylemi geliştirdiğine inanılmaktadır.¹²⁶

Arı: Bir totem hayvanı olarak arı, insanlara düzenli, titiz ve girişken olmayı öğretmektedir. Aynı zamanda insanın kendisine ve çevresindekilere saygı ve sevgiyle bakmasına yardımcı olmaktadır. İnsanlara karar vermeyi ve derin benliklerini tanımayı öğretmektedir. Arı, bireyin hayatını sorgulamaya, yaratıcı fikirlerle yeniden doğmaya, her şeyin iyi tarafını görmeye, hayattan tat almaya ve ilahi bir şekilde hayatın tadına varmayı teşvik etmektedir. Coşku ve eğlenceyi simgelemektedir.¹²⁷

At: Bu totemin güç, enerji ve hız verdiğine inanılmaktadır. Bu, kalkanın daha iyi dengelenmesine ve yolun bir bütün olarak anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu güç, şefkati ve sevgiyi öğretmekte, hediyeleşmeyi, yeteneklerin ve becerilerin paylaşılmasını

¹²⁵ Michel Cliquet, *Introduction au Symbolisme Totémique* (France: Chemin de Développement Personnel, 2015), 3.

¹²⁶ Cliquet, *Introduction*, 17.

¹²⁷ Cliquet, *Introduction*, 13.

amaçlamaktadır.¹²⁸

Ayı: Her varlığın sükûnet kurma ve bilme yeteneğine sahip olduğunu öğretmektedir. Ayı'nın öğretisi, küçük iç sesi dinlemek için kişinin günlük hayatından, düşüncelerden nasıl ayrışacağına bilinmesini öğretmektedir. Ayı kendini gözlemlemeyi, sezgiyi, gücü, bilgeliği, iç gözlemi ve metaneti sembolize etmektedir.¹²⁹

Balina: Okyanusun efendisi olarak kabul edilmekte, büyüklüğünden dolayı, çok fazla saygıyı hak ettiğine inanılmaktadır. Dünyayı büyük bir kütüphane olarak gören Kızılderililer balınayı bu kütüphanenin arşivcisi olarak görür. Aynı zamanda uzun bir yaşamı ve her şeyden önce fiziki gücü temsil etmektedir.¹³⁰

Boğa: Kişiye zenginlik getirdiği düşünülmektedir. Doğurganlığı, gücü, bolluğu ve refahı temsil eder ve koşullar zorlaştığında hedefe ulaşmak için sebat etmeye yardımcı olur. Biriken sorunların fiziksel veya ahlaki olarak üstesinden gelmek için insanlara gerekli enerjiyi verir. Boğa aynı zamandan gücü temsil etmektedir.¹³¹

Çakal: Kızılderililerde çakal hileci ve mizah anlayışına sahip olan bir hayvandır. Çakal, başkalarına kendi çılgınlıklarını görebilecekleri bir ayna sunmaktadır. Bazı metinler çakal'ı arzunun, açgözlülüğün, zulmün, duygusallığın sembolü hâline getirmektedir. Kişinin geçmiş hayatlarına ilişkin bilgi verebileceğine inanılmaktadır.¹³²

İnek: İnsanı tüm tehlikelere karşı koruyacak ve gece saatlerinde, derin uykuda ona göz kulak olacağına inanılmaktadır. İnek, Tanrıçanın tezahürü ve onun kutsal nitelikleri ile, her insanın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ilahi enerjiden her zaman beslenecek kapasitede olduğu kabul edilir. Aynı zamanda cömertliği temsil etmektedir.¹³³

¹²⁸ Cliquet, *Introduction*, 34.

¹²⁹ Cliquet, *Introduction*, 133.

¹³⁰ Cliquet, *Introduction*, 30.

¹³¹ Cliquet, *Introduction*, 30.

¹³² Cliquet, *Introduction*, 30.

¹³³ Cliquet, *Introduction*, 135.

Kaplumbağa: O her şeyden önce Toprak Ana'nın simgesidir çünkü Kızılderililer dünyanın bir kaplumbağanın sırtındaki bir ada olduğuna inanmaktadırlar. Aynı zamanda uzun ömür ve sağduyu sembolüdür. Yavaş yürümesi karar verirken acele edilmemesi gerektiğini hatırlatır. Kaplumbağa bilgeliği ve sağlığı sembolize etmektedir.¹³⁴

Geyik: Bilgeliği, insanın kendisine ve başkalarına karşı nazik olmasını hatırlatmaktadır. Bu hayvanın karakteristik zarafet ve nezaketi, samimi bir hayat sürdüğünde ortaya çıkan nitelikleri yansıtmaktadır. Geyik, sevgiyi, kendisiyle ve aynı zamanda başkalarıyla olan uyum enerjisini sembolize etmektedir. Geyik gurur, bağımsızlık, liderlik, müzakere ve şifayı temsil etmektedir.¹³⁵

Geyik (Dişi): Zarif, kibar tavır ve hareketlere sahip olmaya yardımcı olurken insanın doğasını kabul etmesine yardımcı olmaktadır. İlişkilerde duyarlılık ve sevginin gücünü evde, iş hayatında ve toplumda sorunları çözmek için kullanılmasına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda kadınlık, yumuşaklık, zarafet ve nezaketi temsil etmektedir.¹³⁶

Karınca: Evrenin takdirine güvendiği için “kişilerin eylemleri” konusunda asla endişe duyulmaması gerektiğini öğretmektedir. İnsanlara bazı yaşam durumlarında sabır ve güven gösterilmesi gerektiğini hatırlatır. Sabrı sembolize eder.¹³⁷

Karga: Sihir getirici, ölüm habercisi kuş olarak kabul edilmektedir. Bilinç durumunu değiştirmeye ve iç sesi dinlemeye yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda zekâyı sembolize eder.¹³⁸

Kartal: Kızılderililer kartalın Yaratıcı ile bir bağlantı hâlinde olduğunu düşünmektedir. Kartal yüksekten uçtuğu için Kızılderililer düşüncelerini onun aracılığıyla Yaratıcıya ilettiğine inanırlar Kartal büyük bilgeliği, otoriteyi, gücü ve cesareti temsil etmektedir.¹³⁹

¹³⁴ Cliquet, *Introduction*, 28.

¹³⁵ Cliquet, *Introduction*, 28.

¹³⁶ Cliquet, *Introduction*, 22.

¹³⁷ Cliquet, *Introduction*, 65.

¹³⁸ Cliquet, *Introduction*, 46.

¹³⁹ Cliquet, *Introduction*, 14.

Koç: bir koruyucu veya muhafız olarak koç totemi, yeni yaratıcı projeleri ve fikri mülkiyeti korumaktadır. Koç, enerji eksikliğini iyileştirir ve yeniden başlamaya yardımcı olur. Köklülüğü, bağı, dengeyi, iradeyi, azim, mücadele ve başarı ruhunu temsil etmektedir.¹⁴⁰

Köpek: Köpek totemi, yaşam boyunca insana rehberlik eder ve onu korur. Değerleri ve kutsal olan şeyleri savunmak için gereken yardımı sağlar. Başkalarına hizmet duygusunu, şefkatli davranışı ön plana koyar. Gönüllüleri, hayırseverleri, danışmanları, rahipleri veya askerleri temsil etmektedir.¹⁴¹

Kurbağa: Hassasiyeti, güzelliği, başarının, gücün, cesaretin ve zenginliğin sembolüdür.¹⁴²

Yabandomuzu: Yol gösterici, savaşçı ruhu geliştirdiğine inanılmaktadır. Vahşi yaşamı ve herkesin içinde var olan boyun eğmez gücü sembolize etmektedir.¹⁴³

Yılan: Ateşli, tutkulu, özverili, esrarengiz, şehvetli, gizli, meraklı, inatçı, büyüleyici, tehlikeli, saplantılı, yıkım ve yaratma arasında tereddüt eden bir totem olarak görülmektedir. Aynı zamanda enerjiyi, dönüşümü temsil etmektedir.¹⁴⁴

Totem, geleneksel veya klanın ilkel toplumlarda totemizm adı verilen bir sisteme göre bir klanın adını taşıyan, atası olarak kabul edilen efsanevi bir varlıktır (genellikle hayvan türlerinden, bazen bitkisel). Hayvan-totem, bir tanrı, bir klanın atası veya koruyucusu olarak hürmet edilen bir hayvandır. Totem mitinin aktarımı, aynı zamanda her birinin mistik katılımını ortaya koyan söylem, klana bir kaynak verdiği için, aynı zamanda kolektif kaderini yönlendiren ortak bir niyet ve amaç sağladığı için nesiller arasında gerekli bir bağlantı hâline gelmektedir. Aynı zamanda bu aktarım, klana kendini yenilemek için ihtiyaç duyduğu yenileyici enerjiyi sağlamaktadır.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Cliquet, *Introduction*, 22.

¹⁴¹ Cliquet, *Introduction*, 36.

¹⁴² Cliquet, *Introduction*, 52.

¹⁴³ Cliquet, *Introduction*, 122.

¹⁴⁴ Cliquet, *Introduction*, 127.

¹⁴⁵ Durand-Rous, *Le totem réinventé*, 23.

Totemizmin birincil işlevi düzenin iletilmesidir; Totem, sosyal grubu bir klanda yapılandırarak, topluluğun hayatta kalmasını sürdürmek adına onu kurallardan muaf tutar ve ona yasaklar getirir. Antropolojik araştırmalar, totemizm pratiğiyle bağlantılı iki temel tabunun kalıcılığının altını çizmiştir. Hayvan totemini öldürmemek ve aynı toteme ait karşı cinsten bireylerle herhangi bir yakınlıkta bulunmaktan kaçınmak.

Totem, kabile üyelerinin güçle, enerji kaynağıyla temasa geçme aracıdır. Buna bağlı olarak ilahi olanın reenkarnasyonudur. Genel olarak totem anne tarafından iletilir. Nadiren de olsa, çocuk babasının totemini almaktadır. Son derece kutsal bir nesne olan totem, iki farklı şeyi simgelediği ve somutlaştırdığı için toplumun kalbinde asli bir rol oynamaktadır.¹⁴⁶ Aynı zamanda “klan” denilen toplumun simgesidir. Klanın diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayan işarettir.

Hiçbir klan, herhangi bir şekilde veya biçimde, başka bir klanın fikirlerini paylaşamaz. Totemler rastgele adlandırılmaz. Bazıları belirli gruplar için bir ata veya atadan sonra adlandırılmaktadır. Bu durum, Totemin “efsanevi bir varlık” olarak adlandırılabileceğini göstermektedir. Totem kutsal olduğu için yenmesi yasaktır.

1.3.2. İbadette Totem

Totem kavramı her ne kadar Batı’da farklı biçimde anlaşılsa da totem aslında su samuru, geyik veya ayı gibi bir klanı veya belirli bir kabileyi simgeleyecek ve onu himayesi altına alacak arketipsel bir hayvan olarak görünmektedir. Bir vizyon sırasında yaratıcı tarafından kabileye empoze edilen totem (Koruyucu Ruh) ruhlar dünyası ile insanların dünyası arasındaki bağlantıyı kuran koruyucu bir ruhtur. Sembolik olarak

¹⁴⁶ Fabiola Castillo Marín Rendón, *Image-Totem Et Rituel Séducteur: Une Exploration Au Coeur Du Néo-Totémisme* (Canada: Université de Montréal, Faculté des arts et sciences, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 34.

yontulmuş bir gövde, bir “ilaç çantası”, seçilen hayvanın vücudunun bir parçası şeklinde somutlaşır ve görüntüsü, kabilenin üyelerine günlük nesneler ve giysiler üzerinde sonsuz bir şekilde yeniden üretilir.¹⁴⁷

Totemler insanın hayatının üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler yaratabilir. Böylece dünyamızda varlıklarını gösterirler. Görünmez dünyadan gelen bu varlıkların bize oyunlar oynayabileceği, rahatsız edici tezahürlerle dikkatimizi dağıtabileceği ve hatta dikkatimizi çekmek için gecenin bir yarısı nahoş veya korkutucu rüyalarla bizi uyandırabileceği kabul edilir.¹⁴⁸

Totem kavramı Kızılderililerin dinî ve sosyal hayatlarında önemli role sahiptir. Totem genellikle klan üyeleri için tabudur. Onu öldüremezler ve etini yemek yasaktır. Ancak bir istisna olarak, totem törenlerinde totem hayvanın etini yemeye müsaade edilmiştir. Totemizmin dinî açıdan temel özellikleri, totemle özdeşleşmek amacıyla yapılan ayin ve törenlerde kendini göstermektedir.

Totem festivallerinde totem hayvanı kendi klanı tarafından kurban edilir ve yenir. Totem hayvanının yenmesi, totemin çoğaltılması için yapılan ayinler için gerekli kabul edilmektedir. Ayin esnasında totem hayvanına dans ederek ve şarkı söyleyerek ibadet edilmektedir. Aynı zamanda totem hayvanının derisini veya diğer kısımlarını giyerek, totemin rozetlerini, maskelerini, armasını takarak, saçlarını düzenleyerek, yüzünü veya vücudunu boyayarak, toteme benzeyecek şekilde dövme yaparak ve vücudunu keserek ibadetler yerine getirilmektedir. Totemler silahlar, kanolar, kulübeler vb. üzerine boyanır ve ayin bu şekilde düzenlenir.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Anne Garrait-Bourrier, “Spiritualite Et Fois Amerindiennes: Résurgence d'une identité perdue”, *Cercles* 15 (2016), 84.

¹⁴⁸ Garrait-Bourrier, “Spiritualite Et Fois Amerindiennes”, 85.

¹⁴⁹ Catholic Encyclopedia, “Totemism” (Erişim 22 Haziran 2022).

2. Siyahilerin İnanışları

Keşfedildikten sonra Hispaniola olarak adlandırılan Haiti, Kızılderililerin ülkesi olarak bilinmektedir. Haiti, sömürge köleliğinin uygulandığı ilk Avrupa kolonisidir. Afrikalıların ilk kez köleleştirilmesi, İspanya Katolik Kralı tarafından 1505 yılında başlamıştır. Köleliğe indirgenen ve altın madenlerinde çalışmaya zorlanan Yerli “Kızılderililer”in hızla gerilemesi karşısında, Papaz Las Casas’ın teklifi üzerine Kızılderililerin, daha dirençli olan Afrikalı kölelerle değiştirilmesi önerisi 1509 yılında resmî olarak İspanya hükümeti tarafından kabul edilmiştir.¹⁵⁰

1517 yılında kral, 4.000 siyahiyi Karayiplerin büyük adalarına (Küba, Haiti/Dominik Cumhuriyeti, Jamaika ve Porto Riko) taşımak üzere bir ferman imzalamıştır. 1518 yılında transatlantik ticaret, Sahra-ötesi ticaretin yerini alarak Kral Charles-Quint tarafından resmileştirilmiştir. Böylece Hristiyan Avrupa tarafından Amerika’da başlatılan Afrika köleliği yasallaştırılmıştır.¹⁵¹

Kızılderililerin katliamıyla beraber Afrika kıtası için bir karanlık dönem söz konusu olmuştur. “El Dorado” ismi atfedilen Amerika, bütün Avrupa için birçok açıdan inanılmaz bir fırsat olmuştur. O kıtanın zenginliklerinden haberdar olan Krallar, Kraliçeler, Dükler, Kontlar ve hatta düşük sınıflara mensup insanlar için bile bir imkân olarak görülmüştür. O dönemki Avrupa’nın genel ekonomik ve sosyo-politik durumuna bakılacak olursa bu kaçırılmayacak bir imkân idi.

1503’te Kızılderililer neredeyse yok olduktan sonra büyük tarlalarda, mağaralarda çalışacak köle sayısı oldukça azalmıştır. Avrupalılar sömürge bölgelerinde çalıştırılmak üzere Siyahi işçi köleler getirmeye başlamıştı. Kaynaklara göre sadece 1750-1789 arasında her sene otuz bin kişi Afrika’dan Amerika’ya köle olarak götürülmüştür. Yeni

¹⁵⁰ Dorsainvil, *Manuel d’Histoire d’Haiti*, 60.

¹⁵¹ Franklin Midy, “Les Congos a Saint-Dominique”, *Ethnologies* 28/1 (2006), 176.

Dünya'ya getirilen kölelerin ağırlıklı olarak Kongo, Aradas, Nagos, İbos, Kangas, Kaplaous, Fangs ve Moudoungues kabilelerden olduğu ifade edilmektedir.¹⁵²

Bahse konu kabileler asırlar boyunca Batı Afrika bölgesinde yaşamışlardı. Haiti'ye gelen siyahiler çok ağır şartlar altında çalışmıştır. Tarihçilere göre siyahi kölelerin çalışma saatleri güneş doğmadan başlayıp akşam güneş batana kadar devam edecek şekilde belirlenmiştir. Tarla ve mağaralarda çalışan kölelerin başında her zaman kırbaçlı bir bekçi bulunmaktaydı ve kölelerden en ufak rahatlık ya da yorgunluk ifadesi görünce hemen kırbağı vurarak çalıştırmaya devam etmekteydi.¹⁵³ Köle olarak getirilmiş Afrikalıların birçoğu belli bir zamandan sonra kimliğini, dinini, dilini kaybetmeye başlamıştı.¹⁵⁴ Bunun en temel sebebi ana vatanından uzak olması kendi dilini konuşamaması, dinini yaşayamaması ve en önemlisi özgür olmamalarından kaynaklanmaktadır. Üç asırdan fazla süren sömürgecilik tarihi Afrika, Avrupa ve Amerika'nın geleceğini çok derinden etkilemiştir.

2.1. Vodü Gelenegi

Vodu (voodoo) veya vodun terimi, Dahomey'de (Günümüzde Benin Cumhuriyeti) ve Togo'da insanların mutlu bir yaşam sürmeleri için bireysel veya toplu olarak yakınlaşmaya çalıştıkları tanrıları veya görünmez güçleri belirtmektedir. Vodü, Batı Afrika'da bulunan antik Dahomey krallığından gelen Animist bir kùltür. Ağırlıklı olarak Benin, Togo ve Lomé'de çok yaygın olduğu bilinmektedir. Ayrıca Vodü terimi tanrılaştırılmış atalara (özellikle kraliyet ailelerinde) uygulanan bir inanç sistemiydi. Aynı zamanda terim olarak en yaygın anlamı toprak, deniz veya şimşek gibi doğanın güçlerini

¹⁵² Midy, "Les Congos a Saint-Dominique", 180.

¹⁵³ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 60-61.

¹⁵⁴ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 67.

ifade etmektedir.¹⁵⁵

Vodu'nun temel amacı insanlara yardım etmek, yaşamlarına anlam vermek ve ölümler diyarına geçişlerini kolaylaştırmaktır. Vodu'da ölen ataların bu dünyaya müdahale ederek birtakım yardımlarda bulunabileceklerine inanılmaktadır. Bundan dolayı Vodu doğanın güçlerine ve tanrılaştırılmış atalara hitap eder, ölümleri ve yaşayanları bir ailede, sürekli ve birleşik bir bütün hâlinde birleştiren geniş bir sistemi oluşturmaktadır.¹⁵⁶

XVII. yüzyıldan itibaren, eski Dahomey krallığının, günümüz Batı Afrika bölgesinden gelen köleler aracılığı ile Vodu kültü Karayipler'de ve Amerika kıtasında yayılmıştır. Vodu, ilk olarak bu bölgenin tarihi boyunca var olan eski hanedanların getirdiği köleler aracılığıyla Kuzey Afrika'ya yayılmıştır. Ve bugüne kadar, en iyi bilinenleri Fas ve Cezayir'de "Gnawa" olarak bilinen Arap Müslüman dinî folkloruyla karışmış biçimde varlığını sürdürmektedir. Fakat bu inanç sistemi ülkeden ülkeye bazı değişiklikler göstermektedir. Bu bağlamda Küba'da "Santeria Lukumi veya Regla de Ocha" olarak, Brezilya'da "Candomblé veya Umbanda" olarak, Amerika Birleşik Devletleri ve Haiti'de "voodoo" olarak bilinmektedir.¹⁵⁷

Vodu, Haiti halkının çoğunluğunun inandığı inanç sistemiydi. Bir yaşama ve dünyaya anlam verme şekli olarak bilinmektedir. Haiti'deki Vodu, Batı Afrika'dan gelen Vodu ve Hristiyan dinî folklorun bir karışımı şeklinde devam etmektedir. Afrika'dan, XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyılın sonuna kadar Batı Karayip Adaları'na sürülen köleler, terk ettikleri Afrika kültürlerine, sömürgeciler tarafından dayatılan Katolik ayin ve ritüellerini entegre ederek yeni bir din geliştirmişler.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Zúñiga Carrasco, "Vudú: una visión integral de la espiritualidad haitiana", *Memorias* 26 (2015), 158; Françoise Florent, *Le Vaudou en Haïti La magie d'un culte bafoué par l'histoire* (Buruxelles: Echanges et Synergie, 2001), 12.

¹⁵⁶ Catherine S. Freeman, *Les Esprits Vodou, l'oncle Sam, et le crucifix: les relations endommagées entre le monde occidental et Haïti dans Bain de lune* (Ireland: Trinity College, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 5-9; Chateua Vodou, "Découvrez le vodou, son origine, son histoire, ses pratiques" (Erişim 26 Temmuz 2022).

¹⁵⁷ Lilas Desquiron, "Les Origines Africaines Du Vaudou" (Erişim 19 Ağustos 2022).

¹⁵⁸ Laënnec Hurbon, "Le statut du vodou et l'histoire de l'anthropologie", *Haiti et l'anthropologie* 1 (2005), 153-155.

Kölelik döneminde, Vodü sistemi tam olarak bilinmemektedir. Misyonerlerin ve gezginlerin hikâyelerinde yalnızca bir dizi büyülu uygulama ve büyücülük olarak tanımlanmaktadır. Peder Du Tertre’e göre köleler Amerika ve Karayipler’e geldiklerinde zaten Hristiyanlaştırılmışlardır. Köleleştirilmiş insanlar İspanya ve Portekiz limanlarından gemiye bindirilerek, köle gemilerine zincirlenmeden önce vaftiz edilmişlerdir. Peder Du Tertre, onların “Hristiyanlığa uygun” olduklarını ve ayinlere beyaz sömürgecilerden daha sık geldiklerini belirtmiştir.¹⁵⁹ Peder Du Tertre, Vodü’nün varlığını öngörememiştir.¹⁶⁰

Siyahi köleler ile birlikte Haiti’ye gelen Vodü inancı, birkaç yüzyıl boyunca gizlice uygulanmıştır. Sömürgeciler tarafından büyücülük olarak kabul edilen Vodü uygulaması koloni içinde yasak hâle getirilmiştir. Yine de bazı siyahi köleler çeşitli yöntemler geliştirerek bugüne kadar var olmasını sağlamışlardır. Bazı köleler, Afrika tanrılarını (loa) maskelemek için Katolik Azizlerin imajını kullanarak sömürgecileri kandırmayı başarmışlardır. Bu hadise, Hristiyanlık ve Vodü arasında günümüzde hala var olan dinî bir senkretizm doğurmuştur.¹⁶¹

Vodü inancında Tanrı anlayışının birden fazla aşaması bulunmaktadır. Bu inançta tek bir yaratıcının olduğu kabul edilir ve tek bir yaratıcının ondan alt kademedeki olan yardımcıları bulunmaktadır ve bunlarda küçük Tanrı şeklinde adlandırılmaktadır. İnsanlar ve tek Tanrı arasındaki mesafenin fazla olması hasebiyle aracı Tanrılarla tek olan Tanrıya ibadet edilir. Bundan ötürü Tek Tanrılı ve çok Tanrılı bir inanış olduğu kabul edilir. Vodü mensupları, her şeyin tek yaratıcısı olan, ancak insanlardan tamamen uzak, iyi, sadık ve her şeye gücü yeten bir Tanrı’nın varlığını kabul etmektedirler. Onlara göre Tanrı, görkemi ve doğası bizimkinden daha hoş olan ruhları yeryüzüne yerleştirmiştir. Bu ruhlara melekler, gizemler veya loa (aracı güçler) denmektedir.¹⁶² Ancak Haiti’de vodü

¹⁵⁹ Hurbon, “Le statut du vodou”, 156.

¹⁶⁰ Hurbon, “Le statut du vodou”, 156.

¹⁶¹ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 20-25.

¹⁶² Michel Meslin, “La fonction anthropologique du monothéisme”, *Concilium* 197 (1986), 43.

inancına göre her şeyin tek bir yaratıcısı olmasına rağmen ilgili Tanrı'nın insanlardan uzak olduğu kabul edilir ve Tanrı ile iletişime geçmek için aracı güçlerin (loa) yardımına ihtiyaç olduğu düşünülür. Bundan ötürü vodu inancında tapılan tanrıların sayısı çok fazladır. Vodu'da Tanrılar çeşitli kategorilere veya uluslara ayrılmaktadır. En çok bilinen kategoriler arasında Rada, Petro, İbo Kongo yer almaktadır.¹⁶³

Birçok dinde veya inanç sistemlerinde olduğu gibi Tanrı veya Tanrılara ibadet etmek için şarkılar söylenmektedir, dans edilmektedir ve kurbanlar kesilmektedir. Ayrıca ayinler esnasında çağrılan Tanrı ortamda bulunan bir kişi vasıtasıyla halkla kehanetler veya önemli mesajlar paylaşmaktadır. Tanrı, seçilen kişinin üzerine “iner”, böylece ilgili kişi “kendinden geçme” veya loa krizi fenomeni¹⁶⁴ yaşar. Tanrının tezahürü hâline gelen kişiye, tanrının “at”ı denmektedir.¹⁶⁵

Bu olay, dinî bir kelimenin ortaya çıkmasına yol açmıştır, Vodu mensupları tarafından tanrı atına “binmiş” ifadesi kullanılmaktadır. Bu fenomen esnasında kişi çok büyük fiziki krizler yaşamaktadır. Bazen bu fenomen esnasında kişi bayılma noktasına gelebilmektedir. Ancak ilgili fenomen tamamlanınca kişi ortamda mevcut olan kişileri selamlar, onlarla sohbet eder ve somutlaştırdığı Tanrı'nın mesajını iletir.¹⁶⁶

Günümüz Haiti'sinde Vodu geleneksel bir alt kültür olarak kabul edilir. Çoğu Haitili hem Vodu hem de Roman Katolikliğini uygular ve iki farklı sistemi aynı anda takip etmektedirler ve hiçbir çelişki görmezler. Katolik kilisesine göre ise, Vodu Kara Büyü ile eşleştirilir ve Vodu mensupları sadece kötülük ile uğraşan kişiler olarak nitelendirilir. Bundan dolayı bazı ibadetler açıktan yapılmaz. Her ne kadar Kiliseye mensubiyet sağlanmış olsa dahi ve toplumsal alan da gözükmese dahi, halk Vodu

¹⁶³ Meslin, “La fonction anthropologique”, 54.

¹⁶⁴ Ayinler esnasında aracı tanrı (loa) ayinlere eşlik etmektedir ve bunun en belirgin göstergesi aracı tanrı tarafından seçilen kişinin epilepsi krizine tutulması, farklı dillerde konuşması veya kişinin çeşitli kehanetlerde bulunması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

¹⁶⁵ Emile Marcelin, “Les grands dieux du vodou haïtien”, *Journal de la société des américanistes* 36 (1947), 54.

¹⁶⁶ Marcelin, “Les grands dieux du vodou haïtien”, 55.

inancına devam etmektedir. Bu bakımdan anlaşılağı üzere inkültürasyon yönteminin etkisinin faza olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir. İnsanların Vodü inancını gizli bir şekilde sürdürmelerinin sebebi ve isyan etmemelerinin sebebi ise hala Katolik kilisesinin itaat ettiriyor olması ve devlet uygulamaların da hala söz hakkının olması olduğunu söylememiz mümkündür.

3. Haiti'nin Hristiyanlaştırılma Nedenleri

Christophe Colomb, Santo Domingo topraklarına ayak basınca ilk işi, bir haç dikmek olmuştur. Bu sembolik jest, bu toprakların Hristiyan davasına adanmasını somutlaştırmıştır. Hristiyanlık inancının, 1492'de İspanya Kraliçesi'nin hizmetinde olan İtalyan denizci Christophe Colomb tarafından Haiti'ye getirildiğini söylemek yanlış olmaz.¹⁶⁷

Colomb'un İspanya'ya ilk dönüşü olağanüstü bir coşku yaratmıştır. Aragon Kralı Ferdinand, Katolik Kraliçe Isabella onu en büyük onurla kabul etmişlerdir. Avrupalılar, Christophe Colomb'un harikulade keşiflerinin hikâyesini dinlemek ve yeni toprakların zenginliğinin somut işaretlerini görmek için büyük merak içindeydi.¹⁶⁸

Colomb'un keşifleri Avrupa genelinde o kadar büyük heyecanlar yaratmıştır ki ikinci yolculuğunda on yedi büyük gemi ve bin beş yüzden fazla insanı Haiti'ye götürmüştür. Ancak 22 Kasım 1493'te Haiti'ye geri dönüş sağladığında Kızılderililer ve İspanyol askerleri arasında meydana gelen çatışmalar neticesinde iki tarafta can kaybı olduğu haberi alınmıştır. Bu olay iki toplum arasında mevcut gerginliği tetiklemiş ve kısa sürede Kızılderililerin katliamına yol açmıştır.¹⁶⁹

Haiti'nin sömürgeleşme planı Colomb'un İspanyol kraliyet ailesi tarafından finanse edilen ikinci seferiyle (6 Aralık 1492 tarihinden birkaç ay sonrasında) başlamıştır.¹⁷⁰

Colomb'un kardeşi Bartolomeo Colomb'un Haiti'ye vali olarak atanmasının adanın sömürgeleşmesi üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Ona bir süre ağabeyi Giacomo yardım etmiştir.¹⁷¹ Hispaniola bir süre için, Amerika'daki İspanyol keşif ve

¹⁶⁷ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 50.

¹⁶⁸ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haïti*, 12.

¹⁶⁹ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haïti*, 13.

¹⁷⁰ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haïti*, 15.

¹⁷¹ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haïti*, 21-25.

kolonileştirme seferlerinin merkez noktası hâline gelmiştir.¹⁷² 1508 yılında Santo Domingo, Amerika Kıtasının Valiliği ve İspanyolların sömürge merkezi hâline gelmiştir. İspanya'ya dönmeden önce en kısa sürede zengin olmak isteyen İspanyollar, Kızılderililerin topraklarını ellerinden almışlardır. Bu sebeple dönemin İspanya Kraliyet ailesi tarafından desteklenen “Repartimientos” sistemi ortaya çıkmıştır. Repartimientos kavramı İspanyolca dilinden gelmekte olup “dağıtım, bölme veya parçalama” anlamlarına gelmektedir.¹⁷³ Repartimientos sistemi İspanyol, Amerika ve Filipinler'in yerli nüfusuna dayatılan bir sömürge çalışma sistemidir. İspanya kraliyet ailesine göre, yerli grupların köleleştirilmesiyle, yerli nüfus artık devletin bir mülkü olarak değerlendirilmiştir. Repartimientos sistemi, kölelik ticareti sayesinde kısa sürede zengin olan ve politik açıdan etkili bir sınıf hâline gelen İspanyolların gücünü azaltmak için tasarlanmış bir sistemdir.¹⁷⁴

Kızılderililer ilk başlarda İspanyollara karşı samimi ve sıcakkanlı davranışta da İspanyolların şiddet girişimlerinden dolayı birkaç yıl sürecek bir savaş süreci başlar. Christophe Colomb, Haiti'de Hristiyanlığı pekiştirmek üzere İspanya'dan Dominiken rahipleri getirmiştir. Bu süreçte İlk dönemlerde öncelikli olarak Dominiken sonrasında ise Fransiskenlerin sonraki dönemlerde ise Cizvitlerin etki ettiğini söyleyebiliriz. Haiti'nin Hristiyanlaşma sürecinde birden fazla sebebin bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenler arasında dinî, siyasi, sosyal ve ekonomik faktörler yer almaktadır.¹⁷⁵

¹⁷² Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 360-363.

¹⁷³ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 365.

¹⁷⁴ Peter Bakewell, “L'exploitation minière dans l'Amérique espagnole coloniale”, *L'histoire de Cambridge de l'Amérique latine* 2 (1984), 27.

¹⁷⁵ J. Casseus, *L'Eglise: Aujourd'hui, Ici et Maintenant* (Haiti: Presse évangélique, 1998), 95.

3.1. Dinî Nedenler

Hristiyanlık ilk olarak İspanyollar tarafından Haiti'ye getirilmiştir. Christophe Colomb'un Santa Maria adlı gemisi, adanın Kuzeybatısındaki "Mole St. Nicolas" yakınlarına demir atmıştır. Aynı zamanda adada Hristiyanlığı hâkim kılmak en büyük hedeflerinden birisi olmuştur. Bazı Hristiyanlaştırma çabaları Kızılderilileri de kapsayacak şekilde genişletilmiş, ancak bu nüfus çok geçmeden katliama maruz kalarak, aynı zamanda Avrupa'dan gelen hastalıklar sebebiyle ve kölelik uygulamalarıyla kısa sürede nüfusları azalmıştır.¹⁷⁶

Kızılderililer yok olduktan sonra yerlerine çalıştırılacak Afrikalı köleler Haiti'ye getirilmiş ve onlarda Hristiyanlıkla tanıştırılmıştır. İspanyol yönetimi sırasında din, adadaki yaşamın en önemli yönlerinden biriydi. Katolik misyonerler, ada sakinlerinin çoğunu Hristiyanlaştırmak için iç bölgelere gitmiştir. Katolik krallar bu toprak imtiyazlarını Papa VI. Aleksandre'dan, yerli halkı Hristiyan inancına sokmak için 14 Mayıs 1494 tarihli sözleşme ile almışlardır.¹⁷⁷

Kızılderilileri Hristiyanlaştırma süreci sömürgecilik faaliyetlerini ve bölgedeki İspanyol varlığını meşrulaştırmıştır. Etkin ve başarılı olmayan bir Hristiyanlaştırma, Amerika'daki İspanyol varlığının temellerini baltalamak anlamına gelebilirdi.¹⁷⁸ Bu yüzden 1521 yılında Papa Leo X bir yazısında, Fransiskenlere Amerika'ya gitme yetkisi vermiştir.¹⁷⁹ 9 Mayıs 1522 tarihli mektubunda bu görevi organize etmiştir.¹⁸⁰ Evanjelizasyonun öncüleri olacak ilk müdavimler, Fransisken kardeşler seçilmiştir. İkinci etapta Dominikler, Agustuncular ve son olarak Trent Konseyi'nden sonra Cizvitler bu

¹⁷⁶ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 13.

¹⁷⁷ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 25.

¹⁷⁸ Eric Roulet, *L'Evangélisation des Indiens du Mexique. Impact et réalité de la Conquête spirituelle au XVIe siècle* (France: Presses Universitaires de Rennes, 2008), 17.

¹⁷⁹ "Il y a 500 ans, le pape Léon X excommunait Martin Luther" (Erişim 12 Temmuz 2022).

¹⁸⁰ "Il y a 500 ans, le pape Léon X excommunait Martin Luther".

göreve atanmıştır.¹⁸¹

Sömürgecinin köleleri Hristiyanlaştırması önem arz etmiştir. Hristiyanlık kölelerin boyun eğme sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Katolik Kilisesi'nin doktrinlerine karşı fikirlerin ortaya çıkacağı bir ortam sömürü sisteminin temelleri için büyük bir tehdit potansiyeline sahip olabilirdi. Özellikle din, kölelere beyazların vahşeti karşısında sabretmeyi ve durumlarını kabullenmeyi öğretmiştir. Bunun da ötesinde, kölelerin Hristiyanlaştırılması, köleler üzerinde psikolojik baskı uygulamak için en iyi araç hâline gelmiştir.

Sömürgecilik faaliyetleri Kızılderililer için kâbus hâline gelmiştir. O zamandan beri, Hristiyanlık bir tür “işgal dini” olarak görülmüştür. Sömürgecilerin isimleri, biçimleri ve stratejileri değişmiş olsa dahi, Haiti halkının durumu aynı kalmıştır. 1697 yılında İspanya ve Fransa arasında imzalanan Ryswick anlaşması neticesinde Haiti'ye İspanyolların yerine Fransızlar gelmiştir. Kızılderililerin yorgunluğunu ve büyük oranda yaşanan ölümlerden dolayı sömürgeciler, Santo Domingo topraklarını ekebilmek için başka insan bulma arayışına çıkmışlardır.¹⁸² Avrupalılar XV. yüzyılın sonlarına doğru Haiti'ye vardıklarında, adanın mineral, doğal kaynaklarından istifade edebilmek ve tarım işlerini yürütebilmek için çok sayıda iş gücüne ihtiyaç duyulacağını fark etmişlerdi. Bu sebeple, Avrupalılar adaya gelene kadar barışçıl bir yaşam süren Kızılderililer, insanüstü ve zorlu bir çalışma temposunu empoze etmişler ve bu da kısa sürede onların ölümüne sebep olmuştur.¹⁸³ Bu aşamadan itibaren tarihçiler üç kıta arasında (Afrika-Avrupa-Amerika) ortaya çıkacak olan üçgen ticareti veya köle ticaretinin ilk adımlarının atıldığını belirtmiştir.¹⁸⁴ 1500'lü yılların başında köleleştirilmiş insanlar Afrika'dan Haiti'ye

¹⁸¹ Jean-Louis Benoit, “L'évangélisation des Indiens d'Amérique”, *Laboratoire Interdisciplinaires de Recherche sur les Amériques* 8 (2013), 6.

¹⁸² Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 28.

¹⁸³ Jean Fils-Aimé, *Vodou, je me souviens* (Canada: Indomptable, 2007), 7.

¹⁸⁴ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 51.

getirilmeye başlamıştır.¹⁸⁵

Avrupalılar, Kızılderilileri sömürmek adına Katolik kilisesinin desteği ve Hristiyanlığın temel öğretilerini kullanmıştır. Avrupalılar Kızılderilileri zorla vaftiz ederek Hristiyan olmalarını zorunlu kılmıştır.¹⁸⁶ Her bir Kızılderili ait olduğu sosyal sınıfa göre din eğitimi almıştır. Bu evanjelizasyon metodu Kızılderililer arasında korku yaratmıştır. Kateşez eğitimi (Katolik İlmihali), kültürlerarası diyalog ve insana saygı biçiminde değil, işgalin ve sömürge projesinin doğrultusunda verilmiştir. Bundan dolayı din eğitiminin merkezinde korkutma taktikleri kullanılmıştır.¹⁸⁷

3.2. Siyasi Nedenler

Hristiyanlık İspanya'nın sömürgecilik faaliyetleri nedeniyle Haiti'de gelişmiştir. Bilindiği üzere İspanyollar, İspanya Kraliçesi'nin hizmetinde olan Katoliklerdi. Dil ve din, o dönemde bir halkın sömürgeleştirilmesinde kullanılan en önemli ve en etkin araçlar idi. Hristiyan evanjelizasyonunun ilk ifadesinin Katolik olduğunu belirtmek gerekir. Amerika'nın sömürgeleştirilmesi dönemi, İspanyol İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşması dönemine denk gelmiştir. İspanya genelinde kiliseler ve manastırlar inşa edilmiştir.¹⁸⁸ Aynı zamanda dönemin İspanya Kraliçesi İsabella Christophe Colomb'un seferlerini finanse etmiştir. Bu aşamadan sonra Katolik misyonerler, Kızılderilileri dinlerinden uzaklaştırmak ve onları Hristiyan inancına döndürmek için yoğun çalışmalar başlatmıştır.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Jean Boudriot, "Le Navire Négrier Au Xviii Siecle", *Centre de Documentation Historique de la Marine* 48/3 (1987), 262-270.

¹⁸⁶ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 44.

¹⁸⁷ M. N. Nerestant, *L'église d'Haïti à l'aube du troisieme Millénaire* (France: Karthala, 1999), 116.

¹⁸⁸ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 51.

¹⁸⁹ G. Guiteau, *Le Pentecôtiste en Haïti* (Port-au-Prince: Presse évangélique, 2003), 24.

Christophe Colomb öncülüğünde yapılan keşif gezisinde bilinmeyen diyarlar açılmış ve Yeni Dünya ortaya çıkmıştır. L. Petit-Monsieur, Pastoral arşivinin 1884 sayılı bir makalesinden alıntı yaparak Amerika'daki Hristiyan tarihinin bu erken dönemindeki Katoliklik felsefesini şu şekilde özetliyor: “Christophe Colomb’un öncülüğünde yapılan keşif gezisinde bilinmeyen diyarlar açıldı ve Yeni Dünya ortaya çıktı. Aynı zamanda, uçurum ve uçsuz bucaksız okyanusla çevrili kaşiflerin bir gün ‘toprak’ ılgılığını atmasına izin veren Tanrı, bu Tanrı, Mesih’in yüzünde parlayan görkeminin bilgisini parlatmak için yüreklerimizde ışığı parlattı. Amerika’nın Hristiyanlaşma başlangıcı, Yeni Dünya’da Hristiyan inancının ve Kilisenin başlangıcının ilk işareti olarak kabul edilmiştir.”¹⁹⁰

Katolik Kilisesi, Haiti’deki kölelik sistemi boyunca hem dinî hem siyasi güç olarak kullanılmıştır. Bu sebeple adanın politik kontrolü için piskopos kilise yapısı oluşturulmuştur.¹⁹¹ Bu durumda Hristiyanlık, özellikle Katoliklik, sömürgecilerin davasını savunduğu için bir hizmet Katolikliği hâline gelmiştir. Aynı zamanda Hristiyanlık köleleştirilmiş Kızılderili ve Afrikalıları daha iyi kontrol etmekte yardımcı olmuştur.

Katolik Kilisesi Afrika kıtasında başlatılmış olan köle ticareti ve Code Noir (Fransa Kralı on dördüncü Louis tarafından yayınlanmış bir “ferman” olup kölelerin suç kabul edilecek davranışlarını ve bunlara verilecek cezaları içermektedir) sistemini uygulamak ve devam ettirmek için kullanılan en etkin yoldu. Köleler, yasalara herhangi bir itaatsizliğin Tanrı’ya isyanın bir işareti olması anlamında, yerleşik ilkelere bağlı kalmanın Hristiyanlığın bir işareti olduğuna inanmaya zorlanmışlardır. Bu şekilde Kilise din ve dil¹⁹² aracılığı ile toplumlara diz çöktürmüştür. Haiti’deki siyahilerin kölelik

¹⁹⁰ L. Petit-Monsieur, “La Coexistence Des Types Religieux Différents Dans l’Haïtien Contemporain”, *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft* 39 (1992), 44-45.

¹⁹¹ Dedieu Jean-Pierre, *Amérique Latine 1492-1992: Conquête, Résistance Et Émancipation* (Genève: Labor et Fides, 1991), 34.

¹⁹² Bu noktada dil politikasının izlendiğini söylememiz mümkündür. Kıtaya getirilen Afrikalılardan aynı kabileye mensup olanlar isyan hareketlerini önlemek adına farklı bölgelere yerleştirilmiştir.

sistemi altında Hristiyanlaştırılması sadece bir felaket değil, aynı zamanda Hristiyanlığın temel buyruğu sayılan komşu sevgisini görmezden gelme anlamına gelmektedir. Kilise'nin insanlık dışı bir sistemde aktif rol oynadığının en açık ifadesi bu durumdur.¹⁹³

3.3. Sosyal Nedenler

Din, insanoğlu tarafından toplumsal yaşamın bir pratiği, bir gelenek ya da kültürel bir unsurdur. Aynı zamanda hem bilimsel analizin nesnesi hem de etki faktörü olan bir göstergedir. Hristiyanlaştırma girişimlerine hedef olan sömürgelerin tutumuna ilişkin olarak kronolojik ve coğrafi olmak üzere çeşitli durumlar ortaya çıkmaktadır. Sömürgeleştirme ve evanjelizasyon tarihî çoğu zaman el ele yürümüştür.¹⁹⁴ Sömürgecilik ve Hristiyanlaştırma bu kadar uzun süre ve genel olarak aynı yerlerde ve aynı zamanlarda birlikte hareket ettiyse, birini reddetmenin kaçınılmaz olarak diğersinin reddedilmesine yol açacağına inanması mümkün değil midir?¹⁹⁵

Hristiyanlığın kabullenme biçimleri reddedilmekten kabule doğru giderken, kültürleşme süreçleriyle ilgilenen antropolojik yaklaşım, en yaygın fenomenin sahiplenme olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁹⁶ Karayip'teki Hristiyanlık, Kilise bünyesinde Papaz, Abbe ve misyonerler olarak çalışmakta olan kişiler tarafından yayılmıştır.¹⁹⁷ Sömürgeler, kendi dinî ve kültürel değerlerine göre, aktarılan dini yaratıcı türevler biçiminde özümsemiş, yeniden yorumlamış, dönüştürmüştür. Ayrıca Hristiyanlık egemen olunanların sosyal hareketlilik stratejilerine girmiştir. Irk

¹⁹³ Nerestant, *L'église d'Haïti*, 120.

¹⁹⁴ Joseph Bouchaud, "Évangélisation et colonisation", *Revue Française d'Histoire d'Outre Mer* (1967), 40.

¹⁹⁵ Bouchaud, "Évangélisation et colonisation", 5.

¹⁹⁶ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haïti*, 45.

¹⁹⁷ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haïti*, 46.

ayrımcılığı yapan sömürge toplumlarında, Hristiyan dinini benimsemek, kişiyi “Beyaz Adam” olmaya daha da yaklaştırdığı düşüncesinin yaygın olduğunu söylemek mümkündür.¹⁹⁸ Sömürgecilerin dinî inanç ve misyonerlik şevkinden veya ulusal büyüklük duygusundan veya ekonomik çıkarlarını gözetmek amacıyla hareket etmiş olsalar dahi bu girişimdeki herhangi bir anlaşma ya da tesadüf ortadaki dini değiştirme gerçeğini değiştirmez.¹⁹⁹

Dinî inanç düzeyinde bile, Haiti toplumunun temel yapısı iki kültürel evrenin kavşağında yer almaktadır. Onlar Batı dünyası ve Afrika dünyasıdır. Tarihsel verilere göre, Hristiyanlığın öncüleri bahsi geçen iki kültürel faktörü dikkate almamışlardır ve bu nedenle Haitililer hâlâ kendilerini dinî zihniyet düzeyinde bağımlılık, ikiye bölünmüşlük ve kendini reddetme ile örülmüş durumda, neticede karışık ve isyankâr bir durum içinde bulmaktadır.²⁰⁰

Avrupalılar, Karayiplilerin Hristiyanlaşmasında kölelerin uysallaştırılması ile bu amaçlarını elde etmeyi en iyi yol olarak görmüşlerdi. Kızılderili ve Afrikalılar dinî öğretiler ile zihnen köleleştirilmiştir. Haiti’deki kölelerin sosyal durumu, insan onuruna, Tanrı’nın iradesine aykırıdır. Onlar, insanlık onuru kavramını ve Tanrı’nın kızları ve oğulları olarak durumlarını kaybetmişlerdi.²⁰¹ Köleler arasında sömürgecinin dinine girmek yaşadıkları acıları hafifletmek için sunulan iyi fırsat olarak değerlendirilmiştir.²⁰² Her ne kadar ilk nesillerde hem Kızılderililer hem Afrikalılar tarafından isyan hareketleri başlatılsa da sonraki nesillerde özellikle adada dünyaya gelen köleler arasında hür olarak yaşamadıklarından dolayı Hristiyanlığa daha kolay boyun eğmişlerdir.²⁰³

¹⁹⁸ Bouchaud, “Évangélisation et colonisation”, 3.

¹⁹⁹ Bouchaud, “Évangélisation et colonisation”, 5.

²⁰⁰ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 43.

²⁰¹ Ambroise Dorino Gabriel, *La Conversion Dans La Théologie De La Libération De L'amérique Latine Et D'Haïti* (Canada: Université Laval Québec, Sciences Religieuses, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 45.

²⁰² Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 67.

²⁰³ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 62.

Sosyal boyutta insanları ayırıştırın Hristiyanlaştırma sürecinde Hristiyanlığı benimseyen köleler ağır işlerde çalıştırılmaktansa ev işlerinde çalıştırılarak diğer kölelerin bu durumu benimsemesi ve hatta imrenmesi sağlanmıştır.

Ev işlerinde çalışan köleler diğer kölelere nazaran hem avantajlı sayılırdı hem de efendinin sahip olduğu birtakım imkanlardan da yararlanma fırsatı bulurdu. Bu fırsatlar ise İncil okumayı öğretmek, okuma-yazmayı öğretmek, enstrüman çalmayı öğretmek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada Hristiyan olmak aynı zamanda sosyal statü anlamına da gelmekte ve Hristiyanlaştırma ayağı sosyal boyutta da hızla devam etmekteydi.

3.4. Ekonomik Nedenler

Portekizlilerin XVI. yüzyılda Brezilya'ya yerleşmesi, o yüzyıl boyunca Yeni Dünya'nın topraklarının yalnızca İspanya'nın münhasır tekeli olarak görülmesini engellemiştir.²⁰⁴ Yeni kıtada keşfedilen muhteşem zenginlikler ve altın madenlerinin işletilmesi İspanya'nın Amerika'daki etkisine katkı sağlamıştır, İspanya kraliyeti ve diğer asillerin adına Haiti'de ve diğer kolonilerde biriktirilen muazzam servet, İngiltere, Fransa ve daha sonra Hollanda hükümdarlarının kölelik ticaretine dahil olmalarında rol oynamıştır.²⁰⁵

İspanyol filosu, deniz korsanlığı yoluyla, kalyonlar tarafından taşınan altın yüklerini ele geçirmek için her şeyi yapan rakip Avrupa Devletlerinin haydutluk eylemlerine uzun süre direnmiştir. 1588 yılında yenilmez Armada'nın²⁰⁶ Francis Drake tarafından yok edilmesi, İngiliz gücünü teyit ederken İspanya'nın düşüşünü başlatmıştır.

²⁰⁴ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 33-38.

²⁰⁵ Pierre-Etienne, *L'énigme haïtienne*, 49.

²⁰⁶ Yenilmez Armada İspanya'nın ordusuna verilen isimdir.

İngiliz, Fransız ve Hollanda sömürge politikaları ticaretin büyümesine, savaşların ve işgallerin yoğunlaşmasına, yağmanın sistemleştirilmesine, köle ticaretinin örgütlenmesine ve Yeni Dünya sömürgelerinin kapitalist sömürüne büyük katkıda bulunmuştur. Fransız kolonisi Santo Domingo'nun (Haiti ve Dominik Cumhuriyeti) XVIII. yüzyılın sonundaki olağanüstü gelişimi bu harekette yatmaktadır.²⁰⁷

Santo Domingo'nun siyasi, ekonomik ve sosyal evrimini, sömürgeciliğini rekabetçi devletler sistemi ve genişlemekte olan kapitalist sistem tarafından oluşturulan ulus ötesi güç ilişkilerini karakterize eden gerilimler, baskılar ve saldırganlıklar çerçevesine yerleştirmeden anlamak çok zordur. Diğer bir ifadeyle, Fransız kolonisi olan Santo Domingo (Haiti ve Dominik Cumhuriyeti), Avrupa sisteminin kökenindeki teknolojik, politik, ekonomik ve sosyal dönüşümlerin örneklerinden biridir ve Avrupa'nın sömürge faaliyetleri yapmasına ve dünyayı parçalamasına olanak sağlamıştır.²⁰⁸ Teknolojideki ilerlemelerle, büyüklük ve zenginlik arzu eden açgözlü hükümdarlar, üstünlük için mücadele eden devletler, tüccarlar ve bankacılar kendilerini zenginleştirmeye teşvik edilmiş, Avrupa dünyayı fethetmek için yola çıkmıştır.²⁰⁹ İspanya ve Portekiz, Amerika'da gerçekleşen keşif seferlerine başlayan ilk iki Batılı ülke olmuştur. Ancak büyük bir sömürge imparatorluğu kurmayı ve bundan büyük bir servet elde etmeyi aynı zamanda Hispaniola (Haiti ve Dominik Cumhuriyeti), Peru ve Meksika'daki yerlilerin ve Afrika'dan köleleştirilmiş siyahilerin Amerika genelinde çalıştırılmasını başaran İspanya olmuştur.²¹⁰

Karayiplilerin Hristiyanlaştırılma süreci, Orta Çağ'ın sonlarına doğru Batı Avrupa'da yükselen mutlakiyetçi monarşiler arasındaki rekabetin bir parçasıdır. Altın, şeker ve köleler, Karayiplileri İspanya için önemli bir zenginlik ve güç kaynağı yapan üç unsurdur. Bu durum İspanya'nın rakip devletlerinin ilgisini uyandırmış ve aynı zamanda

²⁰⁷ Pierre-Etienne, *L'enigme haïtienne*, 50.

²⁰⁸ Pierre-Etienne, *L'enigme haïtienne*, 51.

²⁰⁹ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 15-21.

²¹⁰ Michel Beaud, *Histoire du capitalisme de 1500 à 2000* (Paris: Edition Seuil, 2000), 28-29.

Karayip Adaları'nın o zamanlar Avrupa'nın oluşturduğu savaş alanının bir uzantısı hâline getirmiştir.²¹¹ Ancak Karayipler'de yapılan savaşların ve ittifakların temel amacı dünyayı bölmek, Yeni Dünya'da bulunan zenginliğin yağmalanması, sömürge imparatorluklarının kurulması, eski kıtada tüccar kapitalizminin yükselişinin bu aşamasında bir birikim ilkesi olarak ticaretin ve tarımsal sanayinin gelişmesinin temelleri atılmıştır.²¹²

Bu büyük yarışta ilk iki sırada yer alan iki Katolik devlet olan İspanya ve Portekiz bulunmaktadır. O dönemdeki Papa oldukça doğal bir şekilde çatışmaların hakemi olmuştur.²¹³ İki ülke arasında dünyanın bölünmesinin hayali çizgisini kurmuş olan papanın iki adet yazısı²¹⁴ bile,²¹⁵ tarafları tatmin edememiştir.²¹⁶ Doğrudan müzakereler yoluyla, iki sömürgeci devlet, 7 Haziran 1494 tarihinde Cape Verde Adaları'nın 370 km batısına sınır çizgisini yerleştiren ve böylece Brezilya'yı bir Portekiz kolonisi yapan Tordesillas Antlaşmasını imzalamıştır. Ancak ne Papa'nın ahlaki otoritesi ne de Tordesillas Antlaşması genç devletleri ve yeni Avrupa devletlerini yayılmacı amaçlarından vazgeçirmiştir.²¹⁷

Toprağın verimliliği, muazzam sermaye yatırımları, tekno-bilimdeki ilerlemelerden kaynaklanan üretim araçları ve köle ticaretinin yoğunlaşması sayesinde, Santo Domingo'da olağanüstü bir gelişme yaşanmıştır.²¹⁸ Fransız kolonisinin yalnızca kölelerin kaslarından kaynaklanan “ekonomik mucizesini” açıklaması hem kısmi hem de taraflıdır. Bu sıkışık bölgeyi XVI. yüzyıl dünyasının en müreffeh kolonisi yapan şey, kapitalizm-kölelik ya da başka bir deyişle, etkileyici üretim hacminin temelindeki siyah emeğin kapitalist sömürüsüdür.²¹⁹

²¹¹ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 37-41.

²¹² Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 45.

²¹³ Pierre-Etienne, *L'énigme haïtienne*, 4.

²¹⁴ İki devlet (İspanya ve Portekiz) arasındaki sıkıntıların savaş açılmadan giderilmesi amacıyla Papa uzlaşmaya gidilmesini ve yeni bulunan toprakların ülkeler arasındaki paylaşımı içeren mektuplardır.

²¹⁵ Pierre-Etienne, *L'énigme haïtienne*, 4.

²¹⁶ Léo Elisabeth, “Williams (Eric): De Christophe Colomb à Fidel Castro. L'histoire des Caraïbes, 1492-1969”, *Revue Française d'Histoire d'Outre Mer* 230 (1976), 169-170.

²¹⁷ Elisabeth, “Williams (Eric)”, 169-170.

²¹⁸ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 3-9.

²¹⁹ Pierre-Etienne, *L'énigme haïtienne*, 6.

3.4.1. Sömürgecilik ve Köle Ticareti

Sömürgecilik, güçlü bir devletin, işgal ettiği nüfusu köleliğe tabi kıldığı, politikasını, dinini, kültürünü empoze ettiği servetini ve topraklarını ele geçirdiği bir yöntemidir. Sömürge toplumu, ırksal ve sosyal eşitsizliklere dayanmaktadır. Tarihçi Bernard Phan’a göre: “Tarihte sömürgecilik, emperyalizmin tezahürlerinden biridir. Bir gücün, kaba kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere, diğer zayıf devletleri siyasi ve ekonomik olarak dışa bağımlı hâle getirmesidir.”²²⁰

Bu durum, yerel nüfusun köleleştirilmesine veya işgal altındaki toprakların zenginliğinin yalnızca efendilerin menfaatlerine göre kullanılması için diğer ülkelerden kölelerin ithal edilmesine yol açarak, uyruğu her türlü hak ve özgürlükten mahrum etmektedir. Kölenin kendi başına bir iradesi yoktur. O zenginlik üretimi için uygun gördüğü şekilde kullanan efendisinin iradesine tabidir. Bu bağlamda kölelik, Amerika’daki Kızılderililerin İspanya İmparatorluğu tarafından köleleştirildiği XV. yüzyıl itibarıyla Amerika’nın sömürge ekonomisinin temellerinden birini oluşturmaktadır.²²¹

Haiti adasının sömürülmesi, Avrupalı güçlerle gerçekleşmiştir. Bu kapsamda sömürgecilik faaliyetleri bir yandan İspanyollar, diğer yandan Fransızlar tarafından uygulanmıştır. Dört yüzyıldan fazla süren bu sömürgecilik faaliyetleri Kızılderililerin neredeyse ortadan kaybolmasına ve Afrika’dan gelen siyahilerin köleleştirilmesine yol açmıştır. Bu sömürgeleştirme, Avrupa kıtasını zenginleştirirken, Afrika kıtasının insan ve maddi kaynaklar açısından çöküş sebebi olmuştur. Haiti adası örneği, bu aşırı sömürünün en canlı örneklerinden biridir. Taino halkının soykırımı, siyah Afrikalıların köleleştirilmesi, adanın sömürülmesi ve Hristiyanlığın kurulması, tarihte Haiti adasının

²²⁰ Bernard Phan, *Colonisation et Décolonisation* (France: Presses Universitaires de France, 2011), 13.

²²¹ Dorsainvil, *Manuel d’Histoire d’Haiti*, 16-22.

sosyo-ekonomik ve dini bağlamını değiştiren faktörlerdir. Haiti'nin İspanyol ve Fransız sömürgecilik faaliyetleri ile ilgili bu faktörleri anlamak, Haiti'nin şu anda içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve dinî bağlamı anlamak için önem arz etmektedir.²²²

3.4.1.1. İspanya Dönemi (Hispaniola)

Yeni Dünya olarak da adlandırılan Amerika kıtası, sömürgecilik faaliyetleri kapsamında Avrupalı sömürgeci güçler arasında büyük açgözlülüklere, çatışmalara ve rekabetlere konu olmuştur. İlk olarak, kıtanın bölünmesi konusunda anlaşılamayan İspanya ve Portekiz arasındaki ihtilafların ardından, iki Katolik ülke bir çözüm bulmak adına dönemin Papası olan VI. Alexander'a başvurmuştur. Böylece, Tordesillas Antlaşması ile Papa VI. Alexander, iki sömürgeci güç arasındaki sınır çizgisini çizerek en büyük payı İspanya'ya vermiştir. Fransa Kralı I. François Amerika kıtasındaki payına sahip olma hakkını şu ifadelerle iddia etmiştir: “Güneş, diğerleri için nasıl parlıyorsa benim için de parlıyor. Adem'in vasiyetinde, beni dünyayı bölmekten alıkoyan maddeyi göster bana! Tanrı bu toprakları yalnızca İspanyollar için yaratmadı.”²²³

Amerika'nın sömürgeleştirilmesi projesinin ilk döneminde, sömürgeci güçlerin çok kısıtlı mali kaynağı olduğu ifade edilmektedir. İspanyol kraliyeti sömürgecilik faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla yeterince maddi güce sahip olan “ticari bir operasyon olarak şirketleri, iş adamlarını” ortaklığa davet etmiştir. Buna istinaden İspanyol krallığına ödenen yıllık vergi karşılığında, şirketler, kurumlar oldukça uzun bir süre boyunca, belli bir bölgede ticari egemenliği elde etmiştir. İspanyol Kraliyetinden elde edilen ticari egemenliğe ek olarak, bu özel kuruluşların sömürgecilik faaliyetlerinde

²²² Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 23-45.

²²³ Sauveur Pierre-Etienne, *L'énigme haïtienne, Échec de l'État en Haïti* (Canada: Les presses de l'Université Montréal, 2007), 51.

alınan önemli kararlar üzerinde çok fazla etkisi olmuştur. Bu uygulama Kolonideki belirli bir sosyal kategoriye ayrıcalıklar veren bir uygulamadır.²²⁴

Christophe Colomb önderliğindeki ilk İspanyol heyeti 5 Aralık 1492 tarihinde Haiti'ye ulaşmıştır. O yıldan itibaren Kızılderililerin Haiti adını verdikleri ülkeyi İspanyollar Hispaniola “küçük İspanya” olarak adlandırmıştır. Akabinde altın, maden ve toprak bakımından zengin olan adayı işgal etmeye başlamışlardır. İspanyollar yerleşimci kolonizasyon uygulamışlardır. Adayı doldurmak amacıyla, Hispaniola'nın ilk valisi Nicolas Ovando adaya küçük erdemli kızlar ve yüksek sosyetenin kadınlar getirmiştir. 1530 yılına gelindiğinde nüfusun yaklaşık 35.000 olduğu aktarılmaktadır. Çoğunluğu adaya yeni gelmiş İspanyollar ve Kızılderililerden doğmuş melez çocuklar oluşturmaktaydı.²²⁵

Bu yöntemle, İspanya, Katolik inancını ve kültürünü yerli nüfusa aktarmayı amaçlamıştır. Böylece Katolik Kilisesi tarafından kiliselere ve okul inşasına yatırım yapılmıştır. İspanyolların asıl dikkatini çeken adanın altın ve diğer zenginlikleriydi. İspanyol sömürgeciler, yerli halkı altın madenlerinde zorla çalıştırarak büyük bir nüfusun ağır iş şartları altında yok olmasına neden olmuştur. İspanyollar gelmeden önce adada yaşayan 200.000 kişinin olduğu, ancak Nicolas Ovando göre 1548 yılında sadece 500 kişinin kaldığı ifade edilmiştir.²²⁶

Ağır şartlar altında çalışmalarından dolayı Yerli Amerikalıların nüfusu azalmıştır. Dominiken tarikatına mensup Bartholome de las Casas geri kalan Kızılderilileri korumak için, İspanya Kralı'nı fiziki olarak güçlü ve üretken olan Afrika Siyahilerini kullanmaya ikna etmiştir.²²⁷

²²⁴ Wisnith Lazard, *La Construction Sociale De L'Apatridie Des Dominicains D'ascendance Haïtienne Dans Les Relations Haïtiano dominicaines De L'origine À L'arrêt* (Canada: Université Du Québec À Montréal, 2019), 69.

²²⁵ Doryann Dupuy, *Somos Dominicanos: La Migration Haïtienne Et La Question De L'identité Nationale En République Dominicaine* (Canada: Université d'Ottawa, Sciences Sociales, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 4-6.

²²⁶ Lazard, *La Construction Sociale*, 70.

²²⁷ Lazard, *La Construction Sociale*, 71.

Hispaniola adasında köle ticareti 1503 yılında siyahilerin İspanyolların sömürge güçlerinin merkezini kurdukları doğu kısmına götürülmesiyle başlamıştır. Hispaniola bu noktada İspanya'nın Amerika kıtasında bulunan ana merkezi hâline gelmiştir. Oradan, maden ve her türlü zenginlik aramak için kıtanın diğer bölgelerine uzanmışlardır. 1503 ve 1660 yılları arasında İspanya'nın madencilik faaliyetlerinde 181 ton altın ve yaklaşık 2.000 ton gümüş olduğu ve 1503 ile 1520 arasında Sevilla'ya 30 ila 35 ton altının geldiği tahmin edilmektedir.²²⁸

İspanya gibi sömürgecilik faaliyetleri gösteren diğer Avrupa güçleri İspanya ile rekabete girmiştir. Sömürgeci güçler arasındaki rekabette yolsuzluk ve kaçakçılık başlamıştır (yeraltı ticareti) ve sonraki dönemlerde Hollandalılar, İngilizler ve Fransızlar da bu sürece dâhil olmuştur. XVII. yüzyılın başında, Hollandalı Protestan kaçakçı düşmanlarına karşı Katolik inancına mensup olan sahipleri korumak için, Katolik İspanya Kralı III. Felipe 6 Ağustos 1603 tarihinde Hispaniola (Haiti) adasının batısındaki birkaç sahil kasabasının nüfusunu azaltmayı ve doğuya yönelik hareket etmelerine emretmiştir. Bu büyük göç 1605 yılında gerçekleşmiştir, ancak bu boşluk diğer işgalcilerin özellikle Fransız korsanların adaya gelmesine neden olmuştur. Adanın bölünmesinin temel nedenleri arasında bu göç hareketi bulunmaktadır.²²⁹

XV. yüzyılın sonundan XVII. yüzyılın sonuna kadar, Hispaniola adası tamamen İspanyollar tarafından sömürgeleştirilmiştir. Fransızlar, önce 1665 yılında haydutlar ve korsanlar olarak Haiti'nin Kaplumbağa Adası'na yerleşmeye başlamıştır. 1697 yılında Ryswick Antlaşması²³⁰ ile sona eren Fransa ve İspanya arasındaki çeşitli ihtilafların ardından İspanya, adanın üçte birini Fransa'ya teslim etmiştir. Adanın daha az verimli ve daha dağlık kısmı, Fransa tarafından Saint-Domingue veya Fransız Saint-Domingue

²²⁸ Yves Benot, "Esclavage Et Capitalisme: Débat Sur Les Profits", *La découverte* (2003), 155; Larané André, "1492 à 1804 D'Hispaniola à Haïti" (Erişim 19 Ağustos 2022).

²²⁹ Lazard, *La Construction Sociale*, 54.

²³⁰ Ryswick Antlaşması Fransa'nın İngiltere, İspanya ve Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'na karşı savaştığı Dokuz Yıl Savaşı'na son vermiştir. Ayrıca bahse konu Antlaşma aracılığıyla İspanya'nın himayesi altında olan birçok koloninin Fransızlara verilmesi kararlaştırılmıştır.

kolonisi olarak adlandırılmıştır. O andan itibaren ada, 19. yüzyılın başlarına kadar farklı kültürlerle sahip bu iki Avrupa ülkesi tarafından bölünmüştür ve sömürgeleştirilmiştir.²³¹

3.4.1.2. Fransa Dönemi (Saint-Domingue)

İspanya'dan farklı olarak, Fransa, özellikle şeker, kahve ve kakao üretimini geliştirmek için büyük miktarda emek gerektiren bir plantasyon ekonomisine sahip sömürücü bir kolonizasyonu geliştirmiştir. Nitekim XVIII. yüzyılın sonunda Afrikalı kölelerin dağılımı İspanyol İmparatorluğunda 1 milyon, Fransız kolonilerinde 1,5 milyon oranındadır. Kölelik süreci boyunca Fransa'nın temel amacı ekonomik sömürü ve zenginliğin kendisine aktarılması olmuştur. Bu, tüm serveti veya ticareti kolonilerden metropollere aktarmayı ve Devletin rezervlerini güçlendirmeye yardımcı olmak için kanalize etmeyi içeren ekonomik-politik bir doktrin olan Kolbertizm uygulamasıdır.²³²

Sömürgeciliğin ekonomik işlemlerini yapılandırmak için Kolbertizm uygulaması hayata geçirilmiştir. Bu sistem, tüm zenginliğin aktarılmasını veya sömürgelerin ticaretini metropole (Fransa) kanalize ederek Devletin rezervlerini artırmaya katkıda bulunmayı ve onu güçlendirmeyi içeren ekonomik-politik bir doktrindir. Bu açıdan, metropolün ara sosyal katmanlarından toplanan Santo Domingo'nun Fransız sömürgecileri, çoğunluğu siyahilerden oluşan koloninin nüfusu ile özdeşleşmemektedir.²³³

Sömürgecilik döneminde, sömürgeciler Saint-Domingue kolonisine yatırım yapmakla ilgilenmemişlerdir. Fransız sömürgecilerin ilk amacı, kölelerin emeğiyle rekor sürede olağanüstü kârlar elde etmek olmuştur. Fransız sömürgeciler adayla bağ kurmamış sadece adayı sömürmekle ilgilenmişlerdir.

²³¹ Lazard, *La Construction Sociale*, 72.

²³² Lazard, *La Construction Sociale*, 55.

²³³ Lazard, *La Construction Sociale*, 57.

Kral XIV. Louis zamanında Colbert'in Kara Kanun'una²³⁴ göre, köleler, sadece iş gücü olarak kabul edilmiştir.²³⁵ Dolayısıyla onlara Fransız dilini veya kültürünü aktarmak, onları eğitmek gerekli görülmemiştir. Böylece İspanyolların aksine, Fransızlar tarafından Santo Domingo'da ne okullar ne de üniversiteler inşa edilmiştir. Ancak Fransız sömürgeciler, melez çocuklarının eğitimi sağlamak için onları Fransa'ya okumaya göndermeyi tercih etmiştir. Böylece Fransız sömürge dönemi boyunca siyahi kölelere okuma yazma öğretilmemiştir, çünkü Fransa'nın gözünde çalışmaları için okuma yazma bilmeye gerek yoktur.²³⁶

Fransız sömürgeciler, siyahi kölelerin eğitimi teşvik etmeseler de kölelerin her zaman Hristiyan inancına sahip olmalarını sağlamışlardır. Bu bağlamda, XVII. yüzyılın sonunda, Kral XIV. Louis Fransız krallığında ve sömürülmekte olan ülkelerde dahil tek dinin Katoliklik olmasına karar vermiştir. Kölelerin hayatını şekillendiren Kara Kanun'un 2. maddesinde belirtildiği üzere krallıktaki tüm kölelerin Katoliklikte vaftiz edilmesi ve eğitim görmesi şart koşulmuştur.²³⁷ Kral, adaları Hristiyanlaştırmak için Katolik misyonerleri görevlendirmiştir, çünkü o, Katolikliğin düzen ideolojisini iletmek ve köleleri efendilerine daha iyi boyun eğdirmek için mükemmel bir araç olduğunu anlamıştır.²³⁸

Birkaç istisna dışında, Katolik Hristiyanlık, köleliğin devamında rol oynamıştır. Pavlus'un mektuplarındaki şu ifadeleri kölelik sisteminde kullanılmıştır: "Uşaklar, Mesih'e uyuyormuş gibi, korku ve titremeyle, gönülden dünyasal efendilerinizin buyruğuna uyun."²³⁹ Ayrıca, itaat ile ilgili İncil'in şu ifadesi oldukça kullanılmıştır: "Ne mutlu ruhta yoksul olanlara! Çünkü göklerin hükümrânlığı onlarındır."²⁴⁰ Genel olarak,

²³⁴ Bu kanuna göre kölelerin statüsü belirlenmiş ve işleyecekleri suçların cezaları kararlaştırılmıştır.

²³⁵ Lazard, *La Construction Sociale*, 57-58.

²³⁶ Lazard, *La Construction Sociale*, 73.

²³⁷ *The Code noir*, (Paris: Edit Royal, 1685), 3.

²³⁸ *The Code noir*, 3.

²³⁹ Efesoslulara Mektup, 6:5.

²⁴⁰ Matta, 5:3.

kölelik ticareti, Hristiyanlığın sömürgeciliğe verdiği teolojik destek olmadan XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar uzun süre dayanamazdı düşüncesi yanlış olmayacaktır.²⁴¹

Ayrıca, özellikle kültürel aktarım açısından farklı sömürgeleştirme vizyonlarına ek olarak, İspanya ve Fransa krallıkları adanın iki bölümünün sınırları konusunda hiçbir zaman anlaşamamışlardır. Bu sorunlar, Haiti ve Dominik Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından sonra bile devam etmiştir. Adanın İspanyollar ve Fransızlar arasında bölünmesi döneminde altın yataklarının tükendiğini vurgulamak önemlidir. Hatta hayvancılık ve tarım (şeker üretimi) en önemli ekonomik faaliyetler hâline gelmiştir. Adanın her iki tarafında da köleler, sömürge sisteminin işleminde önemli bir rol oynamıştır. Haiti'de şeker kamışı üretimi İspanyollar ile başlamıştır, sonraki dönemlerde Fransızlar tarafından geliştirilmiştir.²⁴²

Bu üretim, büyük miktarda toprak ve emek gerektirmektedir. Böylece, büyük ölçekte üretim yapmak için, Fransızlar binlerce hektarlık arazide ilk büyük ormansızlaşmayı gerçekleştirmiştir ve Afrika'dan birçok insan getirmiştir. İspanyollar ise şeker üretimini ihmal ederek hayvancılığı ve tarımı geliştirmişlerdir. Avrupalı asillerin şeker üretimini geliştirmesi Karayiplerdeki en önemli üretim alanını oluşturmuştur.²⁴³

Kapitalizm, Avrupa zenginliğinin kaynağı hâline gelen şeker tarlalarında XVI. yüzyıldan itibaren siyahilerin köleliğini yeniden keşfetmiştir. XVIII. yüzyılda, Fransız kolonisi olan Saint-Domingue, Fransa için o kadar zenginleşti ki, ona Karayipler'in İncisi adı verildi.²⁴⁴ Birkaç yüzyıl boyunca, Karayipler bölgesi, köleleriyle birlikte birçok Avrupa ülkesi için en önemli bölge haline gelmiştir. Öyle ki XVIII. yüzyılda Karayipler'deki küçük adaların köle plantasyonları, Londra ve Paris için özgür işçilerin yaşadığı tüm kıtalardan daha değerli olduğu aktarılmıştır.²⁴⁵

²⁴¹ Lazard, *La Construction Sociale*, 73.

²⁴² Lazard, *La Construction Sociale*, 70.

²⁴³ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 60.

²⁴⁴ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 3.

²⁴⁵ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 45.

4. Toplumu Şekillendirme Yöntemleri

Katolik Kilisesi Kızılderililerin katliamı ve Afrikalılara karşı başlatılan kölelik ticaretinde önemli bir rol oynamıştır. İncil’de köleliği kınayan herhangi bir ilahi söz yoktur, buna bağlı olarak Katolik Kilisesi asırlar boyunca köleliği yasaklamamış ve köleliğe karşı uzun süre taraftar bir tavır sergilemiştir, Kızılderililerin köleliğini kınamış ama siyahilerin köleliğini kabul etmiştir. Tarih boyunca köle ticaretinden kâr elde etmek amacıyla birden fazla Papa tarafından, Portekiz, İspanyol ve Fransızlara kölelik ticaretini başlatmak üzere sözlü olarak izin verilmiş ve ardından resmi yazılarla bu süreç onaylanmıştır.²⁴⁶

Köleleştirilmiş Kızılderililer ve Afrikalılar için Haiti topraklarına gelişinden itibaren din, günlük yaşamın sıkıntısı karşısında bir sığınak hâline gelmiştir. Kölelerin günlük yaşantısı uzun günler zorunlu çalışmaları, insanlık dışı yaşam koşulları, ceza ve her türlü istismarla dolmuştur. Din, onlara başka dünyaya açılan bir pencere sunmuştur. Dini ibadet zaman içerisinde rahatlama, özgürlük ve benzersiz bir ifade alanı hâline gelmiştir. Aynı zamanda din, sömürgeciler tarafından psikolojik olarak sömürölmek için kullanılmıştır.

4.1. Kızılderililerde İtaat Yöntemleri

General Nicolas de Ovando Haiti’ye ulaştığında, kraliyet emirleri ona Kızılderililerin Hıristiyanlığı kabul etmelerine teşvik etmesini emretmişti. Ayrıca, dinleri hakkında çok az şey bilen insanlardan kilise için haraç veya ondalık toplamak zorundaydı. Asimile olmayı reddedenler öldüröldü veya dövöldü ve bu eylemler herhangi olası

²⁴⁶ Pierre-Etienne, *L’énigme haïtienne*, 7.

ayaklanmanın önüne geçerek Kızılderilileri bastırmıştır. Bu örnekler Kızılderililerin düşüşünde büyük rol oynamıştır ancak bu yapbozun sadece küçük bir parçasıydı.²⁴⁷ Bu köleleştirme girişimi, işgalcilerin ordusu ve Kilise'nin daha az baskıcı olmayan aygıtı tarafından ortaklaşa yürütülmüştür. Sonunda, halk savaşla yok edilir, galipleri tarafından köleliğe indirgenir, rahipler tarafından kültüründen ve dininden sıyrılır.

Christophe Colomb Kızılderililer ile temasa geçtikten sonra halkın kendini koruma becerilerini değerlendirmiş ve şu cümleleri yazmıştır: “Silahları yok, hepsi çıplak, dövüş becerileri yok ve o kadar korkaklar ki bin tanesi bizim üçümüze karşı koyamaz. Bu nedenle, onlar emredilmeye ve çalıştırılmaya, ekilmeye ve gerekli olacak diğer tüm işleri yapmaya, şehirler inşa etmeye ve geleneklerimizi kabul etmeye uygundurlar.”²⁴⁸

Kilise tarafından kullanılan itaat yöntemleri arasında şiddet, Kateşez Öğretimi (Hristiyan İlmihali) ve vaftiz kullanılmıştır.

4.1.1. Şiddet İçeren Yöntemler

Haiti'deki İspanyol varlığıyla, Kızılderililere ait olan her şey ilkel ve aşağı hâle gelmiştir. Kızılderili olmak, rasyonel değil, aşağı olarak değerlendirilmiştir. Ginès de Sepulveda'ya göre, üstün varlığın, aşağı ve çok rasyonel olmayanlara hükmetmesi doğal hakkı olarak görülmelidir. Kızılderili doğası gereği köledir ve bir barbar olarak eğitimsiz ve insanlık dışıdır. Aynı zamanda “Kendilerinden daha akıllı, daha güçlü ve daha mükemmel olanların” egemenliğini kabul etmek barbarların yararınadır. Aynı zamanda Teolojik ya da hukuki söylemlerde, Kızılderililerin barbar ve Kızılderili ulusunun barbar

²⁴⁷ Stoneking, “The Decline of the Tainos”, 25.

²⁴⁸ Alain Milhou, *Colomb et le Messianisme Hispanique* (Lyon: Presses universitaires de la Méditerranée, 2007), 100.

bir ulus olarak görüldüğüyle karşılaşmaktayız.²⁴⁹

Papa VI. Alexander Kızılderililer ile ilgili “barbar ulusları Katolik inancına getirmek için aşağılamak önemlidir”²⁵⁰ şeklinde söylemlerde bulunmuştur. İlaveten şu ifadeleri eklemiştir; İlahi Majesteleri diğer tüm eylemlerden daha çok sevindiren, her şeyden önce kalbimizin arzu ettiği şey, özellikle zamanımızda Katolik inancının ve Hristiyan dininin yüceltilmesi, bunların her yerde yayılması, güçlendirilmesi, ruhların kurtuluşu için çalışmamız ve barbar milletlerin alçaltılıp kutsal inanca getirilmesidir.²⁵¹

İspanyolların Kızılderililere karşı davranışı, “onların onlardan daha aşağı olduğu, başka bir deyişle, insanlarla hayvanlar arasında yarı yolda oldukları” düşüncelerinden kaynaklanmaktaydı. Kızılderililerin köleliği, savaş esirlerinin mantığına ve kriterlerine göre yürütülmüştür. Köle, savaş esiri olarak kabul edilmiştir. Kızılderililerle ilgili haklı veya haksız savaşı çevreleyen tüm tartışmalar, yasal gerekçelerle temellendirilmiştir.²⁵²

Papaz Las Casas’ın Kızılderililere karşı uygulanan şiddet yöntemlerine ilişkin “Kızılderililer Nasıl Yok Edildi” adlı kitabında şu bilgiler geçmektedir; “Atlarını, kılıçlarını ve mızraklarını alan Hristiyanlar, yerli Amerikalıların daha önce hiç görmediği eylemlere başladılar: Katliam ve kan dökme! Köylere giriyor, çoluk çocuk, yaşlı, hamile veya loğusa (kadın) demeden, ağıllarına sığınmış kuzulara saldırır gibi, karınlarını deşiyor, parçalara ayırıyorlardı. Kimin tek bıçak darbesiyle bir insanı ortadan ayıracağı veya tek mızrak atışıyla başını keseceği, ya da bağırsaklarını ortaya dökeceği üzerine bahse giriyorlardı. Anne sütü emen bebekleri zorla alıyor, ayaklarından tutup başlarını kayalara çarpıyorlardı. Kızılderililere işkence edilirken, bir yandan da gülerek şakalaşıyorlardı.”²⁵³

²⁴⁹ Gilles Bienvenu, “Sepúlveda, un silence d’Antonio de Herrera”, *Revue Interdisciplinaire d’études Hispaniques Médiévales et Modernes* 18 (Haziran 2014), 2-5.

²⁵⁰ Bienvenu, “Sepúlveda”, 11.

²⁵¹ Jean-Mary Louis, *L’invention D’haïti Comme Société Pauvre: L’herméneutique De La Société Pauvre Haïtienne* (Canada: Université Du Québec, Sciences Politiques, Doktora Tezi, 2007), 210.

²⁵² Louis, *L’invention D’haïti*, 212.

²⁵³ Casas, *Kızılderililer*, 64.

Çocuklar suya düştüğünde: “Kımlıl kımlıl oynuyorsun, seni komik şey seni!” diyerek gün geçtikçe daha da iğrençleşiyorlardı. Çocuklarla annelerini ve önlerine çıkan herkesi kılıçtan geçiriyorlardı. İsa peygamberimizi ve 12 havariyi kutsamak ve saygılarını iletme için uzun darağaçları kuruyorlardı. Ayakları yere neredeyse değecek şekilde, 13 kişilik gruplar hâlinde onları bağlıyor, ateşe veriyor ve diri diri yakıyorlardı. Bazıları ise, bütün vücutlarına kuru saman yapıştırıyor ve bu şekilde ateşe veriyorlardı. Diğerlerinin ve hayatta bırakmak istedikleri herkesin ellerini kesiyorlardı. Elleri sarkar durumda, onlara: “Gidin, mektupları götürün.” diyorlardı. Bu, ormana kaçanlara haber götürmek demektir. Beyleri ve soyluları öldürme şekilleri de aynıydı. Önce direkler üzerine tahta çubuklardan bir ızgara yapıyorlardı. Sonra, onları ızgaraya bağlıyor, altlarına da hafif bir ateş yakıyorlardı.²⁵⁴

Kızılderililerin İspanyolların dinine karşı olan tutumları her ne kadar farklı olsa da ilk temaslarından itibaren saygı göstermişlerdir. İspanyol askerlerinin barbarca davranışı ve Kilisenin suça ortak misyoner faaliyetleri, Kızılderili toplumu içinde Hristiyanlığın tamamen reddedilmesine neden olmuştur. Hristiyanlık Haiti’de önceleri yumuşak yöntemlerle daha sonraları kaba kuvvet uygulanarak zorunlu hâle getirilmiştir. Kızılderililerin kültürlerine bağlılıkları, kültürlerini korumalarına olanak sağlamış, ancak aynı zamanda ölümlerine de neden olmuş ve onları benzeri görülmemiş acılara maruz bırakmıştır. Caciqueler (Kızılderili kabile reisleri) kendilerini İspanyol sömürgecilerden korumak amacıyla silahlı isyanlar örgütlemişler ve direnişe geçmişlerdir. Kızılderililer henüz ateşli silah kullanımına alışkın olmadıklarından dolayı silahların kullanımında ustalaşan İspanyol askerlerine kıyasla dezavantajlı bir savaşa girmiştir. Bu durum aynı zamanda binlerce Kızılderili’nin ölümüne neden olacaktır.²⁵⁵

²⁵⁴ Casas, *Kızılderililer*, 65.

²⁵⁵ Dorsainvil, *Manuel d’Histoire d’Haiti*, 16-20.

4.1.2. Kutsal Nesnelerin Yok Edilmesi

Roma Katolik Kilisesi, halkları “gerçek dine” döndürme ve evrensel amacını gerçekleştirme arzusuyla, misyonerlerin gayretine güvenerek ve seküler kol tarafından desteklenerek, dinin her türlü tezahürüne veya izlerine karşı, pagan halklar arasında kalmak ve ona göre, “yanlış inançların” anısını sürdürmek ve hatta yeni mühtedilerin kalplerinde yeni doğmakta olan Hristiyanlığı yanıltma riskini alarak amansız bir mücadele vermiştir. Özellikle putlara, yani Hristiyan geleneğinde, sahte imgelerin tüm temsillerine ve dolayısıyla pagan tanrılarına saldırmıştı. Hristiyanlaştırma faaliyetlerinde her zaman olmasa da çoğu zaman kutsal nesnelere karşı bir mücadele eşlik etmektedir.²⁵⁶

XV. yüzyılın sonunda Amerika halklarının bulunması, İspanyol monarşileri adına geniş bir evanjelizasyon kampanyası başlatmıştır. Misyonerler, şeytanın yayılımı olarak görülen Christophe Colomb öncesi “batıl inançların” tüm tezahürlerini ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Tapınakları yıkmışlar ve onları yok etmek için putların peşine düşmüştür. Haiti’de tanrıların ahşap, taş veya pişmiş toprak heykelleri, değerli taşlar veya kutsal demetler, yerli el yazmaları veya İspanyolların deyişiyle Kızılderililerin tanrılarının görüldüğü resimler ve hatta seramik objeler, kaplar (su kabakları), boyalı nesneler, kuş tüyü süsler, davullar yok etmek edilmiştir.²⁵⁷

Kilise’nin uğradığı köylerde, kutsal nesneler yok edilmiştir. Kutsal nesnelerin yıkıldığı bu dönemde bazı Kızılderililer İspanyolların kötülüğünden kaçmak için Hristiyanlığa geçmişlerdir. İspanyol yetkililerle karşı karşıya kalan yeni Hristiyan Kızılderililer çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Bazıları, yeni efendilerini tatmin etmek, cezadan kaçınmak ve efendilerine boyun eğmiş gibi görünmek için kutsal nesnelerini misyonerlere teslim etmiştir. Diğerleri ise kutsal nesneleri mağaralarda veya köyden uzak

²⁵⁶ Eric Roulet, “Les Idoles Amérindiennes Et Les Religieux Européens Encyclopédie D’histoire Numérique De L’Europe” (Erişim 12 Haziran 2022).

²⁵⁷ Roulet, “Les Idoles Amérindiennes Et Les Religieux Européens Encyclopédie D’histoire Numérique De L’Europe”.

yerlerde saklamışlardır.²⁵⁸

Kızılderililer, eski heykelleri ve ibadet nesnelerini kazdıkları çukurlarda saklamışlardır. Dinî sembollerin yerlerini sık sık yer değiştirerek, İspanyollar tarafından bulunmalarının önüne geçmişlerdir. Bu direnişi canlandıran ve somutlaştıran Kızılderili din adamları, geleneksel dinin bilgi, uygulama ve ritüellerinin sahipleri sayıldığı için bu sistemde önemli bir yer tutmuştur. Bazı İspanyollar, Kızılderililer onlara ihtiyaç duydukları emeği sağladığı sürece dini konularda hoşgörülü davranışlar sergilemiştir.²⁵⁹

Katolik Kilisesi bu uygulama aracılığıyla Kızılderililerin her türlü dinî direnişini ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Kilise, adadaki Katolik dininin tam egemenliğini kurmak amacıyla kutsal nesneleri yok etmeyi hedeflemiştir. Bu yok etme faaliyetleri her ne kadar başarılı gözükse de Kızılderililerin putlarını koruma inisiyatifleri verimli olmuştur. Kızılderililer, din adamlarının kutsal nesneleri yok etme isteğini incelemek için kendi aralarında bir araya gelmişler ve söz konusu nesneleri bir araya getirerek iki grup oluşturmaya karar vermişler. Hatta papazlara sadece iyi niyetlerinin bir göstergesi olarak küçük nesneleri vermişler ve diğerlerini önce kabile reislerinden birine veya dağlara götürmüşlerdir. Kızılderililer, onları İspanyollara teslim edebilmek ve böylece kötü muameleden kaçınmak için yeni nesneler yapmaktan çekinmemişlerdir.²⁶⁰

4.1.3. Eğitim (Hristiyan İlmihali Öğretimi)

Haiti'deki Kızılderililerinin dini denetimlerinin, kilise otoriteleri tarafından ana dillerde yapılması istenmiştir. Böylece din adamları, ilmihallerinde kendilerine yardımcı olacak birçok araç geliştirmiştir (kılavuzlar, vaazlar, ilmihaller). Fakat onlar da bu eğitimi

²⁵⁸ Roulet, “Les Idoles Amérindiennes Et Les Religieux Européens Encyclopédie D’histoire Numérique De L’Europe”.

²⁵⁹ Dorsainvil, *Manuel d’Histoire d’Haiti*, 41.

²⁶⁰ Dorsainvil, *Manuel d’Histoire d’Haiti*, 42.

etkin bir şekilde uygulamak için yerli diller hakkında bilgi sahibi değillerdi. Tercümanlar sayesinde ve basit jestlerin yardım ettiği birkaç kelimeyle Hristiyan doktrini kavramlarını aktarmayı başarmışlar ancak bu yöntem sınırlı kalmıştır. Bu yöntemle en çok kabile reislerinin çocuklarına birkaç bilgi aktarmışlardır. Bu sebeple Kızılderililere yönelik bir din eğitimi (Kateşez) düzenlenmesine dair ihtiyaçlar doğmuştur.²⁶¹

Kateşez kelimesi Yunanca “Katechein” fiilinden gelmekte ve “ses vermek”, “yankı, cevap beklerken konuşmak” anlamlarına gelmektedir. Katoliklerde İlmihal, inancın tanığı olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda Kateşez, ilmihali olanların huzurunda şahitlik etmektedir. Kateşez’in amacı, bireylerin ve toplulukların Hristiyan inancını anlamalarına, yaşamalarına ve kişisel bir şekilde benimsemelerine yardımcı olmaktır. Din adamları, yeni Hristiyan olmuş Kızılderilileri eğitirken Katolik doktrininin tüm noktalarına değinmeyerek sadece temel bilgileri vermekle yetinmişlerdir.²⁶²

İlk dönem vaazlarda din adamları, bir yandan tek tanrı anlayışını anlatarak, diğer yandan orijinal günah ve kurtuluş yolu üzerinde ısrar ederek, onların gözünde Hristiyanlığın özünü oluşturan şeyi desteklediklerini iddia etmişlerdir. Kilise üç kavramı aktarmaya çalışmıştır: ruhun ölümsüzlüğü, Mesih aracılığıyla kurtuluş ve işlerin tamamlanması ve yeryüzünde iyilik yapma ihtiyacını öğretmiştir. Ayrıca monarşi, Kızılderililerden dini konularda çok fazla talepte bulunulmamasını istemiştir.²⁶³

Din adamları Kızılderilileri eğitmek amacıyla yanlarında Avrupa’dan kitaplar getirmişti. Ayrıca monarşinin tahsis ettiği krediler sayesinde devamlı olarak kitap ithal etme imkânları vardı. Kızılderililerin dinî metinleri ezberlemeleri için, dinî inanç maddeleri, on emir veya yedi günah üzerine verilen vaazı gösteren görsel bir yöntem geliştirmişlerdi.²⁶⁴ İbadet yerlerinde din adamları, Hristiyan tarihinin büyük anılarını

²⁶¹ “Commission Episcopale Catéchisme Catholique, Catéchisme”, *Edition Canadienne*, 1954, s. 11.

²⁶² *Catholic Church, Catechism of the Catholic Church*, (Dublin: Veritas, 1994), 24-28; John E. Kidd, *A Historical Review Of Catechesis: Development, Use, and Disuse* (North Carolina: Virginia Polytechnic Institute and State University, Masters of Arts, Yüksek Lisans Tezi, 2000), 5-7.

²⁶³ Roulet, *L’Évangélisation*, 69.

²⁶⁴ Jean-Louis Benoit, “L’Évangélisation des Indiens d’Amérique”, 7-9.

resmetmiştir.²⁶⁵

Kateşizm inancı, her şeyden önce, İsa Mesih'in şahsı, onun tanık olduğu Tanrı ile ve dolayısıyla başkalarıyla birlik içinde olmanın ve kendini tanımanın bir yolu olarak kabul edilmektedir.²⁶⁶ Kızılderililerin sömürgeciliği sırasındaki Kateşez, Haiti'deki İspanyol egemenliğini güçlendirmek için kullanılmıştır. İlmihalin ana rolü, insanların Hristiyan felsefesini anlamalarına ve Hristiyan dini kavramlarını daha iyi özümsemelerine yardımcı olmuştur.

Kızılderililer için ilmihal kullanımı, onları sömürgeleştirmeyi kabul etmeye davet eden dini bir yüz olmuştur. Kateşez Öğretimi (Hristiyan İlmihali) Kızılderililerin üzerine baskı uygulamak amacıyla kullanılan en etkin enstrümanlar arasında yer almıştır.²⁶⁷

Katolik Kilisesi insanları korkutarak boyun eğdirmeye çalışmıştır. İncil'in insancıl merkezli karakterini dışlamıştır. Jean Pierre Bastian, *Latin Amerika 1492-1992: Fetih, Direniş ve Kurtuluş* adlı çalışmasında Amerika'nın keşif tarihinin izini sürerek şiddet eylemlerini analiz etmiştir.²⁶⁸

İspanyollar, Haiti Kızılderililerini Hristiyanlaştırmak için çeşitli yöntemler uygulamışlar. Bazıları Hristiyanlığı kabul etmiştir, ancak Kızılderililerin çoğu şiddetle karşı çıkmıştır. Geleneklerine sadık olanlar, yeni dini kabul etmeyi reddetmişler ve konumlarını savunmak için sömürgecilere karşı isyan hareketleri başlatmışlardır. Plantasyonlardan ve mağaralardan kaçmayı başaranlar yüksek dağlara sığınarak İspanyollara karşı yıllarca sürecek (1493-1503) direnişi örgütlemişlerdir. Ancak bu direniş, İspanyolların maruz kaldığı kötü muamele ve adaya getirilen çeşitli hastalıklardan ötürü, Haiti Kızılderililerinin neredeyse ortadan kaybolmasına neden olmuştur.²⁶⁹

²⁶⁵ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 25.

²⁶⁶ Roulet, *L'Évangélisation*, 60.

²⁶⁷ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 37.

²⁶⁸ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 49.

²⁶⁹ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 40.

4.2. Siyahilerde İtaat Yöntemleri

4.2.1. Siyahilere Uygulanan Şiddet Yöntemleri

Duval de Sanadon'a göre, kölelik büyük bir kötülüktür. Despotizmin son raddesidir, insanı tamamen edilgen bir varlık durumuna indirgeyerek özgürlüğünden yoksun bırakmak, bir insanın üzerine yüklenebilecek en ağır yükürdür.²⁷⁰ Tarihte bu insan dışı uygulamayı hayata geçirmek için destekleyici argümanlar geliştirilmiştir. Köleliği savunanlardan bazıları Afrika'da zaten köleliğin var olduğunu ve Afrikalıların alışık oldukları bir boyunduruğa maruz bırakmanın onlara hiçbir zarar vermeyeceğini bahane etmişlerdir.²⁷¹

Fransızlar Afrikalıları barbarlıktan kurtarmanın en uygun yolunun kölelik olduğunu, bu şekilde Afrikalıları Hristiyanlığa yakınlaştırmının ve iyi Hristiyan olmalarının yolunun açılacağını öne sürmüşlerdir. Bu yaklaşıma göre Avrupalılar Siyahiler için kendi ülkelerinde olmayan barış ve özgürlüğü bu ülkelerde bulabileceklerini iddia etmişlerdir.²⁷² Haiti'deki siyahilere karşı aşırı şiddeti tetikleyen birkaç neden bulunmaktadır. Statüleri sıkı bir denetime tabi olsa da kötü muamelelerinin nedenleri efendilerinin gerçeklerine göre değişmiştir. Bu şekilde ekonomik ihtiyaçlarının yanı sıra, giderek artan sayıda güvensizlik kaynağı haline gelen bu köleleri yönetmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle, büyük köle nüfusunu yönetmek için Kara Kanun gibi bir dizi kanun yürürlüğe sokmuşlardır. Kara Kanun sistemi, sömürge yasalarının ruhu olarak kabul edilmektedir. Köleleri korumak için geliştirilmemiş, daha ziyade uzun bir süre çiftçiler/sahipleri bunu kullanarak kölelere işkence etmişlerdir.

²⁷⁰ David Duval-Sanadon, *Discours sur l'esclavage des nègres et sur l'idée de leur affranchissement dans les colonies* (Paris: Hardouin et Gattey, 1786), 14-15.

²⁷¹ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 69-72.

²⁷² Néba Fabrice Yale, *La violence dans l'esclavage des colonies françaises au XVIIIe siècle* (France: Université Grenoble Alpes, Histoire et Histoire de l'art, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 4.

Sömürgecilere göre, siyahi adam her şeyden önce bir işçi, aynı zamanda düzenli çalışmasıyla muazzam kârlar getirecek bir yük hayvanı olarak kabul edilmiştir. Gabriel Enthiope'ye göre, siyahi köle yaşam beklentisi nispeten kısa olan, bu nedenle hızlı bir şekilde karlı hale getirilmesi gereken ve maliyeti hızla amorti edilen bir çalışma aracı olarak gösterilmiştir. Bu sebeple köle sahibi kölesini maksimum kazanç elde etmek adına fazlasıyla çalıştırmıştır.²⁷³ Gabriel Enthiope, siyahi kölelerin tembel bir varlık olduğunu, onların zorla çalıştırarak verim alınabileceğini ifade etmektedir.²⁷⁴

Öte yandan, siyahi kölelere karşı bu kadar çok şiddete yol açan nedenlerden biri, sömürgecilere kıyasla sayıca fazla olmalarıdır. Döneme ait verilere göre Haiti adasının yerli nüfusu, adada bulunan sömürgecilerin sayısından kat kat fazladır. Bir ayaklanma veya isyan durumunda, sömürgeciler bu öfkeli ve kötü muameleye maruz kalan nüfusu yenemeyeceklerini anlamışlardır. Ayrıca, Abbé Prévost 1744 yılında, sömürgecilerin kendilerinden fazla sayıda olan kölelerden duydukları bu korkuyu iyi bir şekilde ifade etmiştir. Ona göre çoğu siyahi köle hain ve gizlidir; bir beyaz için en az üç olan sayıları onları tehlikeli kılmaktadır. Onlara boyun eğdirmek, onlara sert bir şekilde davranmak zorundayız. Bu konuda Avrupa'da bulunan siyahilerin sayılarına bakıldığında isyan etmemeleri şaşkınlık sebebi olmuştur.²⁷⁵

Bu insan kitlesinin, kölelik sistemini ve kolonilerin kaybını baltalayacak saldırganlık eylemlerinden korunmak için, sömürgeciler önleyici bir önlem olarak şiddete başvurmuşlardır. Siyahi kölelere karşı uygulanan baskılar işlenen suça göre ve eylemin ciddiyetine göre değişiklik göstermiştir. Bunlar arasında kırbaç veya çubuklar (esnek çubuklar) ile dövülmesi, sıcak demirli bir zambakla omzun dağlanması, iki kulağının kesilmesi, dizin kesilmesi, ölüm cezası gibi birçok yöntem bulunmaktadır. Bu cezalar,

²⁷³ Gabriel Enthiope, *Nègres, danse et résistance: La Caraïbe du XVIIe au XIXe siècle*, (France: L'Harmattan, 1996), 154.

²⁷⁴ Yale, *La violence*, 13.

²⁷⁵ Prevost Antoine-François, *Voyage du Capitaine Robert Lade en différentes parties de l'Afrique de l'Asie et de l'Amérique: contenant L'Histoire de sa fortune, et les Observations sur les Colonies et le Commerce des Espagnols, des Anglois, des Hollandois*, Didot, 1744, 273.

normal olarak, köle sahibi tarafından değil, koloninin celladı tarafından uygulanmıştır. Ancak kanuna göre sömürgeci, kölesini gerekli gördüğü sürece kamçılama ve zincirleme hakkına sahiptir.²⁷⁶

Siyahi köle, kan dökmeden de sömürgecinin veya ailesinin (çocuklar dâhil) yüzüne vurması hâlinde, (ortak hukuk koşulları dışında) kan dökmesi hür bir kişiye saldırması, köleler ile toplantı yapması, hırsızlık yapması, ölümle cezalandırılmaktadır. Ayrıca siyahi kölenin üzerinde silah, keskin aletler veya sopa bulunursa kırbaç ile dövülmesi ve güneşe maruz kalacak şekilde ağaca veya başka bir nesneye zincirlenmesi hukuken kararlaştırılmıştır.²⁷⁷

4.2.2. Eğitim (Hristiyan İlmihali Öğretimi)

Vaftiz, Hristiyanlıkta, Katolik Kilisesi'ne dâhil olmanın hukuki ve kutsal işaretini oluşturan ilk ve temel sakrament olarak bilinmektedir. Katolik Kilisesi'nin yedi sakramentinden ilkidir ve orijinal günahı temizlemeyi amaçlamaktadır. Kilisenin bir çocuğa veya bir yetişkine, onu orijinal günahı arındırarak onu Hristiyan topluluğuna tanıtmak için, suyun sembolizmi aracılığıyla, Üçlü Birlik adına yapılan sakramenttir.²⁷⁸

Haiti'deki siyahilerin köleliği açısından, Hristiyanlaştırmak ve Afrika'dan gelen siyahilerin boyun eğmesinde büyük bir rol oynamıştır. Siyahilerin Hristiyanlaşma süreci Amerika'da değil, Afrika'da başlamıştır. Sömürgeciler, siyah kölelerin isyanını önlemek için, köleleri Amerika'ya göndermeden önce vaftiz etmekteydi.²⁷⁹

Yeni köleleştirilmiş siyahilerin Hristiyanlığa geçişini sağlamak üzere genellikle iyi eğitilmiş bir rahip atanır. Yeni efendi onların Hristiyan olarak yaşamalarına dair her

²⁷⁶ *The Code noir*, 3-4.

²⁷⁷ Claude Ribbe, "Le Général Duma: Né Esclave Rival de Bonaparte et pere d'Alexandre Dumas" (Erişim 08 Ağustos 2022).

²⁷⁸ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 361.

²⁷⁹ G. Debien, "Christianisation Des Esclaves Des Antilles Françaises XVII et XVIII siècles", *Revue D'histoire De L'Amérique Française* 20/4 (1967), 526.

türlü tedbiri almakla yükümlüdür. Kölenin vaftizi sırasında kendisine Avrupalı bir isim verilmekte, dininden ve atalarının değerlerinden vazgeçmesi telkin edilmekteydi. Kölenin yeni sahibi tören esnasında onun vaftiz babası olarak görev almaktaydı.²⁸⁰

Siyahi kölelerin isimlerinin değiştirilmesi ve vaftiz edilmesi, yalnızca onların Hristiyanlaşmasına katkıda bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda sömürgecinin otoritesine daha fazla tabi olması amaçlanmıştır. 1685 tarihli “Kara Kanun’un” II. Maddesinde, adalarda bulunacak tüm kölelerin vaftiz edilip eğitilmesi emredilmiştir. Bu anlamda, sömürgeciler Müslüman köleleri Haiti’ye götürmekten kaçınmışlar ve Müslümanların isyan etmeye daha yatkın oldukları düşüncesiyle adaya getirmeden önce onları Hristiyan olmaya zorlamışlardır.²⁸¹

Sömürgeciler köleleri vaftiz etmeden gemiye bindirmemişler. Öyle ki vaftiz olmayı reddeden siyahiler ya işkence görmüş ya öldürülmüş ya da basitçe denize atılmıştır.²⁸² Bu yöntemler, siyahi köleler arasında korku yaratarak, Afrika’da kölelerin vaftiz edilmeye karşı direncinin azalmasına katkıda bulunmuştur. Amerika’ya Hristiyan olarak girmelerine rağmen, bazı siyahiler kültürel ve dinî kökenlerinin hatırasını saklamışlar ve gizli de eski inançlarını sürdürmüşlerdir. Afrika geleneklerini ve değerlerini koruma hassasiyeti, dağlara kaçan ve “maronlar”²⁸³ olarak adlandırılacak bir grup asi köleyi doğuracaktır.²⁸⁴

4.2.3. Ham’ın Laneti Efsanesi (Psikolojik Baskı)

Siyahilere karşı olan ırkçı tutum, Orta Çağ’ın başlangıcında Arap-Müslüman dünyasına XVII. yüzyıldan itibaren Amerika’da köle ticareti ve köleliği meşrulaştırmak

²⁸⁰ Debien, “Christianisation”, 531.

²⁸¹ Debien, “Christianisation”, 527

²⁸² Debien, “Christianisation”, 528

²⁸³ Kölelikten kaçan ve kendi yerleşimlerini kuran Amerika’daki Afrikalıların torunlarıdır.

²⁸⁴ Dorsainvil, *Manuel d’Histoire d’Haiti*, 150.

üzere kölelik karşıtlarına karşı ortaya çıkmıştır.²⁸⁵ İncil’de geçen Hz. Nuh’un sarhoşluk hikâyesi ve Kenan’ı köleliğe mahkûm eden lanet, siyahi kölelik ticaretinde kullanılan en yaygın gerekçelerden bir tanesi olarak kullanılmıştır. Suçun failinin Kenan olması ve Kilise tarafından bu suçun Ham’a atfettirilmesi ayrıca rivayetlerde ırkının bilinmemesine rağmen siyahi olduğunun ileri sürülmesi çok dikkat çekici bir durumdur.²⁸⁶

İncilin, Yaratılış kitabında hikâye şu şekilde geçmektedir; Gemiden çıkan Nuh’un oğulları Sam, Ham ve Yafet idi. Ham Kenan’ın babasıydı. Nuh’un üç oğlu bunlardı. Yeryüzüne yayılan bütün insanlar onlardan üredi. Nuh çiftçiydi, ilk bağı o dikti. Şarap içip sarhoş oldu, çadırının içinde çırlıçıplak uzandı. Kenan’ın babası olan Ham babasının çıplak olduğunu görünce dışarı çıkıp iki kardeşine anlattı. Sam’la Yafet bir giysi alıp omuzlarına attılar, geri geri yürüyerek çıplak babalarını örttüler. Babalarını çıplak görmemek için yüzlerini öbür yana çevirdiler. Nuh ayılınca küçük oğlunun ne yaptığını anlayarak, şöyle dedi: “Kenan’a lanet olsun, Köleler kölesi olsun kardeşlerine. Övgüler olsun Sam’ın Tanrısı Rabbe, Kenan Sam’a kul olsun. Tanrı Yafet’e bolluk versin, Sam’ın çadırlarında yaşasın, Kenan Yafet’e kul olsun.” Nuh tufandan sonra üç yüz elli yıl daha yaşadı. Toplam dokuz yüz elli yıl yaşadıktan sonra öldü.²⁸⁷

Metin, Nuh’un Dünya uluslarını üç oğlu Sam, Yafet ve Ham arasında nasıl böldüğünü açıklayarak devam etmiştir. Bu aşamada, birbirlerinin ten rengine dair hiçbir imada bulunmamıştır. Ham’ın lanetine renk önyargısı ve ırkçı tutumları ekleyen kişi, Kilise Babası Origen’dir (182-254). Origen, Ham’ın manevi karanlığı hakkında yazmış ve Etiyopyalıların (yanmış yüzleri olan adamlar) Ham’ın soyundan geldiğini iddia etmiştir.²⁸⁸

²⁸⁵ Le Dictionnaire de l’Histoire, “Cham, malédiction de Cham” (Erişim 18 Ağustos 2022).

²⁸⁶ Benjamin Braude-Marie-Pierre Gaviano, “Cham, Noé Race, Esclavage Et Exégèse Entre İslam Judaïsme Et Christianisme”, *Cambridge University Press* 57/1 (Ocak-Şubat 2017), 93-95.

²⁸⁷ Yaratılış Kitabı, 9:18-27.

²⁸⁸ Le Dictionnaire de l’Histoire, “Cham, malédiction de Cham”.

Siyahi/Afrika halkları, ilahi irade tarafından diğer ulusların kölesi olmaya mahkûm oldukları iddia edilerek söyleyerek doğrudan Ham'ın soyundan gelenlerle ilişkilendirilmiştir. Her ne kadar bu kanonik olarak kanıtlanmış bir yorum olmasa da Avrupalı Hristiyanlar bu teoriyi sorgulamak yerine, siyah rengi, ışıık Krallığının kralı olan Mesih'in aksine Şeytanın prensi (karanlığın) olduğu kötülüğün sembolü ile ilişkilendirmişlerdir. Kültürel ve ideolojik olarak Batı, antik Yunanistan ve değerler sembolizmi ile yakından bağlantılıdır. Batı sömürgeciliğinin kalbinde, özellikle siyahi Afrikalılar olmak üzere “barbar halkları” medenileştirme görevi de bulunmaktadır.²⁸⁹

1441 gibi erken bir tarihte, siyahi ticareti veya köle ticareti, Portekiz'deki siyahi insanları köleleştirmek için Portekizlilerce başlamıştır. Bununla birlikte, on yedinci yüzyıldan itibaren birkaç Avrupa devleti, Amerika'daki sömürge faaliyetleri için köle ticaretine izin vermiştir. Bu insanlık dışı ticaret Ham Laneti efsanesini kullanan ilahiyatçılar tarafından meşrulaştırılmıştır.²⁹⁰ Ayrıca XVIII. yüzyılda bazı Avrupalı düşünürler ve aydınlar, diğer halklara siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve ideolojik olarak hükmetmek için ırksal üstünlük (Avrupa merkezilik) kavramını geliştirmişlerdir. Bu sebeple siyahi kölelik, o dönemde Avrupalı aydınların çoğunluğu tarafından doğal bir şey olarak algılanmıştır ve kurumsallaşmıştır.²⁹¹

Kölelik sorunu, Afrika ırkının ötesinde yeni bir boyut kazanmıştır. İnsan ırksal açıdan merkeze alınmıştır. Avrupalıların özelliği, yalnızca siyahilerin köleleştirilebileceğine hükmetmiş olmalarıdır. Siyahi, onu köleleştirenlerden daha aşağı bir hâle gelmiştir. Bu, en azından 19. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.²⁹²

Katolik Kilisesi, Ham Laneti hikâyesini kullanarak siyahi Afrikalıların köleleştirilmesini ve milyonlarca insanın sömürülmesini ahlaken uygun hâle getirmiştir. Bu kararlar beş asırdan fazla süren transatlantik trafik, dini ve ahlaki otoriteler tarafından

²⁸⁹ Braude-Gaviano, “Cham, Noé Race”, 97.

²⁹⁰ Le Dictionnaire de l'Histoire, “Cham, malédiction de Cham”.

²⁹¹ Le Dictionnaire de l'Histoire, “Cham, malédiction de Cham”.

²⁹² Le Dictionnaire de l'Histoire, “Cham, malédiction de Cham”.

onaylanmış ve buna bağılı olarak Afrika ve Amerika kıtalarının Hristiyanlaştırılması projesi korunaklı hâle gelmiştir. Saint-Domingue’te siyahilerin köleliği sırasında ve özellikle siyahilerin köleliği kabul etmesi ve her türlü isyandan kaçınmak amacıyla, Kilise tarafından gönderilen misyonerler siyahi kölelere köle olmanın ve beyazlara hizmet etmenin Tanrı’nın kararı olduğunu ayrıca beyazların kölesi olmanın bir onur olduğunu öğretmişlerdir.²⁹³ Katolik misyonerleri ayinlerde siyahiler ile olan her temasta bu öğretileri tekrarlamışlardır.

Bu yaklaşım ve öğretiler siyahilerin “zihinsel sömürgeleştirilmesine” yol açmıştır. Bu aynı zamanda, Hristiyan olan ve zalimin çektiği acılara rağmen, sömürgeciye karşı hiçbir intikam veya isyan düşüncesi taşımayan bir siyahi kuşağının doğmasına neden olmuştur. “Ham’ın Laneti” kuşkusuz sadece siyahi Afrikalıları köleleştirmek için değil, aynı zamanda bu uygulamaya sessiz kalan dünyanın vicdanını rahatlatmak amacıyla kullanılmış en güçlü araç olmuştur.

4.2.4. Kara Kanun

Köle ticareti, Orta Çağ’da yapılan en kazançlı ticaretler arasındadır. Bu ticarete birçok imparatorluk yer almıştır. Siyahilerin köle ticaretini yapılandırmak ve sistemdeki rolleri tanımlamak için bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda Avrupalılar tarafından “Kara Kanun” sistemi icat edilmiştir. Bu sistem kölenin rolünü, efendisine karşı görevlerini ve aynı zamanda bir varlık olarak statüsünü tanımlamıştır.²⁹⁴

Kara Kanun, birkaç bölüm hâlinde yayımlanan yaklaşık altmış maddeden oluşan bir dokümandır. Fransız kolonilerindeki siyahi kölelerin yaşamını düzenleyen tüm

²⁹³ Dorsainvil, *Manuel d’Histoire d’Haiti*, 45.

²⁹⁴ *The Code noir*, 2-3.

hükümleri bir araya getirmiştir. Karayip Adaları'nda köleliğin uygulanması için yasal bir çerçeve sağlamak üzere tasarlanan Kara Kanun, köleyi bir efendi tarafından taşınabilir bir mülk hâline getirmiştir. Kara Kanun'un iki versiyonu bulunmaktadır. İlk versiyon Bakan Jean-Baptiste Colbert (1616-1683) tarafından hazırlanmış ve 1685'te Louis XIV tarafından ilan edilmiştir. İkinci versiyon ise Louis XV tarafından 1724'te yayımlanmıştır.²⁹⁵

Kara Kanunun yazarları, siyahilerin ruh sahibi, kurtarılabilecek insanlar olduğuna inanmıştır. Bu sebeple Kara Kanun'un bazı maddelerinde Hristiyanlığa ilişkin açık talimatlar bulunmaktadır. Kara Kanun'un metinlerinde geçen ifadeler şu şekildedir; Adalarımızda bulunacak olan tüm köleler, Katolik, Apostolik ve Roma dininde vaftiz edilecek ve eğitilecektir. Yeni gelen siyahileri satın alan sahipleri, en geç bir hafta içinde, onları eğitmeli ve vaftiz edilmesini sağlamakla yükümlüdür. Aksi takdirde cezalandırılacaklardır.²⁹⁶

Katolik, Apostolik ve Roma dini dışında herhangi bir kamusal din uygulaması yasaklanmalıdır. Emirlerimize isyan eden ve itaat etmeyenler suçlu olarak cezalandırılmalıdır. Bu amaçla kanunsuz ve izinsiz yapılan bütün buluşmalar buna müsaade eden efendileri de dâhil olmak üzere cezaya tabi tutulmalıdır.²⁹⁷

Efendisinin kendisini adliyeye ihbar ettiği günden itibaren bir aydır kaçak olan kölenin kulakları kesilecek ve bir omzuna zambakla işaret koyulacaktır; İhbar gününden itibaren isyanı bir ay daha tekrar ederse, diz boyu kesilecek ve diğer omzuna da bir zambakla işaret koyulacaktır ve üçüncüsünde cezası ölüm olacaktır.²⁹⁸

Sömürgeciler tarafından uygulanan tüm kısıtlamalara rağmen, siyahi köleler gizlice buluşmanın ve atalarının dinlerini uygulamanın bir yolunu bulmuşlardır. Kölelerin

²⁹⁵ J  r  my Richard, *Du Code noir de 1685 au projet de 1829: de la semi-r  ification    l'humanisation de l'esclave noir* (France: Artois Presses Universit  , 2010), 2-8.

²⁹⁶ *The Code noir*, 2.

²⁹⁷ *The Code noir*, 6.

²⁹⁸ *The Code noir*, 38.

sömürgecilerle savaşmak için kullandıkları yöntemlerden biri de “Maronaj”²⁹⁹ yöntemidir. Kölelik dönemi boyunca uygulanan maronaj, dağlara kaçan kölelerin 1804’te Haiti Cumhuriyeti’ni doğuran direnişi örgütleyebildikleri bir araçtır.

Kara Kanun, siyahi köleler üzerinde Avrupa egemenliğini kurmak için geliştirilmiştir. Kara Kanun’un birkaç maddesinde ifade edildiği gibi, köle efendisine karşı her isyan ettiğinde cezalandırılmalıdır.³⁰⁰ Kolonilerde köleliğin yarattığı sorunları çözmek için yazılmıştır. Aynı zamanda bu kanun sayısal üstünlüğü (bir beyaza iki siyahi), “Maronların (tarladan kaçan köleliğe karşı mücadele eden kişi)” saldırı ve ayaklanmalarını, sömürgecilerin din eğitimi konusundaki ilgisizliğini, köleleri ve efendi-köle ilişkilerini tanımlamak üzere tasarlanmıştır.³⁰¹ Bu sistem aracılığıyla sömürgeciler bir yandan kölelerin dini eğitimini, diğer yandan da kölelik sisteminin devamını sağlamıştır.

²⁹⁹ Kölelikten kaçan ve kendi yerleşimlerini kuran Amerika’daki Afrikalıların torunlarına maron ismi verilir ve bu eyleme ise maronaj denir.

³⁰⁰ *The Code noir*, 33-38.

³⁰¹ Dorsainvil, *Manuel d’Histoire d’Haiti*, 52-56.

İKİNCİ BÖLÜM

HAİTİ'DE HİRİSTİYANLIĞIN KURUMSALLAŞMASI VE GÜNÜMÜZ HAİTİ HİRİSTİYANLIĞI

Tarih kitaplarına göre Haiti'ye iki tür işgalci girmişti: birincisi kaba kuvveti temsil etmiş ve oraya altın ve eğlence aramak üzere yola çıkmıştı bu grup içerisinde asker ve tüccarlar yer almaktaydı. Diğeri ise Kiliseyi temsil etmiş ve halkları Hristiyanlaştırmak için çalışmalar sürdürmüştür, bu grupta ise din adamları bulunmaktaydı.³⁰² Bölgede her ne kadar kölelik ve eskiden mevcut olan kaba güç kullanımı bitse de ikinci tür fatihler tarafından bırakılan olumsuz etkiler hâlâ devam etmektedir. Christophe Colomb 5 Aralık 1492'de Môle Saint-Nicolas'ta Haiti'nin topraklarına ayak bastıktan sonra, bölgenin doğu tarafına büyük bir haç diktirmiş ve ertesi gün bir köy meydanının ortasına haç dikmiştir.³⁰³

Papa VI. Aleksandre 3 Mayıs 1493 tarihli yazısıyla, Colomb tarafından bulunan toprakları, oradaki halkları Katolik inancına kazandırmak şartıyla İspanya'ya tahsis etmiştir.³⁰⁴ Papa'nın kararı ve ayrıca Colomb'un kişisel adımları sonucunda, Aziz Benedict tarikatına mensup bir din adamı olan Peder Boil, Karayipler'de Apostolik Vekil olarak ve kendisine eşlik etmek üzere farklı cemaatlere mensup on iki din adamıyla bölgeye tayin edilmiştir. Onların özel görevi, Kızılderililere iyi muamele etmek ve “iyi örnek ve işlerle” Hristiyanlığa yönlendirmektir.³⁰⁵

Christophe Colomb İspanya'nın ve Hristiyanlığın Hispanyola'daki (Haiti ve Dominik Cumhuriyeti), varlığını güçlendirmek adına, 6 Ocak 1494 tarihinde Peder Boil'in tüm din adamlarıyla birlikte bir taş kilise inşa etmiştir. Bu kilise Amerika kıtasında inşa edilen ilk kilise olarak bilinmekte aynı zamanda Hispanyola'da (Haiti ve

³⁰² Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 368.

³⁰³ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 30.

³⁰⁴ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 368-369.

³⁰⁵ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 370.

Dominik Cumhuriyeti) kilisenin kurumsallaşmasının ilk temelleri olarak değerlendirilmektedir.³⁰⁶ Avrupalılar aracılığıyla gelen Katolik Hristiyanlığı sonraki dönemlerde Haiti Kilisesini ortaya çıkaracaktır. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu oluşumun XIX. yüzyılda tam anlamıyla gerçekleştiğini söylemek mümkündür.³⁰⁷

1. Katolik Anlayışının Oluşum Evreleri

Keşif Çağı, Christophe Colomb'un yolculuğuyla başlamıştır ve aynı zamanda da kilisenin misyonerlik faaliyetlerinin Avrupa'da en yoğun olduğu dönemdir. Papa VI. Alexander'in yazısıyla Amerika'da keşfedilen toprakların çoğu üzerinde İspanya ve Portekiz'e sömürge hakları verilmiştir.³⁰⁸ Katolik Portekiz İmparatorluğu ve İspanyol İmparatorluğu Roma Katolik Kilisesi ile birlikte kölelikte önemli bir rol oynamıştır. Bu rol Tainolar ve Arawak gibi Amerika'nın yerli halklarının Hristiyanlaşmasına yol açmıştır.³⁰⁹

Sömürgecilik çağı boyunca, Roma Katolik Kilisesi, Hristiyanlığı Yeni Dünya'ya yaymak ve yerli halkları dönüştürmek için Amerika ve diğer kolonilerde birtakım misyonlar kurmuştur. Hristiyanlığı yeni keşfedilen kıtaya yaymak birinci öncelik olarak nitelendirilmiştir. Ancak Hristiyanlaştırma politikaları İspanyol sömürgecilik sisteminin bir parçası olacaktır. Fransisken tarikatı İspanyolcanın ve İspanyol kültürünün yaygınlaştırılması ve Yeni Dünya'daki siyasi kontrolün İspanyolların elinde tutulması gibi hedeflere ulaşmalarına olanak sağlamıştır.³¹⁰

³⁰⁶ Edner A. Jeanty, *Le Christianisme en Haiti* (America: AuthorHouse, 2011), 8.

³⁰⁷ Jeanty, *Le Christianisme*, 9.

³⁰⁸ Françoise Aubin, "A History of Christianity in Asia, Africa and Latin America, 1450-1990", *Archives de Sciences Sociales des Religions* 152/69 (Aralık 2010), 233.

³⁰⁹ Enrique Dussel, "Vers une histoire de l'Église d'Amérique latine", *Esprit* (Temmuz-Ağustos 1965), 53-43.

³¹⁰ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 28.

Sömürgeciliğin hedeflerinden biri, tarım ile uğraşan veya göçebe Kızılderilileri İspanyol halkı ve toplumunun bir modeline dönüştürmek aynı zamanda Yeni Dünya'nın topraklarını İspanya'ya benzeterek şehirleşme faaliyetlerini hızlandırmaktı. Papazlar adaya ilk geldikleri dönemde Kızılderililer ile olan ilişkilerini iyi tutmak adına hediyeler vererek onları memnun etme yolunu kullanmışlardır. Ve bu şekilde sömürgeciler Kızılderililerin iyi niyetini kullanmışlardır. Bu koruma aynı zamanda İspanyol askeri operasyonu için de bir güvenceydi, çünkü yerliler pasifleştirilirse teorik olarak daha az çatışma olurdu. Böylece planlanan sistem başarılı bir şekilde işlemeye devam etmiştir.³¹¹

Tarihî bakımdan Haiti'nin Hristiyanlaşma süreci bir yandan Katolik Kilisesi ile diğer yandan ise Protestan akımlar ile gerçekleşmiştir. Uzmanlara göre Haiti'deki Katoliklik tarihini dört ana dönem olarak sıralamak mümkündür. Bunlar; Katolik Egemenlik Dönemi: 1492-1804, Kontrollü Katolik Dönemi: 1804-1860, Konkordato (Antlaşma) Katolikliği: 1860-1986, ve Entegre Katoliklik: 1986'dan günümüze kadar olan dönem.³¹² Protestanlık akımları ise sonraki başlıklarda incelenecektir.

1.1. Katolik Egemenlik Dönemi: 1492-1804

Bilindiği üzere Hristiyanlık İspanyol sömürgeciler ile Haiti'ye girmiştir. Hristiyanlığın Haiti'ye girişiyle Kızılderililere karşı adaletsiz uygulamalar yapılmıştır. Her ne kadar Kilise Kızılderililere karşı hoşgörülü ve Hristiyanlığı en güzel şekilde temsil edilmesine yönelik talimat veriyse de Hispaniola'da (Haiti ve Dominik Cumhuriyeti) yaşanan olaylar daha sonraki dönemlerde insanlık dışı şekle dönüşmüştür.³¹³

³¹¹ Jean-Louis Benoit, "L'évangélisation des Indiens d'Amérique", 2-6.

³¹² Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 48-56.

³¹³ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 57.

Bu sömürgeci faaliyetler Kızılderililer için her türlü sıkıntıya yol açmıştır. Birçok tarihçi tarafından o zamandan beri, Hristiyanlık bir tür egemenlik dini olarak görülmüştür. Fransızlara karşı savaşı kaybeden İspanyollar adayı Fransızlar ile paylaşmak zorunda kalmıştır ve bu aşamadan sonra hem sömürgecilik faaliyetleri hem din öğretileri konusunda yeni bir dönem başlamıştır.³¹⁴

Kızılderililerin nüfusu çeşitli nedenlerden dolayı kısa sürede azalınca Afrika'dan köleleştirilmiş insanlar 1503 senesinden itibaren Hispanyola'ya getirilmeye başlanmıştır. Adanın yeni sakinlerini sömürgecilerin arzularına boyun eğdirmek için sömürgeciler bir kez daha Hristiyanlığı bir başvuru yolu olarak kullanmıştır. Adada bulunan her bir kölenin zorunlu olarak vaftiz edilmesi ve Katolik kilisesine uygun olacak şekilde ibadet etmesi zorunlu kılınmıştır. Bu süreçte köleleri el altında tutmak adına Avrupalılar korkuyu önemli bir enstrüman olarak kullanmıştır.

Dönemin Katolikliğinin işgalci karakterinin en güzel örneklerden biri, 1510-1521 yılları arasında Hispaniola'da Kardeş Pedro de Cordoba tarikatı tarafından hazırlanan ilk ilmihalde şöyle geçmektedir, “Tanrı cenneti ve cehennemi yarattı. Cennette Hristiyan inancına sahip ve iyilik içinde yaşayanlar var; cehennemde ölenleriniz var, atalarınız var: babalar, anneler, büyükanne ve büyükbabalar, akrabalar ve bu hayatta var olan ve öteki dünyaya geçen herkes ve eğer oraya giderseniz siz Tanrı'nın dostu olmazsınız, vaftiz olmazsanız ve Hristiyan olmazsınız, çünkü Hristiyan olmayan herkes Tanrı'nın düşmanıdır.”³¹⁵

İlmihalin bu kısmı, Hispaniola'daki evanjelizasyon tartışmasını ortaya koymaktadır. Katolik Kilisesi, insanları boyun eğdirmek için korkutmaya çalışmıştır. Doktriner görüşün, evanjelizasyonun Hristiyan merkezli karakterinden uzaklaştığı görülmektedir. Kilise o dönemde sömürgecilik faaliyetlerinde en etkin araç olarak kullanılmıştır.

³¹⁴ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 58.

³¹⁵ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 49; Nerestant, *L'église d'Haïti*, 117.

İspanyollar ve Portekizliler Amerika kıtasına yerleştikten sonra, piskoposluk yapısı hızla kurulmuştur. Kilise adada hem dinî hem de politik kontrol aracı olarak hizmet etmiştir.³¹⁶

Bu durumda Katoliklik, sömürgecilerin davasına ve kölelerin daha iyi kontrol edilmesine hizmet eden bir yapı haline gelmiştir. Bu bağlamda Kilise hiyerarşisi, sömürgeci gücün sağ kolu ve ideolojik bir güç işlevi görmüştür.³¹⁷ Köleler, ilkelere bağlılığın Hristiyanlığın bir işareti olduğuna ve yasalara herhangi bir itaatsizliğin Tanrı'ya karşı bir isyan işareti olduğuna inanmak zorunda kalmışlardı.³¹⁸

Katolik Egemenlik Dönemi, aynı zamanda işgal edilen halkların bir tür Hristiyanlaştırılması olarak görülmektedir. Kısacası bu dönem dinin ve dilin egemenliğidir. Bu sebeple Avrupalı sömürgeciler işgal ettikleri toplumların egemenliğini yok etmek üzere dinin verebileceği sosyolojik, psikolojik ve ekonomik avantajlardan oldukça faydalanmışlardır.

Normalde, Haiti Hristiyanlığının bu kısmı Kilise için ihtişam ve memnuniyetle karşılanmıştır. Bu Katoliklik anlayışı, tabiri caizse hem Tanrı'ya hem de sömürgeci güçlere hizmet etmiştir. Özetlenecek olursa bu sistem ile Köleler Hristiyanlığı kabul etmiş, koloni zenginleşmiş, böylece İspanya tarafından yapılan fetih hareketleri Kilisenin istediği yönde ilerlemiştir.³¹⁹

1.2. Cumhuriyet Dönemi: 1804-1860

1804 yılında, Haiti'nin bağımsızlığını kazanmasının ardından Fransız ordusunun yeni saldırılarından korkan yeni devlet belli tedbirler almıştır. Ülkenin birçok bölgesinde askeri takviye ve ülke genelinde çeşitli kalelerin inşası ülkenin savunma kapasitesini

³¹⁶ Jean-Pierre Bastian, *Breve Historia Del Protestantismo En América Latina* (Mexico: Casa Unida de Publicaciones, 1986), 34.

³¹⁷ Nerestant, *L'église d'Haïti*, 34.

³¹⁸ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 47.

³¹⁹ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 48.

güçlendirmiştir. Haitili liderler tehdidin sadece askeri ve politik değil, aynı zamanda dini olduğunun da farkına varmışlardır. Birçok tarihi belgelerde bildirildiği üzere, din özellikle Hristiyanlık, Kızılderililerin ortadan kaybolmasında, siyahilerin köleleştirilmesinde ve birkaç kuşak siyahinin Hristiyanlaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Dönemin hükümeti Katolik Kilisesi'ne karşı korumanın gerekliliğini ve harekete geçme gereğini anlamışlardır.³²⁰

1804 yılından 1860 yılına kadar olan dönem, siyasetin Katolik yönetimi üzerinde kontrol sahibi olduğu Konkordato (Antlaşma) öncesi dönem olarak kabul edilmektedir. Vatikan, Haiti Kilisesi üzerindeki kontrolünü kaybetmiştir. Bu dönemde devlet Kilise üzerine büyük baskılar uygulayarak Kilisenin gücünü azaltmış ve Hristiyanlığın yayılması yavaşlamıştır. Aynı dönemde Haiti'de bulunan Kilise temsilcileri çeşitli skandallara dâhil olmaları nedeniyle ahlak sahibi veya moral ve ahlaki otorite olarak konumunu kaybetmiştir.³²¹

Dinî konularda çeşitli anayasa hükümleri ve dönemin gazetelerinde yayımlanan kanun hükmünde kararnameler, Katolik dininin içinde bulunduğu ürkütücü durumu gözler önüne sermiştir. Haiti'de Hristiyanlık tarihinin bu döneminde dinî işleri mümkün olduğunca kontrol etmek isteyen devlet başkanlarından biri Başkan Jean-Pierre Boyer idi. 1818'den 1843'e kadar ülkeyi yöneterek, diğer tüm devlet başkanlarının izleyeceği bir sistemi kasten başlatmıştır. Onunla din, sıkı kontrole tabi olarak, Haitili siyasetçilerin elinde siyasi bir araç olarak hizmet etmiştir. Böylece Haiti'de tamamen itaatkâr bir Katolikliğin kurulduğu görülmüştür.³²²

Bu dönemde Haiti Katolikliği tarihinde iki grup rahip sınıfı yer almıştır: İlk grup Fransa'dan, ikinci grup Kuzey Amerika'dan gelmiştir. Bu grup çoğunlukla piskoposluklardan sürülmüş ve Haiti'ye kaçmışlardır. Bu rahiplerin birçoğu yüz kızartıcı

³²⁰ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 48.

³²¹ Nerestant, *L'église d'Haïti*, 123.

³²² Nerestant, *L'église d'Haïti*, 51.

cezalara çarptırılmış ve yargılanmamak için yurtlarından kaçmışlardır. Bir diğer kısım ise hiçbir zaman papaz olarak atanamamış veya papazlık eğitimini tamamlamamış, ama kendilerini rahip olarak tanıtmışlardır ve Haiti ibadet bakanlığı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Onlar aracılığıyla, devlet başkanları Haiti Hristiyanlarını kontrol etmiştir.³²³

1.3. Damiens Antlaşması Dönemi (Konkordato): 1860-1986

Konkordato döneminin ne olduğunu tam olarak anlamak adına Haiti halkının 1804 yılında bağımsızlıklarını kazandıktan sonra siyasi, dinî ve kültürel bağlamını analiz etmek gerekmektedir. Genel olarak, Haiti'nin bağımsızlığı devleti, dünyanın geri kalanından tamamen izole etmiştir. Bu izolasyon siyasi veya diplomatik, dinî ve kültürel. Siyasi açıdan, hiçbir ülke bağımsız bir ulus olarak tarih sahnesine çıkmış olan Haiti ile resmî olarak diplomatik ilişkiler kurmak istememiştir. İlk Siyahi Cumhuriyet olarak anılan devlet diğer köle ülkeler için risk taşıdığı ve “kötü örnek” olduğu nedeniyle her yerde şüpheli olarak kabul edilmiştir.³²⁴

Konunun siyasi doğasının yanı sıra, ülke, özellikle Voduda şüphelenilen insan kurbanları ve dinî alandaki kötü itibarı nedeniyle izole edilmiştir. Bu kapsamda Haiti halkının dinî bakış açısına ve kültürel kimliğine göre, din ve Vodü kültürünün barbar ve ilkel karakteri hakkında eserler yayımlayacak yazar sıkıntısı çekilmemiştir. Haiti'deki düşünce liderleri ve siyasi liderler, dünyaya Haiti ülkesinin basının sunduğundan oldukça farklı olduğunu göstermek için, bir Konkordato (Antlaşma) ile Vatikan ve Haiti Katolikliği arasındaki bağlantıyı yeniden kurmuşlardır.³²⁵

³²³ Nerestant, *L'église d'Haïti*, 52.

³²⁴ Fils-Aimé, *Vodou*, 22.

³²⁵ Fils-Aimé, *Vodou*, 22.

Katolik tarihindeki bu dönem, Haiti Devleti ile Vatikan arasında, Katolikliğin Haiti'nin resmi dini hâline geldiği bir Antlaşma ile karakterize edilmiştir. 28 Mart 1860 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı olan Fabre Nicolas Geffrard, Vatikan ile Haiti devleti arasında bir anlaşma imzalamıştır. 1860 Antlaşmasının imzalanması, Haiti Katolikliğinin toplum içinde normal şekilde işlemesine izin vermiştir. Bu Antlaşma ile birlikte yeni bir çağ açılmıştır. Bu zamanın rahiplerinin hepsi Vatikan tarafından tanınmış ve insanlara İncil'i müjdelemeleri sağlanmıştır.

Devlet ile Roma arasındaki Antlaşmanın imzalanmasının ilk sonucu, ruhban sınıfının tasfiyesi, Vatikan ile iyi bir anlaşma içinde disiplinli bir ruhban sınıfının kurulmasıydı. Bu Antlaşma sayesinde yıllardır Haiti devleti tarafından kontrol altında tutulan Katolik kilisesi yeni bir güce kavuşmuş ve bu aşamadan sonra Haiti'nin resmi dini olarak kabul edilmiştir.³²⁶

Damiens Antlaşmasının bazı maddelerinde, Haiti hükümeti karşısında Kilise'nin gücünün arttığı açıkça görülmektedir ve bu yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu antlaşma aynı zamanda Katolik Kilisesi ile Devlet arasındaki ilişkiyi ve Haiti halkının dini yönelimini tanımlamıştır. Antlaşmada yer alan bazı ifadeler şu şekildedir; Birinci madde: Katoliklik, Haitililerin çoğunluğunun dinidir ve Kilisenin kendi haklarından yararlanacaktır.³²⁷ İkinci maddede başkent Port-au-Prince'te en kısa zamanda bir başpiskoposluk kurulması ve din adamlarını yetiştirecek yapıların inşa edilmesi kararlaştırılmıştır.³²⁸ Antlaşma'da Cumhurbaşkanı'na piskoposları seçme hakkı verilmiştir ancak Papa'nın belli gerekçelerle seçilen piskoposları reddedebilme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Ek olarak, kilise rahiplerinin atanmadan önce Cumhurbaşkanı'nın onayını almaları gerektiği belirtilmiştir. Son olarak, tüm din

³²⁶ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 55.

³²⁷ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 56.

³²⁸ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 56.

adamlarının hükümete itaat ve sadakat yemini etmeleri gerektiği ifade edilmiştir.³²⁹

Bu Antlaşma sayesinde Katolik Kilisesi devletten büyük destek almıştır. Piskoposluklara bir kamu sübvansiyonu verilmiştir. Kilise, hükümetle anlaşarak herhangi bir yerde, gerekli gördüğü taktirde dini kurumları kurabilecek imkân elde etmiştir. Ancak Antlaşma dolayısıyla bazı büyük sıkıntılar meydana gelmiştir. Birinci problem hiyerarşi meselesi olmuştur: yabancı rahipler birçok sebepten dolayı yerel rahipler tarafından oluşturulan kitleyi entegre etmek istememişlerdir. Çünkü yerli bir din adamının olması önünde kanonik (kilise kanun ve kuralları) bir engel söz konusu olmuştur. Bu hükmün altında birçok faktör yatmaktadır. Birincisi, yerel adaylar evlilik dışı olarak dünyaya gelmişler. İkincisi, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, siyahi din adamlarının oluşumu Batı tarafından olumlu karşılanmamıştır. Üçüncüsü, Port-au-Prince'deki Senegalli bir rahibin hakkında cinsel ahlaksızlık suçlamalarının bulunması söz konusu olmuştur. Tüm bu gerekçelerden dolayı misyonerler, siyahilerin henüz rahip olmaya hazır olmadığı sonucuna varmışlar.³³⁰

Antlaşma ile ilgili meydana gelen bir diğer problem ise Haitili entelektüeller tarafından dile getirilmiştir. Entelektüeller Damiens Antlaşması'nın toplum üzerinde yaratabileceği olumsuz etkinlerden dolayı farkındalık yaratmaya çalışmışlardır. Roma Kilisesi'nde otoriterliğin kişileştirilmesini Haiti'deki entelektüel ve bilimsel ilerlemenin düşmanı olarak görmüşlerdir. Aynı zamanda Kilise'nin tutumunu kınamışlar ve onlara göre Kilise için Haitili din adamları öncelik olarak söz konusu edilmiştir. Fransız piskoposlar yerli bir din adamı istememişler, yerli din adamı yetiştirmek için hiçbir çaba göstermediklerini dile getirmişlerdir.³³¹

Haitili din adamlarından oluşan bir yapının kurulması Piskopos Louis Collignon'un döneminde gerçekleşmiştir. Önceki dönemlerde başlayan Haiti

³²⁹ Claude Prudhomme, *Le catholicisme en Haïti au XIXe siècle: Le rêve d'une Bretagne noire (1860-1915)* (Paris: Karthala, 2003), 21.

³³⁰ Prudhomme, *Le catholicisme*, 22.

³³¹ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 54.

Katolikliğin kurumsallaşma süreci, Cumhurbaşkanı François Duvalier tarafından devam ettirilmiştir, ancak bunu gücünü ve siyasi çıkarlarını pekiştirmek için yapmıştır. Bu nedenle Haiti piskoposları Katolik din adamlarına destek vermiştir. Bu hiyerarşik değişikliğin ardından, ayinlerde de küçük bir litürjik değişiklik meydana gelmiştir. Önceki dönemlerde sadece Latince dilinde yapılan ayinler artık Haiti Kreyolu dilinde de verilmeye başlamıştır. Daha sonra Latince tamamen ortadan kaldırılarak ayinler sadece Haiti Kreyolu dilinde verilmeye başlanmıştır.

Haiti'deki Katolik Kilisesi'nin yeni liderleri, Haitili adamı bütünsel bir şekilde Hristiyanlaştırmaya çalışmıştır. Misyonerlik faaliyetleri, sosyal eylemlere ve insan onurunun desteklenmesine dair eylemlerde bulunmuştur. Sağlık ocakları ve hastanelerle birlikte birçok okul inşa edilmiştir ve bu durum ise daha sonraları halka yönelik daha fazla faaliyet yapan bir Kilise ile karşı karşıya kalınmasına sebebiyet vermiştir.³³²

1860 yılında imzalanan Antlaşma, Haiti Devletinin ülkenin başpiskoposluk ve piskoposluklarının ekonomik kalkınmasını desteklemiştir. Bu destek sonraki dönemlerde Katolik bakanlara daha fazla özel koruma imkânı sağlamıştır. Antlaşma'nın en büyük sonuçlarından biri, ülkedeki Vodü ritüelleri ortadan kaldırmak olmuştur. Bu döneme kadar Kilise ile Haiti Devleti arasında tam olarak bir mesafe olmadığını belirtmek gerekmektedir. Tarih boyunca Haiti Devleti ile Katolik Kilisesi arasında bir birliktelik söz konusu olmuştur.³³³

1.4. Asimilasyon Dönemi: 1986'dan Günümüze

1980'ler Haiti'de siyasallaşmış bir Katolikliğin başlangıcı olmuştur. Katolik Kilisesi'nin bu siyasi boyutu, Haiti devletiyle olan suç ortaklığında bir geri adımdır, ancak

³³² Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 54.

³³³ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 55.

bu, ülkenin sosyo-politik gerçekliğinin eleştirel bir şekilde sorgulanması için bir ivmedir. Bu şekilde rahipler Kilise'nin dünyadaki misyonunu gözden geçirmeye çalışacaklardır.

Papa II. Jean Paul Mart 1983 yılında Haiti ziyareti sırasında Duvalier diktatörlük rejiminin çöküşünden üç yıl önce, açık bir şekilde şu ifadeleri kullanmış: “Burada bir şeylerin değişmesi gerekiyor.” Daha sonra Katolik Kilisesi, dönemin diktatörü olan Jean-Claude Duvalier'i devirecek harekette başı çekecektir. Üç yıl boyunca (1983-1986), sivil toplum örgütleri Haiti toplumuyla Kilise'nin bütünleşmesini kolaylaştıran Papa'nın ifadesi ile halkı örgütlemiştir.³³⁴ Katolik Kilisesi, kendisini Haiti halkının özgürlüğünün savunucusu olarak görmüştür. Haiti'nin kurtuluşunun Katolik Kilisesi'nin inisiyatifinden kaynaklandığı iddia edilmiştir.

Katolik Kilisesi, Temel Kilise Topluluğu (CEB) olan bir Brezilya formülünü benimsemiştir. Bu hareketin katılımcıları, Kilise'nin yeni bir varoluş içinde olduğuna inanmışlardır. Katolik Kilisesi'nde, Haiti tarihinden bu yana entegrasyonun en güçlü ifadesi görülmüştür. Bu hareket sayesinde kardeşliğin ve karşılıklı yardımın tüm hızla devam ettiği bir alan yaratılmıştır. Ayrıca bu hareketin Kilise'nin Tanrı'nın insanları olarak en iyi ifadesi olduğuna inanılmaktadır. Bu yaklaşım, Katolik mensuplarının geleneksel Kilise ile temel Hristiyan toplulukları arasında ayrımın başlamasına yol açmıştır.³³⁵ Daha sonra popüler Kilise (orta sınıfın tercih ettiği kilise) ile yoksullar (fakir sınıfın gittiği kilise) Kilisesi, hiyerarşik Kilise (Devlet adamlarının gittiği kilise) ve burjuva Kilisesi (Zengin ve asillerin gittiği kilise) arasında ciddi farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kilisenin bu yeni yaklaşımı Vatikan'ı temsil eden gelenekçi rahiplerle piskoposlar ve liderleri rahip Willy Romélus olan yenilikçi rahipler arasında keskin ve net bir bölünmeye neden olmuştur.³³⁶ Haiti tabanlı kilise topluluklarının hareketinin liderleri,

³³⁴ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 55.

³³⁵ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 55.

³³⁶ Casseus, *L'Eglise*, 103.

Haiti'nin acı çeken kitlelerinin sorunlarına yanıt vermek için çeşitli sosyal kalkınma projeleri kurmuşlardır. Sosyal adaletsizliği kınamışlardır ve bu sebeple yeni okullar ve okuma yazma merkezleri kurmuşlardır.

Haiti'ye giriş tarihinin ilk döneminden itibaren Katoliklik, bugüne kadar Haiti devletinin dini olmuştur. 2013 yılında değiştirilen 1987 tarihli en son anayasa, herkesin kendi dinini ilan etme hakkını tanımıştır. Bu dini özgürlük, Haiti devletinin laik olduğu anlamına gelmektedir. Haiti Cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren, ülkenin bütün büyük resmî törenleri Katolik kiliseleri tarafından kiliselerde düzenlenmiştir.³³⁷

³³⁷ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 56.

2. Katolik Misyonerlik Faaliyetleri

1492 yılında Christophe Colomb ile başlayan Katolik Kilisesi'nin varlığı bugüne kadar devam ediyorsa, yıllar içinde kurabildikleri misyonerlik faaliyetleri sayesinde. Kilise kölelik sırasında Avrupa devletlerinin ve daha sonra bağımsızlıktan sonra Haiti devletinin suç ortağı olmuştur. Kilise, Haiti'nin dini, politik ve ekonomik yöneliminde birkaç yüzyıldır varlığını sürdürmektedir. Kilise tarafından kullanılan araçlar arasında dini cemaatler, Hristiyan eylem hareketleri ve eğitim bulunmaktadır.

2.1. Dinî Cemaatler

Hristiyan geleneğinde, dini cemaatler, kendilerini evanjelik bir yaşamda Mesih'i takip etmeye adanmış erkek veya kadınların dernekleridir. Üyeler, aleni veya özel olarak, kutsal bir yaşam sürmek için yoksulluk, iffet ve itaat yeminleriyle bağlıdır. Cemaatlerin bünyesinde iki genel eğilim mevcuttur. “Tefekkür” emirleri, dünyadan uzak bir şekilde dua ve acı çekme yoluyla Tanrı ile birlik arayışını savunmuşlardır. Diğer grup ise “havari” emirler, başkalarının hizmetinde ve insan toplumuna doğrudan katılımı Tanrı ile birlik aramaktadırlar.³³⁸

Cemaatlerde karar verme ve danışma organları, ikincil organlar ve komisyonlar bulunmaktadır. Bu yapı otoritenin genel amirden il amirlerine, ardından bölgesel ve yerel amirlere gittiği hiyerarşik bir yapıdır. Bu yapı otonom olarak çalışmaktadır. Bununla birlikte, dini cemaatler, kurucularının amaç, misyon ve hedeflerini takip ederken, piskoposluğun pastoral çalışmalarını da iş birliği çerçevesinde yürütmektedirler.³³⁹ Cemaatler ister kendi üyeleri üzerinden ister somut günlük işlerle uğraştıkları kişiler

³³⁸ Ambroise Bergier, *Mémoire de congrégations et communautés religieuses fondées au XXe siècle* (France: Université Angers, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 6-9.

³³⁹ Paul-André Turcotte, “A l’intersection de l’Église et de la secte, l’ordre religieux”, *Sociologie et sociétés* XXII/II (1990), 69.

üzerinden veya kurumsal Kilise hiyerarşisinin devrettiği yetkiye göre Kilisede güç ve otoritenin kullanılmasına bir şekilde katkı sağlamaktadırlar.³⁴⁰

Böylece, özerklik dereceleri ne olursa olsun, bir piskoposluktaki pastoral yerleştirmeleri ne olursa olsun, dini cemaatler, piskoposluk başkanının gözetimi altında ve pastoral konularda onun sorumluluğu altında çalışmaktadırlar. Çoğu dini tarikat, siyasi otoriteler aracılığıyla ülke ile bir anlaşma imzalamıştır. Haiti hükümeti ile anlaşma yapmış olan en güçlü Hristiyan cemaatleri arasında 6 Nisan 1944'te Kutsal Kalbin Kardeşleri Cemaati, 19 Aralık 1947 tarihinde "Lekesiz Meryem Obla Misyonerler Cemaati", Mart 1944'te Kutsal Haç Babaları, 17 Haziran 1948 tarihinde Azize Teresa'nın Küçük Kız kardeşleri Derneği, 1953 yılında Kanada tarafından gönderilen ilk nesil Cizvitler Haiti'ye ulaşmıştır. 19 Mart 1977 tarihinde Aziz Pavlus de Chartres Rahibelerinin Cemaati, 1985'te "Hristiyan Öğretim Kardeşleri" gibi cemaatler yer almaktadır.³⁴¹

Haiti'de hem erkek hem de kadınlardan oluşan cemaatler olmak üzere yaklaşık elli dini cemaat bulunmaktadır. Bu cemaatler ve kıtalardan gelmektedirler ve kendi misyonlarına göre yaşamaya çalışmaktadırlar. Bu cemaatler Haiti'deki Kilisenin ana müdahale alanları olan, eğitim sektöründe, sosyal hizmetlerde, sağlık hizmetlerinde, toplumsal kalkınma ve kilisenin çeşitli bölgelerinde bulunan Hristiyan yapılarda yer almaktadırlar.³⁴²

Yabancı cemaatler karşılaştırıldığında, yerli cemaatler, dini hayatı kültürleştirme çabası olsa bile, az sayıda bulunmaktadır. Cemaat kurucularının çoğu yabancılardan oluşmaktadır ve bu sebepten dolayı yeni yerli cemaat üyeleri bu kalıptan çıkmakta zorluk çekmektedirler. Yerli cemaat üyeleri çoğu zaman, kendilerini kanonik olarak tanıtmak için kurumsallaştırılan yetkililerin ilgisizliği veya ihmali nedeniyle kendilerine bir yer

³⁴⁰ Louis Gabriel Blot, *L'Église Catholique Dans L'espace Socio-Politique Haïtien (1980-2002)* (Canada: Université De Montréal, Arts en Sciences, Doktora Tezi, 2004), 42.

³⁴¹ Blot, *L'Église Catholique*, 42.

³⁴² Blot, *L'Église Catholique*, 43.

açmakta zorluk çekmektedirler.

Bu dinî cemaatler, Katolik Kilisesi'nin Haiti nüfusu üzerindeki kontrolünü sürdürmesinin aracıdır. Bir yandan kaliteli ve pahalı okullar inşa ederek ülkenin elitlerine Kilise'nin tasarladığı program çerçevesinde dini eğitimi vermişlerdir diğer yandan dezavantajlı mahallelerde yoksul insanlar için okullar inşa etmişlerdir. Her cemaat, farklı misyonlara sahip ve farklı bir sektörde çalışıyor olsa da her zaman Haiti'deki Kilisenin varlığını teşvik etmeyi ve gücünü artırmayı amaçlamaktadırlar.³⁴³

2.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsani Yardım Faaliyetleri

Bir bölgenin sadece sınırlandırılması, Kilisenin güç kullanması ve piskoposlara güçlerini kullanmalarını temin etmesi için çok dar bir çerçeve haline gelmiştir. Bu kapsamda 1931 yılında bütün laik hareketlerin aynı düşünce altında ve üniter bir teşkilatta bir araya getirmek üzere Katolik Eylem hareketlerinin kurumsallaşması gerçekleşmiştir.³⁴⁴

Katolik STK'lar, faaliyetleri organize etmek amacıyla bir lider ile (genellikle bir rahip veya hiyerarşiye veya bir piskoposa çok yakın bir kişi) ve piskoposluk veya bölgesel cemaat liderleri ile tüm bölgede çalışmalarına devam etmiştir. Bu hareketler Kilisede çok sayıdadır ve tüm yaş ve cinsiyet kategorilerinin yanı sıra havarilik ve sosyal faaliyetin tüm sektörlerini etkilemektedirler. Düzenli olarak toplantı düzenlemektedirler. Her toplantının başında özel dualar etmektedirler. Toplantılarında hastane, hapishane, mahalle, iyilik ziyaretleri gibi sosyal faaliyetler hakkında bilgiler paylaşılmaktadır.³⁴⁵

Bu toplantılar, üyelere hem dini hem de sosyal faaliyetleri, tefekkür ederek değerlendirme fırsatı vermektedir. Bu hareketlerin arasında Haiti'de öne çıkanlar arasında

³⁴³ Blot, *L'Église Catholique*, 44.

³⁴⁴ Blot, *L'Église Catholique*, 46; Roger Mehl, *Prêtres, pasteurs et rabbins dans la société contemporaine* (Paris: Les Editions du Cerf, 1982), 67.

³⁴⁵ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 58.

Meryem Lejyonu, Kutsal Aile ve Üçüncü Tarikat adlı yapılar bulunmaktadır. Gençlik hareketlerine gelince, Katolik Öğrenci Gençliği (JEC veya Jecist) ve farklı yaş gruplarına karşılık gelen farklı bölümlere sahip Efkaristik Gençlik Hareketi (MEJ) yer almaktadır. Bu yapılar genelde dini cemaatler tarafından yönetilen okullar düzeyinde bulunmaktadır.³⁴⁶

Bu hareketler, Hristiyanlığın değerlerini yaymak için her yaşa yönelik sosyal faaliyetler oluşturmuştur. Kuruluşlarının faaliyetleri okullara, hastanelere, sağlık merkezlerine ve kamusal yaşamın diğer alanlarına kadar uzanmaktadır. Haiti’de Hristiyan olmamak marjinalleşmenin bir nedeni olabileceğinden, bu derneklerin bir parçası olmak da belirli bir sosyal entegrasyonu gerekli kılmıştır.

2.3. Eğitim Sistemi

Bağımsızlıktan sonra eğitim, devlet başkanları için öncelik olarak tanımlanmamıştır. Bazı devlet başkanları için sömürgecilerin olası geri dönüşüne karşı hazırlık yapmanın gerekli olduğu düşünülmüş, diğerleri eğitim bir sosyal sınıf meselesi olarak değerlendirilmiştir. Çok az devlet başkanı eğitimi bu genç ulusa ulaştırmaya çalışmıştır. Yarım asırlık bağımsızlıktan sonra durum pek değişmemiştir, dönemin hükümeti Vatikan ile 1860 Antlaşması yani Haiti eğitimine yatırım yapma yetkisi veren bir sözleşme imzalamıştır. Bu durumda özellikle büyük şehirlerde kurulan dini okullar içinde azınlıkta olan elit bir grubun gelişimini desteklemiştir.³⁴⁷

Haiti eğitim sisteminin kökenleri, sömürgecilik ve kölelik zamanında yürürlükte olan eğitim uygulamalarından gelmektedir. Eski Fransız sömürgecilerin miras bıraktığı

³⁴⁶ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 59.

³⁴⁷ Pierre Enocque Francois, *Système Éducatif Et Abandon Social En Haïti. Cas des enfants et des jeunes de la rue* (Paris: Editions univarsitaires européennes, 2009), 18.

eğitim modeliyle şekillenen kurucular, Haiti'nin bağımsızlığından sonra onu yeniden üretmişlerdir. Haiti eğitim sistemi, sosyal sınıfların ayrılmasıyla dikkat çekmektedir. Sistemin başlangıcından itibaren, ilk Haiti hükümetleri altında, mevcut birkaç ulusal okul mülk sahibi sınıfların koruması altında bulunmuştur. 1860 Antlaşmasının imzalanması, Haiti Devleti için, özellikle dönemin Cumhurbaşkanı olan Fabre Nicolas Geffrard hükümetinin ülkede eğitimi teşvik etmesi için bir araç olmuştur. Geffrard, ülke çapında okullar kurma ve fazla sayıda çocuğun eğitime erişimini kolaylaştırma arzusuyla yanıp tutuşurken, Katolik kilisesine ekonomik ayrıcalıklar vererek açık ve kesin hedefler peşinde koşmuştur.³⁴⁸

Fransız misyonerlerin Haiti'ye gelişi, eğitim sistemlerinin planının kurulmasına yol açmıştır. Kurulduktan sonra, dini cemaatler ülke çapında kademeli olarak okullar kurmaya ve o zamandan itibaren Haiti'deki eğitim sistemini şekillendirmeye başlamışlardır. Bu sebeple Katolik Kilisesi, Haiti'deki eğitimin örgütlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Haiti devleti bu cemaatlere büyük maddi desteklerde bulunduğu için dolayı cemaat okulları tarafından sağlanan eğitim kalitesi, devlet okullarından çok daha üstün hale gelmiştir. Böylece, cemaat okullarının öğrencilerinin, devlet okullardan açıkça farklı olduğu tespit edilmiştir. Zengin sınıfının çocukları cemaat okullarına, işçi sınıfının çocukları ise devlet okullarına yönlendirilmiştir.³⁴⁹ İlaveten devlet okulları devlete hizmet etmiş vatandaşların çocuklarına ayrılmıştır.³⁵⁰

Haiti Devleti ile Vatikan (Katolik Kilisesi) arasında imzalanan 1860 Antlaşması'nın ardından, cemaat okulları Hristiyan elitleri eğitmek için Haiti'ye davet edilmiştir. Zengin sınıflardan gelen çocuklar, giderek artan işçi sınıfı çocuklarından dolayı devlet okullarını terk etmeye başlamıştır ve Haiti gençliğine daha kaliteli eğitim veren Katolik okullarına gitmeye başlamışlardır. Bu karar ile birlikte zengin ve işçi sınıfı

³⁴⁸ Francois, *Système Éducatif*, 90.

³⁴⁹ Francois, *Système Éducatif*, 9.

³⁵⁰ Dantes Bellegarde, *Haiti et ses Problèmes Montréal* (Canada: Éditions B. Valiquette, 1941), 61-62.

arasında bulunan uçurum daha da açılmıştır.³⁵¹

Bir asır sonra, 1970'lerden itibaren, eğitim talebinin baskısı ile karşı karşıya kalan cemaatçi Katolik okulları, çalışan sınıflardan çocuklar ile varlıklı sınıflardan gelen çocuklar arasında ayrışan mekânlar haline gelmiştir. Sınıf ayrımı ve ayırım ilkesini sürdürmek için varlıklı ailelerin çocukları, uluslararası okulların saflarını doldurmak için cemaate dayalı Katolik okullarına gitmişlerdir. Haiti eğitim sistemi, bugün bile, bu ilk kuruluşlar sırasında temelinde yatan düşünceye uygun olarak, zenginlere iyi eğitim imkânı sağlamak ve ekonomik durumu olmayanları kaliteli bir eğitimden maruz bırakmak olmuştur.³⁵²

³⁵¹ Bellegarde, Haiti, 63-65.

³⁵² Francois, *Système Éducatif*, 90.

3. Haiti’de Protestanlığın Gelişim Süreci

Birçok tarihi belgeye göre, Haiti’de Kölelik döneminden bu yana Katoliklik, Haiti’deki en yaygın Hristiyan mezhebi olmuştur. Bu sürecin Haiti’nin tarih boyunca zayıfladığı ve güçlendiği zamanlar olmuştur. Haiti’nin bağımsızlığını takiben, Roma Katolik Kilisesi’nin gücünün azalması, Protestan akımlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Her ne kadar 1860 yılında Haiti hükümeti Vatikan ile bir Antlaşma imzalamış olsa da Protestan kurumların Anglo-Sakson güçlerin desteğiyle yıllar içinde Haiti’deki varlıkları güçlendirmişlerdir.³⁵³

Bugün mevcut verilere göre, Haiti nüfusunun Hristiyan olan %85’inin %50 Katolik ve %35 Protestan’dır.³⁵⁴ Roma Katolik Kilisesi’nin halkın sosyo-ekonomik ve manevi ihtiyaçlarını karşılama hususunda yetersiz kalmasından dolayı, Protestan aktörlerin popülist yaklaşımları, yenilikçi tutumları aracılığıyla Protestanlık Haiti’de hızlı bir şekilde yayılmıştır. Roma Katolik Kilisesi ile Protestan hareketi arasındaki bu mücadele, yıllar içinde Haiti’de tamamen farklı bir Hristiyanlık anlayışı ve yaklaşımın doğmasına sebep olmuştur.³⁵⁵

3.1. Protestanlık Anlayışının Oluşum Evreleri

Ekim 1517 yılında, Augustinian Cemaatine mensup keşiş Martin Luther, Wittenberg Kalesi’nin kapısına papalık “hoşgörülerine” karşı 95 tezini asarak Katolik Kilisesi’nin uyguladığı bazı yöntemlere açıkça karşı olduğunu ifade etmiştir. Protestanlık, XVI. yüzyılda Martin Luther liderliğinde reform hareketiyle başlayıp Ulrich

³⁵³ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 58.

³⁵⁴ Wikipedia, “Religion en Haïti” (Erişim 12 Ağustos 2022).

³⁵⁵ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 59.

Zwingli ve John Calvin gibi Hristiyan ilahiyatçılar tarafından geliştirilen teolojik bir yaklaşım ve bunun neticesi olarak ortaya çıkan kiliseler ve cemaatler topluluğunu ifade etmektedir.³⁵⁶

Bu kırılma eylemi, yeni bir Hristiyanlık akımı olan Protestanlığın temellerini atan bir reform hareketinin başlangıcı olarak görülmektedir.³⁵⁷ Protestanlık terimi, Kutsal İmparatorluğun Lüteriyan devletlerinin, Katolik çoğunluklu Speyer'in ikinci dönemi (1529) sırasında alınan önlemlere karşı eylemlerden gelmektedir. Hristiyanlığın üç ana kolundan biri olan Protestanlık, XVI. yüzyılda Batı Hristiyanlıktaki bir iç kırılmadan doğmuştur.³⁵⁸ Birliği hiyerarşik yapısına bağlı olan Katolik Kilisesi'nden farklı olarak Protestanlık, kökeninden itibaren farklı dini ve hatta ulusal hassasiyetleri ifade eden bir grup Kiliseden oluşmuştur. Protestanlık akımı zorunlu olarak bölünme fikrini ima etmeden, Reform Kiliseleri gelişme, değişim ve yenilenme arzularında ısrar etmektedir.³⁵⁹

1492 yılından beri Katoliklik, Saint Domingue kolonisinde Hristiyanlığı resmi olarak temsil etmiştir, fakat bazı çalışmalara göre o dönemde bile az da olsa Protestan izleri tespit edilmiştir. Protestanlık akımı, bağımsızlık ilanından (1804) sonra Haiti'de gelişmiştir. Haiti'nin bağımsızlığından sonra Katolik Kilisesi, sömürgecinin başlangıcından itibaren ülkede sahip olduğu etkiyi kaybetmiştir.³⁶⁰ Haitili bir din sosyoloğu olan Charles Poisset Romain, Protestanlığın Haiti'ye girişini ve faaliyetlerini açıklamak için kapsamlı çalışmalar yapmıştır. Kendisi, Haiti Protestanlığı tarihinde dört

³⁵⁶ Jacques Waardenburg, "Protestanlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 34/351-354.

³⁵⁷ Daniel Krähenbühl, *Le Protestantisme, un visage du Christianisme* (France: Fédération Protestante, 2001), 6-9.

³⁵⁸ Krähenbühl, *Le Protestantisme*, 10-11.

³⁵⁹ Krähenbühl, *Le Protestantisme*, 12-16.

³⁶⁰ A. Sell, *La compétitivité future des économies africaines* (Paris: Karthala, 1999), 237.

ana dönem belirlemiştir. Bahse konu dönemleri şu şekilde sıralamıştır; Kuruluş dönemi, Yayılma dönemi, Kurumsallaşma dönemi ve Entegrasyon Dönemi.³⁶¹

3.1.1. Kuruluş Dönemi: 1816-1860

Protestanlığın Haiti'ye resmi girişi bağımsızlıktan sonra 1816 yılına dayanmaktadır. Kuruluş dönemi olarak bilinen, 1816-1860 yıllar arasında Haiti'de Protestan misyonerler yerleşmeye başlamışlardır. Jules Casséus, Edner A. Jeanty ve C. P. Romain gibi yazarlar, Fransız Etienne de Grellet'in ülkenin bağımsızlığından sonra Haiti topraklarına ayak basan ilk Protestan misyoner olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Protestanlık Dostlar Cemiyeti mensubu olan Etienne de Grellet ve arkadaşı John Hancock tarafından Haiti'ye Protestanlık girmiştir ve 16 Temmuz 1816 tarihinde Haiti'nin Güneyinde yer alan Les Cayes şehrine demir atmışlardır.³⁶²

Bu ilk temas herhangi bir büyük engelle karşılaşmamıştır ve bu dönemde Haiti Devleti'nin desteklerinden bile yararlanmışlardır. Bu ilk Protestan misyonerler Haitililere “İsa'da Kurtuluşun Müjdesi” teması ile Protestanlığı tanıtmaya başlamış ve bu ise dönemin Haiti Cumhurbaşkanı'nın onayı ile gerçekleşmiştir. 11 Ağustos 1816 tarihinde, Haiti Cumhurbaşkanı Alexandre Pétion'un talebi üzerine Etienne de Grellet, başket Port-au-Prince'nin eski katedralinde birinci toplantı ve 18 Ağustos 1816 tarihinde ulusal sarayın “Peristilinin” (Vodu tapınağı) önünde Alexandre Pestion'nun huzurunda ikinci toplantıyı düzenlemiştir.³⁶³

Protestanlığın Haiti'ye girişinin oldukça sıcak karşılandığını belirtmek gerekmektedir. Resmi otoritelerin Protestanlığa olan tutumları, Haiti Protestanlığının gelişinin resmi karakterini göstermiştir. İlk Protestan misyonerlerin gelişinden bir yıl

³⁶¹ Charles-Poisset Romain, *Le protestantisme dans la société haïtienne: contribution à l'étude sociologique d'une religion* (France: Henri Deschamps, 1986), 45.

³⁶² Romain, *Le protestantisme*, 47.

³⁶³ Romain, *Le protestantisme*, 22-23.

sonra, Şubat 1817 döneminde, Haiti'nin başkenti Port-au-Prince'de iki şahıs daha ortaya çıkmıştır. Onlar, bugün Haiti şubesi Haiti Metodist Kilisesi adını alan İngiltere Wesleyan Kilisesi'nin iki misyoneri olan John Brown ve James Catts olarak bilinmektedir.³⁶⁴

Ancak, Haiti Protestanlığının ilk dönemlerinde iç çatışmalar yaşamıştır. Nitekim, 1818 yılında küçük bir Metodist Cemiyeti kurulmuştur. Haiti'ye yeni giriş sağlamış olan Protestanlık toplulukta muhalefetlere yol açmıştır. Yeni inancın yandaşları ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Brown ve Catts isimli diğer iki Protestan misyonerin ülke dışına çıkması emredilmiştir. Bir yıl sonra, 1819 yılında, iki yeni Metodist papaz, Elliot Jones ve William Woodis Harvey, Haiti Kuzey bölgesinde yer alan Kral I. Henry Kuzey Krallığı'na ulaşmışlardır.³⁶⁵

Protestanlığın Haiti'ye gelişi her ne kadar ilk başlarda Haiti'nin resmi makamlar tarafından sıcak karşılansa da Protestanlığı Haiti'ye entegre etme süreci sonuç vermemiştir. 1819 yılının sonuna özellikle çok büyük bir zulüm dönemi damgasını vurmuştur. Protestanların toplum içinde toplanmaları yasaklanmıştır. Sonuç olarak, Haiti'deki ilk dönem Protestanlar, hapis ve diğer utanç verici cezalardan kaçınmak için gizlice toplanmaya başlamışlardır. Bu zulmün arkasında Haiti'de tek bir Hristiyan mezhebi olan Katolikliğin olmasını isteyen Katolik din adamları olduğu düşünülmektedir.³⁶⁶

3.1.2. Yayılma ve Deneme Dönemi: 1860-1920

1860-1920 yılları Haiti'de Protestanlığın Yayılma Dönemi olarak adlandırılmıştır. O dönemde misyonerler canları pahasına Protestanlığı ülke geneline yaymaya

³⁶⁴ Romain, *Le protestantisme*, 26.

³⁶⁵ Romain, *Le protestantisme*, 27.

³⁶⁶ Romain, *Le protestantisme*, 27.

çalışmışlardır. Bunu yapmak için çeşitli Evanjelizasyon yöntemleri kullanmışlardır. Bu kapsamda, Protestan kilisesi, halkın güvenini kazanmak ve Protestanlık çerçevesinde İsa'nın öğretilerini yaymak için Haitili siyahilerin evanjelizasyon çalışmaları, halka Protestan temelli kitaplar dağıtılması, okulların inşa edilmesi gibi yöntemleri hayata geçirmiştir.

Haiti Cumhurbaşkanı olan Faustin Soulouque döneminde Protestanlığın, Haiti'nin siyaseti ile bağdaşmadığı görülmüştür. Bu çerçevede ülke genelinde Protestan avı başlatılmıştır. Devlet 1860 yılında, orduya asker alma emrini verdikten sonra, başkent Port-au-Prince genelinde pazar günleri ibadetten sonra evinin yolunu tutmuş olan inananları tutuklayarak Protestan olan bu gençleri ele geçirmiştir. Ancak zulümler Haiti Protestan kesimini zayıflatmamıştır. Çünkü liderler diğer misyonerleri ülke çapında evanjelizasyon çalışmalarına devam etmeye çağırmıştır.³⁶⁷

3.1.3. Kurumsallaşma Dönemi: 1920-1960

1920-1960 döneminde Baptistler Haiti'ye giriş yapmıştır. Bu aşamadan sonra Protestan sahnesinde iki grup öne çıkmıştır. Bunlar Bağımsız Baptistler ve son zamanlardaki Amerikan Baptistler'dir. Aynı dönemde Jemima Straight³⁶⁸ ve Fransız papaz Elie Marc³⁶⁹, Haiti'nin Kuzeyine yerleşmiştir. Bu misyonerlerin çalışmaları neticesinde, Kuzey ve Artibonite bölgelerinde Evanjelizm öğretileri yayılmıştır. Papaz Ruben'in çalışması Haiti Baptisme akımını büyük ölçüde etkilemiştir. Oğlu Ruben Marc,

³⁶⁷ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 62.

³⁶⁸ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 53; Jemima Straight 1860 yılında Haiti'ye gelmiştir ve Philadelphia, Nicetown Baptist Kilisesi'nden Bayan Collins'in mali desteği sayesinde Sainte Suzanne'a (kuzey) yerleşmiştir. Sainte Suzanne şehrinde Evanjelizasyon çalışmaları yapmak üzere bir okul inşa etmiştir. Bu bağlamda kendisine dönemin Cumhurbaşkanı Hyppolite'ye tebriklerini sunarak ayda 10 dolar sübvansiyon vermiştir.

³⁶⁹ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 53; Elie Marc, Newton İlahiyat Enstitüsü'nden, aslen Reims'ten Reform inancına sahip genç bir Fransız öğrencisi olduğu aktarılmıştır. 1894'te, Jémima ölmeden kısa bir süre önce Haiti'ye gelme çağrısına cevap vermiştir.

elli yıldan fazla bir süre Port-au-Prince’de ülkedeki en büyük Protestan cemaatine liderlik etmiştir.

Bu dönemde diğer iki Protestan cemaati ortaya çıkmıştır. 1905 yılında adı Michel Nord Isaac olan eski bir Metodist vaizle Haiti Adventizmi ve 1916 yılında başka bir Metodist olan Henri Ormonde McConnell ile Haiti Wesleyan Kilisesi doğmuştur. Haiti’ye giriş sağladığından beri Protestanlık bünyesinde çeşitli bölünmeler yaşanmıştır. Ancak bu bölünmeler Protestanlığın Haiti’de yayılmasına destekte olmuştur.³⁷⁰

Protestanlığın gelişinden ve özellikle Pentekostalizm’in yayılışıyla birlikte, birçok kişi bu hareketi karanlığın güçlerine karşı savaşmanın bir aracı olarak görmüştür. Protestan Hristiyanlar bu hareketle “loa’nın” (Vodu’da tanrılara verilen isim) lanetlerinden kurtulacaklarına inanmışlardır. Pentekostalizm, 1928’de Amerikan işgali (1915-1934) sırasında Haiti’de ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki en büyük siyahi kiliseden bir misyoner, Port-au-Prince’de bir kilise açmıştır. Ancak 1980’lere kadar Pentekostalizm’in niceliksel bir yayılma yaşamamıştır.³⁷¹ Misyonerler ve Protestan cemaatler, İncil’i yaymanın sadece Tanrı’nın sözünü dünyaya duyurmaktan ibaret olmadığını, her şeyden önce farklı bir yaşama çağrı olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre İsa ile karşılaşma, yalnızca ruhsal açıdan değil, aynı zamanda fiziksel ve maddi düzeyde de bir yaşam değişikliği getirmelidir. Protestanlığın yayılma ve sağlamlaşma sürecinde önemli rol oynayan bir diğer önemli faktör ise, Pentekostal hareketin Haiti’ye girmesi olmuştur.

Pentekostal hareketi Haiti’ye giriş sağladıktan sonra Haiti’deki Protestanlık hareketi güç kazanmıştır. Uzmanlara göre Pentekostalizm’in Haiti’deki başarısında iki ana neden bulunmaktadır. Birinci neden her şeyden önce, vaazlar vodu tanrılarını şeytanlaştırsa bile, insanların kendilerini Pentikost meclislerinin içinde kendilerini

³⁷⁰ Romain, *Le protestantisme*, 55.

³⁷¹ André Corten, *Pentecôtisme, Baptisme Et Système Politique En Haïti, Histoire, Monde Et Cultures Religieuses* (Paris: Karhtala, 2014), 119-132.

yabancı hissetmemişlerdir. Toplantılar şarkılardan oluşmaktadır, Kutsal Ruh'un transı şeklinde danslar, rüyaların ifadesi, bireysel tanıklıklar, paradoksal olarak vudu ritüelleri ve inançlarıyla uyumlu olarak ibadet edilmektedir.³⁷²

Pentekostalizm'in başarısının ikinci nedeni, işçi sınıfı mahallelerinde ve aynı zamanda taşrada ve kırsal kesimde devlet temsillerinin olmamasıdır. İkinci neden Pentikostallar'ın insanların sorunlarına çözüm bulmak arayışında olduklarını iddia etmelerinden kaynaklanmaktadır. Katolik Kilisesinin aksine Mesih'in öğretileri halkın anlayacağı dilde aktarılmıştır. Haiti Pentikostalizmi, konsolidasyon ve yenilenme dönemi arasındaki geçişi sağlamıştır.

3.1.4. Entegrasyon Dönemi: 1960'dan Günümüze

Protestanlık bugün Haiti toplumunda önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, Protestanlar siyasete karanlık bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Haiti'deki Protestan topluluğunun siyasete karşı olumsuz ön yargılara sahip olduğu bilinmektedir. Bazen sosyal gerçeklikleri görmezden gelerek Protestanlar dünyada yaşadıklarını unutarak melexi veya marjinal bir davranış sergilemektedirler. Çünkü geleneksel olarak Protestanlar siyasetin Hristiyanlar için tabu bir bölge olduğunu inanmaktadırlar. Onlara göre siyaset, paganları ve dünya insanlarını ilgilendiren bir konudur. Bundan dolayı Haiti'deki bazı Protestan Hristiyanlar için siyasi bir partiye üye olmak ve hatta oy kullanmak olumsuz olarak değerlendirilmektedir.³⁷³

Haiti Protestan sınıfı düzeyinde siyasetin bu reddinin temelinde birkaç faktör yatmaktadır. Her şeyden önce, birçok Evanjelik Protestan siyaseti kirli bir şey olarak

³⁷² Corten, *Pentecôtisme*, 92-93.

³⁷³ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 62.

görmektedir. Protestan dünyasında yaygın bir görüşe göre siyasi bir görev icra edilmesi kibir, yalancılık, ikiyüzlülük, ihanet, iftira, kıskançlık, nefret, cinayet gibi birçok günah ve kötülüğü içinde barındırır. Ayrıca İsa'nın Havarilerine siyaset yapmayı öğretmediğine de inanmaktadırlar.³⁷⁴

Haitili Protestan Hristiyanların siyaseti reddetmelerinin ikinci nedeni siyaset hakkında yetersiz bilgi sahibi olduklarını düşünmeleridir. Siyasetin gerçek anlamını ile ilgili yeterince objektif yaklaşmadığından dolayı siyaset olumsuz bir alan olarak değerlendirilmiştir. Siyasetin şehrin iyi yönetimiyle ilgili olduğunu kabul etmemektedirler. Bu bağlamda İncil'in şu sözlerine dikkat edilmediği görülmektedir; Şehrin iyiliğini arayın çünkü mutluluğunuz ona bağlıdır.³⁷⁵

Üçüncü sebep ise korkudur. Çünkü Haiti'de siyaset en güçlülerin alanı olarak değerlendirilmektedir. Haiti'de siyasi gücün kaba kuvvet ve şiddet kullanarak kazanıldığı görüşü yaygındır. Çoğu durumda, siyaset ile uğraşanlar en yetenekli insanlar değil, bağlantıları en güçlü insanlardır. Bu nedenle birçok Protestan Hristiyan, özellikle seçim zamanlarında, her zaman şiddetin eşlik ettiği siyasi angajman riskini almaktan korkmaktadırlar.³⁷⁶ Ayrıca, özellikle Hristiyan olmayanlarla uzlaşmaya varmaktan da korkmaktadırlar çünkü uzlaşmaların bazen herhangi bir ahlaki ilkedен uzak olabileceğini düşünmektedirler.

Protestan liderler siyasete olan korkularını aşarak Haiti siyasetine entegre olmaya karar veren bir Protestan nesli doğurmuşlardır. Bilindiği kadarıyla 1957 yılında Protestanlar, Haiti siyasetini bütünleştirmek için ilk girişimde bulundular. Episkopal Kilisesi'nden Amerikalı Piskopos Alfred Voegeli, ülkedeki Amerikan Büyükelçiliğini François Duvalier'in Haiti'deki adaylığını kabul etmeye ikna etmiştir. Bu hareketi ile birlikte Protestan Kilisesi Haiti'nin siyaset dünyasına giriş yapmıştır.³⁷⁷

³⁷⁴ Fritz Fontus, *Le chrétien et la politique* (Paris: Karthala, 2003), 3.

³⁷⁵ Yereya, 29:7.

³⁷⁶ Casseus, *L'Eglise*, 76.

³⁷⁷ Casseus, *L'Eglise*, 76-77

İlk Protestan Hristiyan senatörlerden biri olan Emmanuel Moreau 1960 yılının aralık ayında tutuklanmıştır. Bugün Haiti genelinde Protestan Hristiyan siyasi partiler, milletvekilleri ve senatörler bulunmaktadır. Bu dönemin en temel özelliği Protestanların siyasete girmeleri olmuştur. O döneme kadar ağırlıklı olarak Katolik mensupların ellerinde bulunan siyasi ve ekonomik alanlar bu aşamadan sonra Protestanların özellikle Pentekostal kilisesinin eline geçmeye başlamıştır.³⁷⁸

³⁷⁸ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 255-258.

4. Protestan Misyonerlik Faaliyetleri

4.1. Ana dilin (Haiti Kreyolu) Kullanılması

Genel olarak dil, çok dilli topluluklarda dinlerin işleyişinde sembolik ve önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, Haiti’de, çoğu kilise ülkenin resmi dillerinden biri veya diğeri olan Kreyol ve Fransızca için bir eğilim geliştirmiştir. Bu eğilim genellikle insanların dillere ve onlarla geliştirdikleri ilişkilere ilişkin temsillerinin doğal sonucudur. Özellikle Pentikostaller arasında Glossolaliayı (Yabancı dillerde konuşmak) kullanmak yaygın olsa da, Protestan çevrelerinde İngilizcenin kullanımı daha yaygındır.³⁷⁹

Protestanlığın 1816 yılında Haiti’ye gelmesiyle, çoğu kilise lideri, aslında Haiti Kreyolunu bilmeyen yabancılar, Haiti Kreyolunu öğrenme, dilsel ve dini uygulamalarına dâhil etme ihtiyacını duymuşlardır. Böylece, başlangıçtan beri Haiti Kreyolu, tek dilli Haiti Kreyolu konuşan kitlelere her zaman yakın olan Pentekostalizm’in baskın dili olmuştur. Pentekostalizm, çoğunlukla Haiti Kreyolu konuşan fakir kitlelere yakın olmanın her zaman gerekli olduğunu erken anlamıştır. Protestan ayinleri sırasında söylenen şarkılar veya ilahiler uzun dönem boyunca sadece Fransızca dilinde yapılmıştır. Bunları Haiti Kreyoluna çevirmek veya uyarlamak oldukça uzun zaman almıştır.³⁸⁰

Haiti’deki İngilizce konuşan misyonerler tarafından getirilen Protestan akımları Baptist, Pentecostal ve Adventist’tir. Onlar Haiti’deki Evanjelizasyon faaliyetlerinin başarılı olması için Haitililere kendi ana dillerinde eğitim imkânı sağlamayı amaçlamışlardır. Bu nedenle, başlangıçtan itibaren Haiti Kreyolu, özellikle Pentekostaller arasında çeşitli Protestan mezheplerinin uygulamalarında en yaygın dil hâline gelmiştir.

³⁷⁹ Vijonet Demero-Samuel Regulus, *Deux siècles de protestantisme en Haïti (1816-2016)* (Canada: Éditions science et bien commun Québec, 2017), 163.

³⁸⁰ Demero-Regulus, *Deux siècles de protestantisme*, 164.

Katolik rahipler, bunun aksine ayinleri uzun bir süre Latin dilinde vermeye devam etmişlerdir. Sonraki dönemlerde Fransızca'yı kullanmaya başlamışlardır. 1970 yılların sonlarına doğru, Haiti Kreyolu Fransızca ile birlikte kullanılmıştır ve Latince o zamandan beri Kilise tarafından ihmal edilmeye başlanmıştır.³⁸¹

Protestanların Haiti Kreyolunu resmi ve dinî törenlerde kullanılmasına kadar hiçbir resmi kurum tarafından tercih edilmemekteydi. Bu Haiti’de Protestanlığın varlığını güçlendiren bir unsurdur. Bu yöntemle okuma yazma bilmeyen kitleler, yalnızca Haitili zenginlerine odaklanan Roma Katolik Kilisesi’ne bir alternatif bulabilmiştir. Uzak bölgelerde devlet yetkililerinin yokluğu, yalnızca ülkenin çeşitli bölgelerine yerleşmeyi hayal eden Protestan misyonerler için serbest bir alan bırakmıştır. Protestanlar Haiti Kreyolunu kullanarak Haiti devleti tarafından unutulmuş eğitimsiz kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Bu aynı zamanda Haiti’deki Protestan Kilisesi’nin evanjelizasyon projesini de kolaylaştırmıştır. Günümüzde kiliselerde her iki dil de mevcuttur, ancak Fransızca daha yaygındır ve her şeyden önce Fransızca özel günlerde kullanılmaktadır.

4.2. Neo-Pentekostalizm

Haiti’de bulunan Protestanlığın bünyesinde farklı dallar yer almaktadır, ancak aralarında en çok öne çıkan Pentekostalizm olduğu bilinmektedir. Mevcut verilere göre, Pentekostalizm Haiti’ye resmi girişinin ABD’nin Haiti’yi 28 Temmuz 1915- 1 Ağustos 1934 tarihleri arasında işgal ettiği dönem arasında olduğu kabul edilmektedir. Birçok tarihçi, Pentekostalizm’in 1929 yılında Haiti’ye yerleştiği konusunda hemfikirler. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki en büyük siyahi kiliseden bir misyoner, Port-au-Prince’de bir kilise açmıştır ve ayin düzenlemeye başlamıştır. Pentekostalizm’in

³⁸¹ Demero-Regulus, *Deux siècles de protestantisme*, 165.

adaptasyon süreci yavaş yapılmıştır ve ilk dönemlerde halktan çok fazla ilgi görmemiştir. 1980 yılına kadar Pentikostalizm yavaş bir büyüme yaşamıştır.

Pentekostal Kilisesi bünyesinde yaşanan üçüncü dalga olarak isimlendirilen Neo-Pentekostalizm dünya çapında yenilik getirmiştir. Neo-Pentekostalizm iki kelimeden oluşmaktadır. Birincisi Yunanca kelime olan Neo “yeni” anlamı taşımaktadır. İkincisi Pentekostalizm. Pentekost terimi Grekçe kökenli olup “ellinci gün” anlamına gelmektedir. Neo-Pentikostalizm, Pentekostalizm’in bir çeşidi olan yeni bir Pentekostalizm olarak bilinmektedir. Üçüncü dalga olarak nitelendirilen Neo-Pentekostalizm, mucizeler yoluyla kendini gösteren ve Tanrı’nın büyüklüğünü deneyimlemeyi mümkün kılan Tanrı’nın gücünü vurgulamayı içeren yeni bir müjdeleme yöntemiyle karakterize edilmektedir. Pentekostal Kilisesi’nin bu üçüncü dalgası ve Haiti Kreyolunun ibadet yerlerinde kullanılmasıyla Neo Pentikostalizm, Haiti’nin eğitimsiz ve ihtiyaç sahibi kitleleri tarafından tercih edilen din akımı olmuştur.³⁸²

Neo-Pentekostalizm zaman içinde ülkenin dinî sahnesinde kendisine bir isim yapmıştır. Pentekostalizm genel olarak bu dünyadan çekilmeyi, siyasi ve ekonomik entegrasyonun reddini vaaz etse de Neo-Pentekostalizmin gelişi hareketin felsefesini değiştirecektir. Neo-Pentikostalizm zaman içinde iş yönünü bu Kilise üyelerinin yaşamlarına entegre etmiştir. Bilindiği kadarıyla Neo-Pentekostal hareketi Amerika’da yaşayan ve Neo-Pentekostalizm akımına mensup olan bir grup Haitili AMWAY (American Way/Amerikan Yolu) adlı özel bir şirket aracılığıyla Pentekostal Kilisesi’ne mensup olanlara gelir getirici faaliyet kapsamında Haiti’ye getirmiştir.³⁸³

1950 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan doğrudan satış ağı şirketi olan AMWAY’ın (American Way/Amerikan Yolu) 1990 yılında Haiti’ye girmesi tam olarak Neo-Pentekostal ağlar aracılığıyla olmuştur. Bu kuruluşun temel işleyişi,

³⁸² Demero-Regulus, *Deux siècles de protestantisme*, 167.

³⁸³ Nathalie Luca, “Pentecôtismes Et Esprit D’entreprise En Haïti”, *Archives de Sciences Sociales des Religions* 175 (2016), 94.

işlerini bir müşterinin sadakatinden geliştiren bağımsız distribütörlerin oluşumuna ve yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde uzanan bir satıcı ağının oluşturulmasına dayanmaktadır. Bu yapıda maaş ve sabit gelir bulunmamaktadır. Asıl gelir kişinin satışlarına ve ağlarının boyutuna bağlıdır. Bu nedenle, AMWAY şirketi ile çalışmak isteyen girişimci bir ruh, yani belirli bir risk zevki ve ikna etme yeteneği edinmelidir. Haiti’de AMWAY, günlük tüketim ürünlerinin yanı sıra heterojen sosyal sınıfların talebine uyum sağlayan ev aletleri de sunmuştur.³⁸⁴

Başkent Port-au-Prince’de AMWAY’in çalışanları birkaç yıldır Pentekostal topluluklar içinden işe alınan ekiplerine, yoksulluğa verilecek teolojik anlam ve bundan kurtulma olasılığına karşı tam bir tutum değişikliğine değer vererek başarı arzusu ve gelecek vizyonu aşlamışlardır. Pazar günleri ibadetle aynı saatte gerçekleşen toplantılarda, dağıtıcılar, ürünler veya ağlar hakkında konuşmadan önce dua etmişlerdir.³⁸⁵

AMWAY Şirketi aracılığıyla Haiti’deki Neo-Pentikostalizm, takipçilerinin maddi ve manevi yönlerini birleştirmeye çalışmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, Neo-Protestan hareketi büyük ölçüde ülkenin ekonomik ve siyasi yaşamına entegre olmayı reddeden bir topluluktur. Bu Şirketin gelişiyile çaresiz kalan halk kitleleri, yoksulluğun bir kader değil, çalışma ve girişimcilikle üstesinden gelinebilecek bir şey olduğunu anlamaya başlamıştır.³⁸⁶

Öte yandan, bu şirket Protestan topluluğunun güçlenmesine ve Haiti nüfusunun bu eğilime olan ilgisinin artmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca Haiti’deki Protestan nüfusun artmasına ve ülkedeki Katolik Kilisesi’nin düşüşünün hızlanmasına da katkıda bulunmuştur. Protestan Kilisesi, Haiti’nin sömürgeleştirilmesine katılmamış olabilir, ancak Katolik Kilisesi’nin Haiti’de Hristiyanlığın korunmasına katkıda bulunmasına etki

³⁸⁴ Luca, “Pentecôtismes”, 95.

³⁸⁵ Luca, “Pentecôtismes”, 95.

³⁸⁶ Luca, “Pentecôtismes”, 95.

sağlamıştır ve Neo-Pentekostizm, Haiti'deki Protestan topluluğu tarafından varlıklarını güçlendirmek için kullanılan en iyi araç olmuştur.

Bazı verilere göre Pentekostalizm'in Haiti'ye gelişi, Haiti Protestanlığın mensubu olan kişilerin profilini değiştirerek, Haiti toplumunda daha entegre bir Protestantizmi doğurmuştur. 1996 yılında, büyük şehirlerde Pentekostal kilisesine mensup olan kişi sayısı %14 olarak tahmin edilmiştir. Bu büyüme, tarihi Protestan Kiliselerinin ve hatta karizmatik yenilenme ile Katolik Kilisesinin Pentikostalizasyonunun genel bir sürecinde gerçekleşmiştir.³⁸⁷

³⁸⁷ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 260.

5. Günümüz Hıristiyanlık Anlayışının Topluma Olan Etkileri

Haiti'deki dinî durum oldukça karmaşıktır. Haiti'de yaygın olarak üç büyük akım bulunmaktadır. Bunlar Katoliklik, Protestanlık ve Vodou olarak sıralanabilir. Bu akımlar, Haiti'nin tarihi boyunca halkın sosyal ve manevi yenilenme misyonunu tamamlamak için siyasi, eğitimsel, sosyal ve etik konularda önemli roller oynamıştır.³⁸⁸ Haiti, tarihinin büyük bölümünde ve bugün de ağırlıklı olarak Hıristiyan olmakla birlikte öncelikle Katolik olmuştur. Daha sonra Protestan topluluğu da Haiti'nin dinî sahnesine yerleşmiştir. Hıristiyanlık, Haiti'de beş yüzyıldan fazla bir süredir mevcuttur. Bu mevcudiyet, Hıristiyanlığın ülkenin tüm kurumlarında var olmasına katkı sağlamıştır. Haiti'ye giriş yapan Hıristiyanlık, 1860'tan beri ülkenin resmî dini olmuştur. Aynı zamanda ülkenin manevi yaşamını belirlemiş ve Haiti halkının zihinsel kolonizasyonuna katkıda bulunmuştur. Hıristiyanlığın bu etkisi, nüfusun dinî-kültürel, siyasi ve ekonomik yaşamında hissedilmektedir.

5.1. Dinî-Kültürel Etkiler

Hıristiyanlık, sömürücü yapıların taleplerine itaatkâr bir şekilde yanıt vermek için Haitili kitlelerin davranışlarını şekillendirme yeteneğine sahiptir günümüz Haiti'si için bunun hala geçerli olduğunu söylememiz mümkündür. Hıristiyanlık her zaman devlet ve genel olarak nüfus üzerinde muazzam bir güce sahip olmuştur. Haiti'deki Hıristiyanlık, çeşitli sosyal ve dinî kurumlar aracılığıyla, sömürü güçlerine körü körüne itaat etmeyi vaaz etmektedir ve her türlü isyanı vazgeçirmektedir.³⁸⁹ Bu, durum Kilisenin siyahi

³⁸⁸ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 44.

³⁸⁹ Demero-Regulus, *Deux siècles de protestantisme*, 5.

insanlara köleliğin Tanrı'nın iradesi olduğunu ve bunun için minnettar olmaları gerektiğini öğrettiği sömürge durumunu hatırlatmaktadır.

Haiti'deki Hristiyanlık anlayışında eğitimsiz insanlar için bir tür sosyal tehlikeyi temsil eden doktrinsel bir vurgu bulunmaktadır. İncilin ayetlerinin arka planı, tarihi süreci ve vurgulanan konuları bilmeden İncili harfiyen uygulamaya çalışmışlardır. Bu doktrin meselesi, yoksulların ve azgelişmiş kitlelerin varlıklarını, yaratıcılıklarını toplumda tam birer insan olarak ortaya koymalarını engellemektedir. Bu bağlamda doğal ve sosyal olaylarla karşı karşıya kalan eğitimsiz Hristiyanlar; kötü hava koşulları, kazalar, doğumlar, hastalıklar, ölüm, mevcut sistem tarafından bir sosyal sınıfın yoksullaşması, gibi sorunların nedenini ve çözümünü büyü ve kötü spekülasyonlarda aramaktadırlar.³⁹⁰

Hristiyanlık, yoksulları, tutsakları, mazlumlara kurtarmak için yalnızca Tanrı'dan yardım istenmesini öğretmektedir. Aynı zamanda yılın belli periyotlarında toplu dua faaliyetinin düzenlenmesini ve başlatılmasını teşvik etmektedir. Ancak kalkınma için veya yoksullukla mücadele eden kuruluşlardan hesap sormak, devletten haklarını aramak gibi önemli konulardan bahsetmemektedir.³⁹¹

Günümüz Haiti'sinde her alan ve koşulda Katoliklik etkisini devam ettirmektedir. Her pazar günü halk kiliselere giderek ibadetlerini yerine getirmektedirler. Haiti halkı için Katolik mezhebinin dinî boyutunun yanı sıra bir hayat tarzı, alışkanlıkların devamı şeklinde görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

5.2. Siyasi Etkiler

XIX. yüzyıl, sosyo-politik olaylara sahne olmuştur. Günümüzde Hristiyanlık Haiti'de siyasi ve ekonomik gücün toplandığı yerdir. Bu üstünlük, özellikle birçok

³⁹⁰ Demero-Regulus, *Deux siècles de protestantisme*, 6.

³⁹¹ Demero-Regulus, *Deux siècles de protestantisme*, 8.

anayasada resmi bir nitelik kazandığı için tartışılmazdır. Hristiyanlığın en büyük özelliklerinden biri, her zaman farklı hükümetlerle çalışmış olmasıdır. Onun konumu her zaman yetkililer hakkında iyi bir imaj vermek ve halkı sabırlı ve duacı olmaya teşvik etmek olmuştur. Sömürgecilik ve kölelik döneminde Batılı güçlerin ortaklığını yapmıştır.³⁹² Haiti bağımsızlığını kazanmasına rağmen resmî dinin hala Hristiyan olması temelde dinin hegemonyasının bir göstergesidir.

Hristiyanlık, Haiti nüfusunun pasifleştirilmesinde büyük rol oynamıştır. Haiti’de verilen vaazlar veya Hristiyan öğretileri incelendiğinde Haitililerin karşılaştıkları sorunlarla yüzleşmekten kaçınan yabancılaştırmış vatandaşlar ürettiği tespit edilmiştir. Bu da tüm sorunları çözmek için dış güçlerin gelmesini beklemek anlamına gelmektedir. Bu anlayış ise, yabancılaştırmış olanın her türlü sorumluluğunu ortadan kaldıran bir etki yaratmıştır.³⁹³

Sömürgecilik döneminde Haiti’de çalışan birçok vali ve üst düzey yönetici Kilise’ye olan bağlılıklarına göre seçilmiştir. Christopher Colomb’un kendisi birçok yazıda kutsal bir görevi yerine getiren dindar bir Hristiyan olarak değerlendirilmiştir. Askeri güçler sömürgecilik ve kölelik sırasında emperyalist sistemin silahlı kolu olarak değerlendiriliyorsa, Hristiyan dininin de kuşkusuz onun psikolojik ve dini gücü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.³⁹⁴ Fakat günümüz Haiti’inde bu durum böyle devam etmemektedir.

Haiti’nin bağımsızlığının ardından Katolik Kilisesi ile bir kopuş meydana gelmiştir. Zamanın liderleri, Hristiyanlığın yeni devlet için bir tehlike olabileceğini anlamışlardır. Haiti’de hâlâ Hristiyanlığın bulunması nedeniyle, eski Avrupalı sömürgecilerin ülkeyi sömürgeleştirmek için geri dönme ihtimallerinin olduğu kabul

³⁹² Clorméus, “L’Église Catholique”, 157.

³⁹³ Demero-Regulus, *Deux siècles de protestantisme*, 6.

³⁹⁴ Clorméus, “L’Église Catholique”, 160.

edilir. Bu bağlamda hükümet, Katolik ve Protestan toplulukların faaliyetlerini azaltarak, faaliyetler üzerinde kontrol sahibi olmaya çalışmıştır.³⁹⁵

1960 yılında Vatikan ile imzalanan Damiens Konkordatosu ve yeni Protestan hareketlerin gelişi, Haiti'deki Hristiyan varlığının güçlendirilmesine yol açmıştır. Devletin bazı kilit sektörlerinde bulunmaması, bahse konu kurumlara özgür bir alan bırakmıştır. Bu, kurumların farklı siyasi vizyonlarını aktarmalarını kolaylaştırmıştır.³⁹⁶

Ülkenin Katolik ve Protestan toplulukları, mensupları üzerinde neredeyse tam kontrole sahip olduğu araştırmalarda net olarak görülmektedir. Ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, ülkeyi umutsuzluk yaratan tam bir kaosa sürüklemektedir. Bu kaotik durumda ülkedeki Hristiyan güçleri siyasi kargaşa zamanlarında insanları sakinleştirme yeteneğine sahiptir. Unutulmamalıdır ki, seçim döneminde dini kurumlar çeşitli manevralar ile seçmenlerin kararını etkilemeye çalışmaktadırlar.³⁹⁷

Bu toplulukların iktidara fikirlerini empoze etmek ve seçim zamanında halkı manipüle etmek gibi yeteneğe sahip oldukları defalarca görülmüştür. Bu da gösteriyor ki, Haiti'deki Hristiyan cemaatinin konumu, ülkenin bağımsızlığından sonra bile hiç değişmemiştir. Aynı siyasi refleksler var olmaya devam etmektedir.

5.3. Ekonomik Etkiler

Haiti adasının ekonomisi uzun zamandır tarlalarda çalışan kölelere dayanmıştır. Bu köle kitle, Avrupa İmparatorluklarının zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. Kölelik sırasında siyahi, tek işlevi efendisine para sağlamak olan bir araç olarak algılanmıştır. Fiziksel veya zihinsel sağlığı hiçbir zaman sorgulanmamıştır. Siyahi köleye tanınan tek statü, efendisinin istediği gibi elden çıkarabileceği değersiz bir nesne olmuştur.³⁹⁸

³⁹⁵ Clorméus, "L'Église Catholique", 155-159.

³⁹⁶ Clorméus, "L'Église Catholique", 156-157.

³⁹⁷ Clorméus, "L'Église Catholique", 163.

³⁹⁸ Dorsainvil, *Manuel d'Histoire d'Haiti*, 19-22.

Haiti'nin sömürgeleştirilmesi, kölelik ticareti ve ülkenin zenginliğinin aşırı sömürüsü Avrupa ekonomisinin temel direklerini oluşturmuştur. Kârı göz önüne alındığında, Kilise bu faaliyetin devam etmesi için finansal olarak yatırım yapmıştır. Kilisenin kendi köleleri, kendi tarlaları ve ada içinde kendi ekonomik faaliyetleri bulunmuştur. Bu, Kilise'ye bir yandan dini bir güç, diğer yandan Haiti'de ekonomik bir güç verilmesine yol çıkmıştır.³⁹⁹

Ülkenin bağımsızlığı köleliğe ve sömürgeciliğe kısa bir süreliğine son vermiştir. Haiti'nin bağımsızlığından sonra Haiti'ye uygulanan ekonomik ambargo, dönemin hükümetini takip eden bir asır içinde ülkeyi etkileyecek ekonomik kararlar almaya zorlamıştır. 1960 yılında Vatikan ile imzalanan Antlaşma, Hristiyanlığın ülkenin dini ve ekonomik sahnesinde bir kez daha yer almasına sebep olmuştur.⁴⁰⁰

Dünya Bankası'nın 2020 yılı verilerine göre Haiti'de işsizlik oranı %14,5'ine tekabül etmektedir. Nüfusun %70'i günde 2 USD'den, %50'si ise günde 1 USD'den az gelirle yaşadığı için ülkede yoksulluk yaygın hâldedir. İşsizlik ve eksik istihdam nüfusun %60'ını etkilemektedir, ancak kayıt dışı sektör toplam istihdamın %80'ini oluşturmaktadır. Nüfusun %96'dan fazlası kasırga, sel ve deprem gibi doğal afetlere maruz kalmaktadır.⁴⁰¹

Haiti'nin ekonomik ve sosyal gelişimi, siyasi istikrarsızlık, artan şiddet, eşî görülmemiş düzeyde bir güvensizlik ve artan kırılğanlık nedeniyle engellenmeye devam etmektedir. Haiti, Latin Amerika ve Karayipler bölgesindeki en yoksul ülke ve dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer almaktadır. 2021'de Haiti'nin kişi başına düşen GSYİH'ı 1.815 ABD Doları, Latin Amerika ve Karayipler bölgesindeki en düşük ve 15.092 ABD Doları olan bölge ülkeleri ortalamasının beşte birinden daha az olarak değerlendirilmiştir.

³⁹⁹ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 44-47.

⁴⁰⁰ Thélusma, *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti*, 48-54.

⁴⁰¹ "Haïti Présentation" (Erişim 15 Ağustos 2022).

BM İnsani Gelişme Endeksi'ne göre Haiti, 2020'de 189 ülke arasında 170. sırada yer almaktadır.⁴⁰²

İnsan Sermayesi Endeksi'ne göre, bugün Haiti'de doğan bir çocuk, tam eğitim ve sağlıktan yararlanmış olsaydı, olabileceklerinin ancak %45'i kadar üretken olma potansiyele sahip olurdu. Çocukların beşte birinden fazlası bilişsel ve fiziksel kısıtlamalar için risk altındadır ve 15 yaşındakilerin yalnızca yüzde 78'i 60 yaşına kadar hayatta kalma şansına sahiptir.⁴⁰³

Günümüzde Haiti'deki ekonomik durum, yaklaşık üç asır sömürü ve sömürgeleştirmenin sonucudur. Ama daha da fazlası, Hristiyan kuruluşların faaliyetleri insanları sürekli olarak tahakküm koşullarını kabul etmeye teşvik etmiştir. Fakat bir çözüm bulmak için de herhangi bir adım atılması gerektiğini söylemeyen ve ısrarla sadece dua edilmesinin yeterli olacağını iddia eden bir Hristiyanlık anlayışı bulunmaktadır. Bu anlayışın sonucunda ülkenin ekonomik problemlerine oldukça duyarsız ve pasif nesiller ortaya çıkmaktadır. İnsanların problemlerini çözmek için sürekli bir kurtarıcı arayışında olduğu görülmektedir. Ülkenin ekonomik durumundan tamamen Hristiyanlığın sorumlu olduğunu söylemek doğru olmaz. Ancak Haiti halkının potansiyelini yok etmede, insanları pasifleştirmede büyük etkiye sahip olduğu tespit edilmektedir.⁴⁰⁴

⁴⁰² "Haïti Présentation".

⁴⁰³ "Haïti Présentation".

⁴⁰⁴ "Haïti Présentation".

SONUÇ

Haiti'nin Colomb öncesi dönemi, farklı Kızılderili kabilelerinin barış ve uyum içinde yaşadığı barışçıl bir dönem olarak bilinmektedir. Herhangi bir dinin izinin bulunmaması nedeniyle, uzmanlar Kızılderililerin dininin olmadığını, daha çok animizm ve totemizm gibi belirli uygulamalara mensup oldukları konusunda hemfikirler. Kızılderililer arasında yazı kullanımının çok az olduğu gerçeği göz önüne alındığında, kutsal bir kitap aracılığından ziyade, şarkılar ve şiirler yoluyla aktarılan bir kültüre sahip oldukları tespit edilmiştir.

Haiti'deki Kızılderililerin maddi kaynaklar açısından zengin olduğu bilinmektedir. Haiti'deki altının bolluğu birçok tarih kitabında anlatılmaktadır. 5 Aralık 1492'deki Kızılderililerin Avrupalılarla olan teması, adanın nüfusunu ve dinî uygulamalarını kökten değiştirmiştir. Avrupalılar, bu altın bolluğunu bulduktan sonra, adanın sakinlerini kısa sürede katletmiş ve onları köleleştirmiştir. Kızılderililerin uğramış olduğu soykırım izlerinin yok olmasına yol açmıştır.

Sömürgeleştirme ve kölelik projesinden vazgeçmeyen Avrupa güçleri, Afrika'dan siyahi insanlar getirmiştir. Araştırmacılara göre, ilk siyahi nesiller 1515'ten itibaren Haiti'ye gelmeye başlamıştır. Birkaç yüzyıl süren bu insan trafiği üç köşeli ticaret olarak adlandırılacak, Avrupa kıtasının aşırı zenginleşmesine ve adanın Hristiyanlaştırılmasına sebep olacaktır. Siyahiler bu ticaret süresince bir nesneye indirgenmiş ve Afrika ile olan, kültürleriyle, dilleriyle, dinleriyle ve kimlikleriyle tüm bağlarını kaybetmişlerdir.

Haiti'nin Hristiyanlaşması, Christophe Colomb ve ekibinin 1492'de Haiti'ye ulaşması ile başlamıştır. İki medeniyet arasındaki bu temastan kısa bir süre sonra Avrupalı emperyalist güçler, adadaki güçlerini pekiştirmek için asker göndermişlerdir. Bu, Haiti'nin sömürgeleşmesinin ve Hristiyanlaşmasının başlangıcı olmuştur. Bu sömürgeleştirmenin düzgün işleyişinden endişe duyan Katolik Kilisesi, Kızılderili halkını

ve ardından Afrika'nın siyahilerini medenileştirmek ve Hristiyanlaştırmak için rahipler ve din adamları göndermeyi uygun görmüştür.

Haiti'nin Hristiyanlaştırılma nedenleri arasında sömürgecilerin ekonomik menfaatleri açıkça görülmektedir. XV. yüzyıldan itibaren Avrupalılar siyahileri alacakları bölgeleri seçme konusunda dikkatli davranmışlardır. İspanyollar ve Fransızlar, Müslüman köleleri Amerika'ya sokmamaya özen göstermişlerdir. Onlara göre bu yöntem Hristiyanlaşma sürecini kolaylaştıracak ve daha itaatkâr kölelere sahip olmayı mümkün hâle getirecektir. Bu da kölelik döneminde Haiti'de dini çeşitliliğin bulunmamasına yol açmıştır.

İspanyol sömürgeciliği dönemi, özellikle Kızılderililerin soykırımı ve Haiti'nin altın madenlerinin sömürülmesi olarak kendini göstermektedir. İlk Hristiyan din adamları bu zamanda Haiti'ye giriş yapmıştır. İspanya devleti Kızılderili nüfusunun vahşi olduğuna karar vererek, onları köleliğe indirgeyerek modernize etmenin gerekli olduğuna karar vermişlerdir. Adadaki ilk siyahi nesiller İspanyollar tarafından getirilmiş olsa da Hristiyanlaşma sürecinin yoğun olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Adanın en sistematik Hristiyanlaşma dönemi Fransızlarla gerçekleşmiştir.

Sömürgecilik döneminde Fransızlar tarafından kölelerin vaftiz edilmesiyle bir sömürge ortamı kurulmuştur. Bu uygulama, Hristiyanlığı yaymak amacıyla değil, beyazlar için çalışmaya istekli ve daha uysal bir köle kitlesine sahip olmak adına yapılmıştır. Çünkü Hristiyanlık, sömürgecilik süresince efendi-köle ilişkilerini korumak için önemli rol oynamıştır.

Hristiyanlığın yayılması bir yandan Avrupa askeri yardımı ile yapılmıştır, çünkü kilisenin iradesine karşı koyan veya dine karşı isyan edenlere çeşitli işkenceler uygulanmıştır. Avrupa'nın bu askeri gücü, adanın zenginliğini yağmalamak ve aynı zamanda Kilise'nin iradesini oluşturmak için kullanılmıştır. Kölelik döneminde Haiti'yi

yönetmek için seçilen valiler, Kilise'ye bağlılık sözü veren ve böylece kendilerini Hristiyanlığın varlığını sürdürmeye adanmış kişiler olarak seçilmiştir.

Öte yandan, köleleştirilmiş siyahilerin çoğu, Karayiplere gönderilmeden önce zorla Hristiyan yapılmıştır. Çünkü sömürgeciler, vaftiz olmadan Haiti'ye gelenlerin sisteme karşı isyan etme olasılıklarının yüksek olduğunu anlamışlardır. Bu da açıkça gösteriyor ki Hristiyanlaştırma süreci önce Afrika'da başlayıp Karayipler'de devam ettirilmiştir. Avrupa imparatorlukları ve Katolik Kilisesi arasındaki iş birliği, birkaç yüzyıl süren bu sisteme neden olmuştur.

Araştırmalarımızın ardından, Haiti'de Hristiyanlığın varlığının, misyonerlik faaliyetleriyle desteklenen bir sömürge geçmişiyle yakından bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Eğer bahse konu iş birliği olmasaydı Haiti'nin sömürgeleştirilmesinin ve Hristiyanlaştırılmasının uzun vadede var olması söz konusu olamazdı. Her ikisi de ülkenin Hristiyanlaşmasını söyleyen iki başlı bir sistem oluşturmuştur. Sömürgecilik faaliyetlerinde Katolik ile Protestanlık arasında açık iş birliği bulunmamasına rağmen, Protestan kesimler de açık bir şekilde köleliğe karşı bir tutum sergilememişlerdir.

Haiti'nin 1804'te bağımsızlığını kazanmasının ardından dinî güçler ülkeden kovulmuştur, Haiti topraklarında yalnızca din adamları kalmıştır. Bu dönemde, Haiti'de halen mevcut olan birkaç din adamı, yalnızca Haiti'deki generallerin ve kraliyet ailelerinin dinî eğitimi için çalışmıştır. Bu dönemde Haiti nüfusunun geri kalanının Hristiyan diniyle az teması olmuş ve Vodü uygulamaları özellikle il bölgelerinde oldukça popüler hâle gelmiştir.

Politik nedenlerle Hristiyan kurumlarla ortaklaşa çalışan birkaç Haiti hükümetinin suç ortaklığından da bahsetmek önem arz etmektedir. Bazı hükümetlerin sessizliği ve bu kuruluşlara sağlanan vergi avantajları, ülkedeki ekonomik ve siyasi güçlerinin tahkim edilmesine daha fazla mensup kazanmalarına sebep olmuştur. Özellikle

1860 Antlaşması'ndan sonra ortaya çıkan bu yaklaşım, ülkede Katolik Kilisesi'nin ve daha sonra Protestan Kilisesi'nin varlığının yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Katolik Kilisesi ve çeşitli Protestan mezhepleri, Haiti hükümetlerinin koşulsuz desteklerinden yararlanmışlardır. Bahsi geçen destekler sayesinde Katolik ve Protestan Kiliseleri kendi düşüncelerini yaymak amacıyla okullar ve Kiliseler inşa etmiştir. Devletin sağladığı imkânlar neticesinde, kademeli olarak ülkede güçlü Hristiyan yapıların oluşmasına yol açılmıştır.

Bugün Haiti nüfusunun %85'i Hristiyan'dır, ancak bu Hristiyanlığın kökeninin yeterince sorgulanmadığı görülmektedir. Geçmişte yaşanmış olan kölelik ve sömürgecilik faaliyetleri ile alakalı yeterince araştırma yapılmadığı aşikâr. Her ne kadar okul müfredatlarında Haiti'nin yaşadığı kölelik ve sömürgecilik hadiselerinden bahsedilse de günümüzde Haiti'nin ekonomik, siyasi, dinî ve kültürel konumu doğrudan bahsi geçen hadiselerle bağlı olduğu hususunun yeterince ortaya koyulmadığı tespit edilmiştir. Bu sorgulama eksikliği, aslında Hristiyanlık ve Haitililer arasındaki karanlık geçmişle bağları kesen birkaç yüzyıllık dinî yabancılaşmanın bir sonucudur.

Son olarak Haiti'deki Hristiyanlığın kökeni yeterince araştırılmamış bir konudur. Haiti'nin Hristiyanlaştırılması meselesi ve kullanılan yöntemler doğrultusunda gerek dinî bakımdan gerek siyasi, kültürel ve ekonomik bakımdan daha fazla ve yeni araştırmalar yapılması önem arz etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Adam, Baki. *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler*. İstanbul: Pınar Yay., 2002.

Adam, Baki (ed.). *Dinler Tarihi*. Ankara: Grafiker Yay., 4. Basım, 2017.

Aldred, Lisa. “Plastic Shamans and Astroturf Sun Dances: New Age Commercialization of Native American Spirituality in The American Indian Quarterly”. *The American Indian Quarterly* 24/3 (2000), 329-352.

Algeria, Ricardo. *Pre-Columbian Art and Culture from the Carribean*. New York: Monacelli Publishing, 1998.

Arık, Durmuş. *Kavram Atlası Dinler Tarihi I*. Ankara: Gazi Kitapevi Yay., 2020.

Aubin, Françoise. “A History of Christianity in Asia, Africa and Latin America, 1450-1990”. *Archives de Sciences Sociales des Religions* 152/69 (Aralık 2010), 9-242.

Bakewell, Peter. “L'exploitation minière dans l'Amérique espagnole coloniale”. *L'histoire de Cambridge de l'Amérique latine* 2 (1984), 17-29.

Barmaksız, Halil. *Hristiyan Katolik Bir Misyoner Kuruluşu Olan Afrika Misyonerleri Cemiyeti (Beyaz Babalar Tarikatı)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Bastian, Jean-Pierre. *Breve Historia Del Protestantismo En América Latina*. Mexico: Casa Unida de Publicaciones, 1986.

Bastian, Jean-Pierre, *Amérique Latine 1492-1992: Conquête, Résistance Et Émancipation* (Genève: Labor et Fides, 1991).

Beaud, Michel. *Histoire du capitalisme de 1500 à 2000*. Paris: Edition Seuil, 2000.

Bellegarde, Dantes. *Haiti et ses Problèmes* Montréal. Canada: Éditions B. Valiquette, 1941.

Benot, Yves. “Esclavage Et Capitalisme: Débat Sur Les Profits”. *La découverte* (2003), 150-166.

Benoit, Jean-Louis. “L’évangélisation des Indiens d’Amérique”. *Laboratoire Interdisciplinaires de Recherche sur les Amériques* 8 (2013).

Bergier, Ambroise. *Mémoire de congrégations et communautés religieuses fondées au XXe siècle*. France: Université Angers, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Bethell, Leslie. *The Cambridge History of Latin America*. London: Cambridge University Press, 2008.

Bienvenu, Gilles. “Sepúlveda, un silence d’Antonio de Herrera”. *Revue Interdisciplinaire d’études Hispaniques Médiévales et Modernes* 18 (Haziran 2014).

Bird-David, Nurit. “Animism Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology”. *Current Anthropology* 40/1 (Şubat 1999), 1-116.

Boo Wiki Info. “Missionnaire”. Erişim: 15 Temmuz 2022.

<https://boowiki.info/art/personnalite-religieuse/missionnaire.html>

Bouchaud, Joseph. “Évangélisation et colonisation”. *Revue Française d'Histoire d'Outre Mer* (1967), 39-43.

Boudriot, Jean. “Le Navire Négrier Au Xviiiie Siecle”. *Centre de Documentation Historique de la Marine* 48/3 (1987), 259-295.

Blot, Louis Gabriel. *L'Église Catholique Dans L'espace Socio-Poïitique Haïtien (1980-2002)*. Canada: Université De Montréal, Arts en Sciences, Doktora Tezi, 2004.

Braude-Gaviano, “Cham, Noé Race, Esclavage Et Exégèse Entre İslam Judaïsme Et Christianisme”, *Cambridge University Press* 57/1 (Ocak-Şubat 2017), 93-125.

Brinton, Daniel Garrison. “The Depopulation of Hispanic America after the Conquest”. *Population and Development* 2 (2006).

Britanica. “Totemism”. Erişim: 06 Haziran 2022.

www.britannica.com/topic/totemism-religion

Carrasco, Zúñiga. “Vudú: una visión integral de la espiritualidad haitiana”. *Memorias* 26 (2015), 152-176.

Casas, Bartholome de Las. *Kızılderililer Nasıl Yok Edildi? (La Brevisima Relación de la Destrucción de las Indias)*. çev. Meryem Ural. İstanbul: Şule Yay., 1999.

Casseus, J. *L'Eglise: Aujourd'hui, Ici et Maintenant*. Haiti: Presse évangélique, 1998.

Catholic Church, Catechism of the Catholic Church. Dublin: Veritas, 1994.

Catholic Encyclopedia. “Totemism”. Erişim 22 Haziran 2022.

www.newadvent.org

Columbus, Christopher. *Journal of the First Voyage of Columbus*. çev. Clements R. Markham. London: Hakluyt Society, 1983.

Corten, André, *Pentecôtisme, baptême et système politique en Haïti, Histoire, monde et cultures religieuses* (Paris: Karhtala, 2014).

Coupeau, Jose C. “Five personae of Ignatius of Loyola”. *University of Deusto* (2008), 32-51.

Commission Episcopale Catéchisme Catholique, Catéchisme. Canada: Edition Canadienne, 1954.

Chateua Vodou. “Découvrez le vodou, son origine, son histoire, ses pratiques”. Erişim 26 Temmuz 2022.

<https://www.chateau-vodou.com/le-vodou/>

Chiarapini, Mario. *Des suggestions de mots thèmes religieux et sociaux de A à Z*. New Jersey: Paulist Press, 2007.

Chidester, David. “Animizm”. çev. Tuğba Aydoğan. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 14/33 (2021), 427-433.

Cliquet, Michel. *Introduction au Symbolisme Totémique*. France: Chemin de Développement Personnel, 2015.

Clorméus, Lewis Ampidu. “L’Église Catholique Face À La Diversité Religieuse À Port-Au-Prince (1942-2012)”. *Archives de Sciences Sociales des Religions* 166 (2014), 155-180.

- Crollius, A. Roest. “İnkültürasyon”. çev. Ali İsra Güngör. *Dinî Araştırmalar* 1/1 (Haziran 1998), 93-105.
- Crosby, Alfred W. *Transformation: Hispaniola Island*. Cambridge: Perseus Yay., 2003.
- Danchevskaya, Oksana Y. “Concept of Soul Among North American Indian”. *Moscow State Pedagogical University* (2019), 89-96.
- Debien, G. “Christianisation Des Esclaves Des Antilles Françaises XVII et XVIII siècles”. *Revue D'histoire De L'Amérique Française* 20/4 (1967), 525-555.
- Demero-Regulus. *Deux siècles de protestantisme en Haïti (1816-2016)*. Canada: Éditions science et bien commun Québec, 2017.
- Demirkapı, Döne. *Hristiyanlıkta Bir Misyon Yöntemi Olarak İnkültürasyon*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Descola, Philippe, *Par-delà nature et culture* (Paris: Editions Gallimard, 2005).
- Dorsainvil, Jean-Chrysostome. *Manuel d'Histoire d'Haïti*. France: Freres de l'Instruction Chrétienne, 1934.
- Dortier, Jean-François. “Animisme”. *Le Dictionnaire des Sciences Humaines*, Éditions Sciences Humaines (2004).
- Doyle, Dennis M. *The Concept of Inculturation in Roman Catholicism: A Theological Consideration*. Ohio: University of Dayton Religious Studies Faculty Publications, 2012.

Dupuy, Doryann. *Somos Dominicanos: La Migration Haïtienne Et La Question De L'identité Nationale En République Dominicaine*. Canada: Université d'Ottawa, Sciences Sociales, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Durand-Rous, Caroline. *Le totem réinventé: Exploration de l'identité et Redéfinition de soi dans la Fiction Amérindienne Contemporaine*. Fransa: Université de Perpignan, Doktora Tezi, 2017.

Dussel, Enrique. “Vers une histoire de l'Église d'Amérique latine”. *Esprit* (Temmuz-Ağustos 1965), 53-65.

Duval-Sanadon, David. *Discours sur l'esclavage des nègres et sur l'idée de leur affranchissement dans les colonies*. Paris: Hardouin et Gattey, 1786.

Elisabeth, Léo. “Williams (Eric): De Christophe Colomb à Fidel Castro. L'histoire des Caraïbes, 1492-1969”. *Revue Française d'Histoire d'Outre Mer* 230 (1976), 169-170.

Emerson, Rupert. *Sömürgelerin Uluslaşması (Asya ve Afrika Halklarının Ortaya Çıkışları)*. çev. Türkkaya Ataöv. Ankara: Türk Siyasî İlimler Derneği Yay., 1965.

Encyclopédie Universalis. “Totem et Totemisme”. Erişim 12 Ağustos 2022.

<https://www.universalis.fr/encyclopedie/totem-et-totemisme/>

Entiope, Gabriel. *Nègres, danse et résistance: La Caraïbe du XVIIe au XIXe siècle*. France: L'Harmattan, 1996.

Erdem, Mustafa. *Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye*. Ankara: Türkiye Kamu-Sen Yay., 2005.

Eroğlu, Ahmet Hikmet. *Kavram Atlası Dinler Tarihi II*. Ankara: Gazi Kitapevi Yay., 2020.

Etienne, Fritzner. *L' Église Dans La Société Coloniale De Saint-Domingue À L'époque Française (1630-1804)*. Paris: Université de Paris, Doktora Tezi, 2012.

Ewald, Peter. "The Evolution of Cheifdoms: A Reconstruction of Taino Kinship and Politics". *American Anthropologists* 91/3 (1989), 613-630.

Fancello, Sandra. "Animisme". *Dictionnaire des faits religieux* (2010), 37-40.

Ferro, Marc. *Sömürgecilik Tarihi (Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl)*. çev. Muna Cedden. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

Fils-Aimé, Jean. *Vodou, je me souviens*. Canada: Indomptable, 2007.

Florent, Françoise. *Le Vaudou en Haïti La magie d'un culte bafoué par l'histoire*. Buruxelles: Echanges et Synergie, 2001.

Francois, Pierre Enocque. *Système Éducatif Et Abandon Social En Haïti. Cas des enfants et des jeunes de la rue*. Paris: Editions univarsitaires européennes, 2009.

Freeman, Catherine S. *Les Esprits Vodou, l'oncle Sam, et le crucifix: les relations endommagées entre le monde occidental et Haïti dans Bain de lune*. Ireland: Trinity College, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Gabriel, Ambroise Dorino. *La Conversion Dans La Théologie De La Libération De L'amérique Latine Et D'Haïti*. Canada: Université Laval Québec, Sciences Religieuses, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Garrait-Bourrier, Anne. “Spiritualite Et Fois Amerindiennes: Résurgence d'une identité perdue”. *Cercles* 15 (2016), 68-95.

Guillaud, Yann. “Apposer un Symbole Quelques Réflexions sur le Totémisme et les Signatures Amérindiennes des Traités”. *Anthropologie et Sociétés* 26/2-3 (Haziran 2002), 215-234.

Guiteau, G. *Le Pentecôtiste en Haïti*. Port-au-Prince: Presse évangélique, 2003.

Günay, Nasuh. *Günümüz Türkiye’inde Misyonerlik Faaliyetleri*. Isparta: Tuğra Matbaası, 2006.

Güngör, Ali İsrâ. *Cizvitler*. Ankara: Çağlar Yay., 2004.

Güngör, Ali İsrâ. “Kilise’nin Yeni Misyon Anlayışında İnkültürasyon’un Yeri”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (Ocak 2002), 171-185.

Güngör, Ali İsrâ. *Vatikan- Misyon ve Diyalog*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yay., 2016.

Géoconfluence. “Inculturation”. (Erişim: 28 Ağustos 2022).

<http://geoconfluences.ens-lyon.fr/glossaire/inculturation>

Harman, Ömer Faruk. “Genel Olarak Misyonerlik”. *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*. ed. Ömer Faruk Harman. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004.

Hoffmann, Paul. *La pensée de Georg Ernst Stahl: une théorie de la liberté de l’âme*. France: Presses Universitaires, 1996.

Hoffman, R. “Mission”. *NCE (Nav Catholic Encyclopadie)*. IX/873-904.

Washington: The Catholic University of America, II. Basım, 2003.

Holt, P.M. *Haçlılar Çağı (11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu)*. çev. Özden Arıkan.

İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999.

Hurbon, Laënnec. “Le statut du vodou et l’histoire de l’anthropologie”. *Haiti et l’anthropologie* 1 (2005), 153-163.

“Il y a 500 ans, le pape Léon X excommuniait Martin Luther”. Erişim 12 Temmuz 2022.

<https://www.cath.ch/news/il-y-a-500-ans-le-pape-leon-x-excommuniait-martin-luther/>

İncil. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi. 1999.

Jean-Pierre, Dedieu. *Amérique Latine 1492-1992: Conquête, Résistance Et Émancipation*. Genève: Labor et Fides, 1991.

Kavas, Ahmet. *Afrika’da Fransız Sömürgeciliği*. Elâzığ: Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi Yay., 2003.

Kavas, Ahmet. *Afrika*. İstanbul: Alelmas, 2019.

Küçük, Abdurrahman, *Misyonerlik ve Türkiye, Türkiye’deki Misyonerlik Faaliyetleri* (Ankara: TDV Yay., 1996).

Kılıç, Remzi. “Misyonerlik ve Türkiye’ye Yönelik Misyoner Faaliyetleri”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19 (2006), 327-342.

Kırca, Celal. “Göç Sosyal Değişme ve Din”. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (Kayseri, 2001), 75-84.

Kidd, John E. *A Historical Review Of Catechesis: Development, Use, And Disuse*.

North Carolina: Virginia Polytechnic Institute and State University, Masters of Arts,

Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Krähenbühl, Daniel. *Le Protestantisme, un visage du Christianisme*. France:

Fédération Protestante, 2001.

Larue, Charles. “La Colonisation”. *Les Yeux du Monde* (2014), 1-15.

Larané André. “1492 à 1804 D'Hispaniola à Haïti”. Erişim 19 Ağustos 2022.

https://www.herodote.net/D_Hispaniola_a_Haiti-synthese-174.php#

Lazard, Wismith. *La Construction Sociale De L'Apatridie Des Dominicains D'ascendance Haïtienne Dans Les Relations Haïtiano dominicaines De L'origine À L'arrêt*. Canada: Université Du Québec À Montréal, 2019.

Le Dictionnaire de l'Histoire. “Cham, malédiction de Cham”. Erişim 18 Ağustos 2022.

https://www.herodote.net/Cham_malediction_de_Cham-mot-435.php

Le Media de l'Histoire. “Colonie, colonisation, colonialisme”. (Erişim: 28 Ağustos 2022).

www.herodote.net/colonie_colonisation_colonialisme

Lilas Desquiron. “Les Origines Africaines Du Vaudou”. Erişim 19 Ağustos 2022.

<https://www.etonnants-voyageurs.com/Les-origines-africaines-du-vaudou.html>

Louis, Jean-Mary. *L'invention D'haïti Comme Société Pauvre: L'herméneutique De La Société Pauvre Haïtienne*. Canada: Université Du Québec, Sciences Politiques, Doktora Tezi, 2007.

Luca, Nathalie. "Pentecôtismes Et Esprit D'entreprise En Haïti". *Archives de Sciences Sociales des Religions* 175 (2016), 87-109.

Luraghi, Raimondo. *Sömürgecilik Tarihi*. çev. Halim İnal. İstanbul: E Yay., 2000.

MacLachlan, Morgan D. "Archeology and the Ethno-Tyrannies". *American Anthropologist* 92/4 (Aralık 1990), 1011-1023.

MacLean, John. *James Evans: Inventor of the Syllabic System of the Cree Language*. Toronto: Kessinger Yay., 1890.

Magloire, Gérarde. "Haitian-ness, Frenchness and History Historicizing the French Component of Haitian National Identity". *Pouvoirs dans la Caraïbes* (2011).

Marcelin, Emile. "Les grands dieux du vodou haïtien". *Journal de la société des américanistes* 36 (1947), 51-135.

Marín Rendón, Fabiola Castillo. *Image-Totem Et Rituel Séducteur: Une Exploration Au Coeur Du Néo-Totémisme*. Canada: Université de Montréal, Faculté des arts et sciences, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Mehl, Roger. *Prêtres, pasteurs et rabbins dans la société contemporaine*. Paris: Les Editions du Cerf, 1982.

Merriam Webster. "Assimilation". Erişim: 28 Ağustos 2022.

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/assimilation#>

Meslin, Michel. "La fonction anthropologique du monothéisme". *Concilium* 197 (1986), 41-55.

Midy, Franklin. "Les Congos a Saint-Dominique". *Ethnologies* 28/1 (2006), 173-201.

Milhou, Alain. *Colomb et le Messianisme Hispanique*. Lyon: Presses universitaires de la Méditerranée, 2007.

Moal, G. Le. "Animisme". *Dictionnaire de l'ethnologie et de l'anthropologie* 22/2 (1992), 107-108.

Mondiale, Banque. "Haïti Présentation". Erişim 15 Ağustos 2022.

<https://www.banquemondiale.org/fr/country/haiti/overview>

Moran, Freddy. "Missionary Work and Assimilation". *South Dakota State University* (2020), 1-22.

Nerestant, M. N. *L'église d'Haïti à l'aube du troisieme Millénaire*. France: Karthala, 1999.

Petit-Monsieur, L. "La Coexistence Des Types Religieux Différents Dans l'Haïtien Contemporain". *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft* 39 (1992).

Pierre-Etienne, Sauveur. *L'énigme haïtienne, Échec de l'État en Haïti*. Canada: Les presses de l'Université Montréal, 2007.

Phan, Bernard. *Colonisation et Décolonisation*. France: Presses Universitaires de France, 2011.

Pharès, Pierre. *Explique moi Haiti*. Indiana: Trafford Publishing, Indiana, 2007.

Prevost, Antoine-François. *Voyage du Capitaine Robert Lade en différentes parties de l'Afrique, de l'Asie et de l'Amérique: contenant L'Histoire de sa fortune, et les Observations sur les Colonies et le Commerce des Espagnols, des Anglois, des Hollandois*. Paris: Didot, 1744.

Priol, Mélinée le. "l'Animisme". Erişim 16 Ağustos 2022.

www.la-croix.com/Journal/Lanimisme

Prudhomme, Claude. *Le catholicisme en Haïti au XIXe siècle: Le rêve d'une Bretagne noire (1860-1915)*. Paris: Karthala, 2003.

Rainsford, Marcus. *An Historical Account of the Black Empire Hayti*. Londra: Duke University Press, 2013.

Ribbe, Claude. "Le Général Duma: Né Esclave Rival de Bonaparte et pere d'Alexandre Dumas". Erişim 08 Ağustos 2022.

<http://une-autre-histoire.org/les-peines-corporelles-infligees-aux-esclaves/>

Richard, Jérémy. *Du Code noir de 1685 au projet de 1829: de la semi-réification à l'humanisation de l'esclave noir*. France: Artois Presses Université, 2010.

Jeanty, Edner A. *Le Christianisme en Haiti*. America: AuthorHouse, 2011.

Romain, Charles Poisset. *Le protestantisme dans la société haïtienne: contribution à l'étude sociologique d'une religion*. Port-au-Prince, Henri Deschamps, 1986.

Rosa, Frederico. *L'age d'or du Totemisme: Histoire d'un Débat Anthropologique (1887-1929)*. Paris: Éditions de la Maison des sciences de l'homme, 2016.

Roulet, Eric. *L'Evangélisation des Indiens du Mexique. Impact et réalité de la Conquête spirituelle au XVIe siècle*. France: Presses Universitaires de Rennes, 2008.

Roulet, Eric. "Les Idoles Amérindiennes Et Les Religieux Européens Encyclopédie D'histoire Numérique De L'Europe". Erişim 12 Haziran 2022.

www.ehne.fr

Roulet, Eric. "L'Evangélisation des Indiens du Mexique. Impact et réalité de la Conquête spirituelle au XVIe siècle". *Chaiers des Ameriques Latines* 54-55 (2008), 241-246.

Samonà, Giuseppe A. "L'insaisissable Religion des Taïnos. Esquisse d'anthropologie Historique". *Journal de la Société des Américanistes* 89/2, (2003), 7-66.

Sell, A. *La compétitivité future des économies africaines*. Paris: Karthala, 1999.

Shoemaker, Nancy. "How Indians Got to be Red". *The American Historical Review* 102/3 (1997), 625-640.

Simons, Sarah E. "Social Assimilation". *American Journal of Sociology* 6/6 (Mayıs 1901), 790-822.

Sitton, David. "The Basics of Animism Spiritual Warfare in Tribal Contexts". *International Journal of Frontier Missions* 15/2 (1998), 1-15.

Solidarite Laïque. "Haiti: Histoire". (Erişim 03 Eylül 2022).

https://www.globe-reporters.org/IMG/pdf/haiti_prcis_histoire.pdf

Stoneking, Cain. “The Decline of the Tainos, 1492-1542”. *Western Oregon University* (2009), 1-24.

Swancutt, Katherine. “Animism”. *The Cambridge Encyclopedia of Anthropology* 1 (Haziran 2019), 1-17.

Tabard, René. “La Vie avec les morts: Expériences humaines et foi chrétienne”. *Théologie l’Université* (2010), 532-533.

Tanyu, Hikmet. “Totem, Totemizm ve Tabu Üzerinde Yeni Araştırmalar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/1 (Ocak 1984), 155-172.

The Code noir. Paris: Edit Royal, 1685.

Thélusma, Henry Claude. *Une Analyse Théologique de la Coexistence Christianisme/Vaudou en Haïti: Ouverture Pour un Dialogue Interreligieux*. Strasbourg: Université de Strasbourg, Théologie et des Sciences Religieuses, Doktora Tezi, 2017.

Topcan, Özlem. *Pentekostal Hareket ve Afrika’daki Misyon Faaliyetleri*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2018.

Turcotte, Paul-André. “A l’intersection de l’Église et de la secte, l’ordre religieux”. *Sociologie et sociétés* XXII/II (1990).

Tzampaz, Salich. “Asimilasyonculuk Sonrası Dönemde Asimilasyon”. *Akademik İncelemeler Dergisi* 16/2 (2021), 64-81.

Waardenburg, Jacques. “Protestanlık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/351-354.

Ankara: TDV Yayınları, 2007.

Wikipedia. “Haiti”. Erişim 22 Temmuz 2022.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Haiti>

Wikipedia. “Religion en Haïti”. Erişim 12 Ağustos 2022.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Religion_en_Ha%C3%Afti

Viré, Armand. “La Préhistoire en Haïti”. *Bulletin De La Société Préhistorique Française* (2018), 108-137.

Yale, Néba Fabrice. *La violence dans l’esclavage des colonies françaises au XVIIIe siècle*. France: Université Grenobles Alpes, Histoire et Histoire de l’art, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

ÖZET

Ortaya koyulan araştırma Haiti'nin Hristiyanlaştırılması süresinde kullanılan yöntemlerin bir incelemesidir. Çalışmamızın amacı Kızılderililerin uğradığı katliam ve siyahilerin köleleştirilme nedenlerinin analiz edilmesidir. Ayrıca günümüz Haiti'sinin ağırlıklı olarak Hristiyan olmasında kölelik ve sömürgecilik faaliyetlerinin rolünün değerlendirilmesidir.

Araştırma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın önemine ve amacına, araştırmanın metoduna ve kaynaklarına ve kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Birinci bölümde Haiti'de geleneksel dinî inanışlar, siyahilerin inanışları, sömürgecilik ve kölelik ticareti, Haiti'nin Hristiyanlaştırılma nedenleri, siyahilerde itaat yöntemleri başlıkları ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümde Katolik anlayışının oluşum evreleri, Katolik misyonerlik faaliyetleri, Haiti'de Protestanlığın gelişim süreci, Protestan misyonerlik faaliyetleri, günümüz Hristiyanlık anlayışının topluma olan etkileri incelenerek bahse konu başlıkları değerlendirilerek Haiti'nin Hristiyanlaştırılma süreci ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Misyonerlik, Sömürgecilik, İnkültürasyon, Kölelik.

ABSTRACT

The purpose of our study is to analyze the genocide of the Native American peoples and the reasons for the enslavement of Black Africans. In addition, our study exposes the role of slavery and colonialism in today's Haiti is predominantly CHristian. Our study examines the methods used during the CHristianization of Haiti.

Our thesis consists of an introduction and two chapters. In the introduction, the importance and purpose of the research, the method and sources of the research, and the conceptual framework are mentioned. In the first chapter, headlines such as traditional religious beliefs in Haiti, beliefs of Africans, colonialism and slavery trade, reasons for CHristianization of Haiti, and obedience methods in blacks have been taking place.

In the second part of our study, we examined the formation stages of Catholic understanding, Catholic missionary activities, the development process of Protestantism in Haiti, Protestant missionary activities, and the effects of today's CHristianity on society. By evaluating the mentioned topics, it has been tried to reveal the reasons and process of the CHristianization of Haiti.

Keywords: Missionary, Colonialism, Inculturation, Slavery.